

Zapisi iz Đakovštine II – Tradicijska baština paorskih sela Đakovštine

Muzej Đakovštine Đakovo

Nakladnik: Muzej Đakovštine Đakovo

Za nakladnika: ravnatelj Borislav Bijelić

Urednica: Branka Uzelac

Izvršna urednica: Ana Grbeša

Autori tekstova: Branka Uzelac, Tomislav Šalić, Luka Marijanović, Marija Burek i Mirko Ćurić

Fotografije: Valentin Markovčić, Branka Uzelac, Marko Perić, Željko Lekšić, Ivan Lović, Vlado Matoković
fototeke Muzeja Đakovštine Đakovo, Turističke zajednice Đakovo - Đakovački vezovi i KUD-ova Đakovštine

Prijevod na engleski i njemački: Tea Tosenberger

Lektura/korektura: Krasanka Kakaš

Dizajn i grafička priprema: Otmar Tosenberger

Tisak: Grafika d.o.o. Osijek

Naklada: 300

Financijska potpora: Grad Đakovo i Osječko-baranjska županija, Općina Punitovci i Općina Gorjani

Knjiga je tiskana povodom obilježavanja 65. obljetnice Muzeja Đakovštine Đakovo i 50. Đakovačkih vezova.

Ostvarenje projekta pomogli su osobnim angažmanom brojni suradnici. Svima iskreno zahvaljujemo.

Đakovo, travanj 2016. godine

ISBN: 978-953-7128-59-3

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem 140501030

Zapisi iz Đakovštine II

Tradicijska baština paorskih sela Đakovštine

Muzej Đakovštine Đakovo

Gorjani – prije asfaltiranja ceste

Đakovština u prostoru i vremenu¹

U ovom preglednom radu čitalac će saznati osnovne podatke o Đakovštini od prelaska bosanskoga biskupa u Slavoniju do naših dana. Tu se prije svega nastoji osvijetliti burna vremena stradavanja pučanstva, izbjeglištva i doseljavanja, gospodarskih uspona i padova te o biskupijskom vlastelinstvu i selima u Đakovštini. Rad se temelji na odabranim izvorima i literaturi te može poslužiti kao poticaj za temeljitu i sveobuhvatnu povijest toga kraja.

Đakovo i Đakovština u srednjem vijeku

Pouzdana povijesna izvori o Đakovu i okolici sežu u 13. stoljeće. Rani srednji vijek zasad nije istražen. Feudalni posjed Đakovo i Breznu u *Vukovskoj župi* (županiji) u Slavoniji dobio je bosanski biskup dominikanac Ponsa 1239. godine kao nadarbinu hercega Kolomana, što je potvrdio njegov brat kralj Bela IV. poveljom od 20. srpnja 1244. (Fermendžin, 1892, LXIX, 12). Biskup Ponsa došao je u Đakovo najkasnije 1252. godine. Stolni kaptol spominje se od 1293. Katolička crkva u Bosni u to je vrijeme bila pod udarom sekte *bosanskih krstjana*, nazivanih i *patarenima* ili *bogumilima*. Rimski pape nastojali su uz pomoć franjevac pučanstvo povratiti kršćanskoj vjeri, te su od 1347. bosanski biskupi bili franjevci, koji su svoju rezidenciju prenijeli u Đakovo. Tako je Đakovo s okolicom izuzeto iz Pečuške biskupije. Biskupi su tih godina doveli mnoštvo katolika *Šokaca*, pa je to prvo veliko useljavanje Hrvata iz Bosne u Slavoniju (Jarm i Šuljak, 2008: 18–20).

Posjed u Slavoniji bio je prostran i bogat prirodnim dobrima, šumama, vodama, pašnjacima i obradivim zemljištem. Zauzimao je prostor od Save i izvora potoka Biđa na sjever prema Levanjskoj Varoši i Selcima, zatim uz rijeku Jošavu do pod Cernu i dalje prema rijeci Savi. Susjedi su bili slavonski velikaši u području Broda, u Nevni i Gorjanu, a istočno od rijeke Jošave vitezovi ivanovci, koji su tu imali veliki posjed sa župama *Hrvati* i *Veliko Selo* (Šalić, 2011: 43–64). Na biskupskom posjedu nalazilo se mnogo malih sela katolika *Slovinaca*, kako su se Hrvati u tadašnjoj Slavoniji nazivali. Bosanski biskupi postupno su izgrađivali rezidenciju, katedralnu crkvu i osnovali kaptol te kao feudalni gospodari nastojali urediti gospodarstvo. Kaptol je dobio ovlasti uređivanja pravnih odnosa i sporova između feudalaca na slavonskom području, sudio u sporovima i izdavao izvorne isprave.

Hrvatsko-ugarski kraljevi nastojali su učvrstiti politički utjecaj u Bosni, pa je pokrenut i križarski pohod protiv bosanske crkve. U tim nesigurnim vremenima s katolicima iz Bosne u Slavoniju su preseljavali i neki bosanski krstjani te su se uglavnom zadržavali u nizinskom dijelu Posavine. Stoga

¹Tekst Tome Šalića „Đakovština u prostoru i vremenu” preuzet je iz knjige „Zapisi iz Đakovštine I – tradicijska baština graničarskih sela Đakovštine” zbog stručnog i temeljitog opisa.

ondje nije bilo katoličkih župa, o čemu svjedoče izvješća Papinih izaslanika (Pavičić, 1953: 43). Iz tih su razloga osnovani franjevački samostani u Alšanu kod Gunje, Lukovo kod Lipovca i samostan u Vrbici, na posjedu Ivaniša Horvata, ranije u vlasništvu vitezova ivanovaca. Ivaniš Horvat dobio je 16. veljače 1376. od Pape Grgura XI. odobrenje za osnivanje samostana ... *za uslugu i stanovanje braće, na slavu i hvalu Božju i svetoga Franje, koji bi obavljali božanski kult i propovijedali riječ Božju šizmaticima i patarenima...* (Šalić 1990: 190). Prema predaji, tragovi patarenstva postojali su kod nekih katolika u Slavoniji sve do 19. stoljeća (Otok).

Bosansko-đakovački biskupi sudjelovali su u političkim razmiricama na budimskom kraljevskom dvoru te su ih posjećivali velmože i kraljevi (ban Tvrtko, kralj Stjepan Dabiša, kralj i car Sigismund Luksenburški, kraljica udova Elizabeta iz roda Kotromanić i drugi). Značajan događaj bila je bitka kod Gorjana 25. srpnja 1386., kada je Ivaniš Horvat s oružanom četom napao hrvatsko-ugarsku kraljicu Elizabetu, kćer Mariju i velikašku pratnju, na putovanju iz Đakova u posjet Nikoli Gorjanskom. U sukobu je poginulo mnogo velikaša, među kojima i Nikola Gorjanski (Šišić, 1962: 216). Na hrvatsko-ugarsko prijestolje došao je kralj Sigismund, suprug kraljice Marije, koji je 1394. dao pogubiti Ivaniša Horvata, a feud Hrvati darovao sinovima pokojnog Nikole Gorjanskoga. Župu Hrvati, koja se od tada naziva župa Vrbica, vodili su franjevci sve do sredine 18. stoljeća. Nakon smrti posljednjega muškog člana roda Gorjanski, Joba de Gara, 1481. godine feud Gorjan sjeverno i istočno od Đakova pripao je Bosansko-đakovačkoj biskupiji.

Istočna Slavonija i Srijem od 1391. ugrožavani su nasilnim upadima turskih akindžija (laka konjica), koji su pljačkali, palili naselja i stanovništvo odvodili u roblje. Godine 1423. akindžije su opustošili okolicu Đakova i zapalili crkvu u selu Jošavi (Mažuran, 1991: 18).

Bosna je 1463. potpala pod vlast Osmanlija. Tada je mnogo bosanskih krstjana, među kojima dio plemstva, prešlo na islam. Mnoštvo katolika krenulo je tada iz Bosne u Slavoniju i dalje na sjever. Hrvatsko-ugarsko kraljevstvo nije bilo spremno oduprijeti se prodoru Osmanlija koji su poslije osvojenja Beograda (1521.) krenuli u Ugarsku s namjerom osvojenja Beča. Razbuktala se feudalna anarhija i samovolja velikaša. Rezultat je bio katastrofalan poraz kraljeve vojske na Mohačkom polju 29. kolovoza 1526. U boju je sudjelovao đakovački biskup Juraj Palina sa svojih oko 200 konjanika. Svi su izginuli (Šišić, 1962: 241).

Osmanlijska okupacija

U velikom vojnom pohodu 1526. godine Osmanlije su zauzeli Srijem i Osijek te vinkovački kraj do Bosuta. Slavonija i đakovački kraj osobito su postradali prilikom povratka osmanlijske vojske od Kisega u Ugarskoj 1532. godine nakon neuspjelog pohoda na Beč. Mnoga su sela spaljena, uništen je franjevački samostan u Vrbici, velik broj stanovnika odveden je u roblje. Turski odredi i dalje su upadali u Slavoniju.

Đakovo i okolica nisu se mogli obraniti vlastitim snagama. Početkom kolovoza 1536. Turci su pod vodstvom *Gazi Husrev-bega* prešli Savu i osvojili Brod, Novigrad, Jaruge i još šest kaštela. Turske su se snage tada razdijelile i krenule u tri smjera: jedan dio krenuo je prema Đakovu, drugi prema Gradiški, a treći prema Požegi. Do većeg sukoba s kršćanskom vojskom nije došlo. Drugi dio turskih vojnih formacija krenuo je iz Srijema pod zapovjedništvom *Mehmed-bega Jahjaoglu*. I ta se vojska podijelila te krenula u tri pravca: prema Babinoj Gredi i Brodu, drugi prema Osijeku i Podravini te treći prema Ivankovu, Gorjanu i Podgoraču. Vinkovački kraj i Đakovština bili su preplavljeni turskom vojskom i opremom. U listopadu 1536. Mehmed-beg osvojio je Ivankovo te preko Vrbiće stigao u Đakovo, gdje su se obje turske vojske spojile. Opet su stradala mnoga sela, osobito ona uz glavne putove (Mažuran, 1991: 27). Osmanlije su se lako obranili od feudalne vojske koja je pod zapovjedništvom Ivana Kacijanera krenula Podravinom od Koprivnice s namjerom oslobađanja Slavonije. Ta je vojska neslavno završila u rasulu kod Gorjana 9. listopada 1537. godine (Mažuran, 1991: 33).

Osmansko Carstvo odmah je po osvojenju Slavonije i Srijema uredilo civilnu i vojnu upravu. Na području istočne Slavonije osnovan je *Sandžak Požega*, a na području Srijema *Sandžak Srijem*. Defter Sandžaka Srijem načinjen oko 1570. na engleski je preveo Bruce W. McGowan i objavio u Ankari 1983. Granica tih dvaju sandžaka bila je između naselja Hrvati (sada Novi Mikanovci) i Vođinaca. Carigradska Porta ubrzo je provela nekoliko popisa nepokretnih dobara, stanovništva i njegove imovine te odredila obveze kršćanske raje. Već 1540. izrađen je *Sumarni defter vilajeta Požega*. Slijedili su popisi Sandžaka Požega 1545., 1565., 1569. i 1579. godine. Ti su popisi rizična podataka o vladanju Osmanlija u Slavoniji i o kršćanskoj raji, ali većina nije prevedena na hrvatski jezik (Cviko, 1991: 89).

Nama je dostupan prijevod deftera iz 1579. pod naslovom *Popis Sandžaka Požega 1579. godine*, koji je prevela Fazileta Hafizović iz Orijentalnog instituta u Sarajevu, a objavio Državni arhiv u Osijeku 2001. godine. *Detaljan popis Sandžaka (live) Požega* sadrži popise trideset nahija sa svim selima, pustoselinama (*mezrama*), brojem kuća, imenima domaćina, pridošlica i beskućnika (*hajmanegan*), obvezama raje itsl.

Đakovština je popisana u nahijama Đakovo, Jošava, Gorjan, Dragotin, Poljana i Nivna.²

² IX. *Nahija Đakovo* (str. 147–154). Kasaba Đakovo s mahalom Belvar imala je pet turskih i samo jednu kršćansku mahalalu (ulicu) s 29 kuća. *Mezre* (uništena sela, pustoseline) u okolici: Kolokošica, Kučakovci, Golenci, Mihalovci, Islobodanci i Potočanci. Slijedi popis pripadajućih sela od kojih neka više ne postoje ili su im nazivi izmijenjeni: Podrovci (mezre Ištrbinci i Popovci), Pavlovci, Pridružica, Đurkanovci (mezra Satnica), Velika Satnica, Martinovci, Ružinci, Komarovci, Betanica (mezra Selarovci), Jagodinci, Peselnica, Bagnica i Budrovci. Ukupno 13 sela i 10 pustoselina.

X. *Nahija Jošava* (str. 155–158). Sela: Berjan(i)ce (mezre: Pasakovci, Petroševica i Vrbnica), Vučevica (mezre: Julkovic, Kolkoševica, Gajić, Topolanice, Obrevac), Pavlovci (mezra Martina Dijaka), Mikanovci, Jošava (mezra Izlatnica), Viškovci (mezra Polubovci), Đurđanci (mezre Popovci i Erdeševci), Dopušanci (mezre Gadekovci i Orašanci). Ukupno 8 sela i 15 pustoselina.

XI. *Nahija Gorjan* (str. 159–177). Varoš Gorjan (mezre Buhetinci i Pasjakovci); sela: Gornja i Dolnja Brštanica (mezra Vatanci), Popovci, Ručevo, Beketinci, Opojevci, Šeštika, Matejevci (mezra Kestanovci), Kobujevci (mezra Rosa), Velika Vas, Kešinci, Bečin, Punitovci, Šebuševeci, Petevalci (mezra Dolnja Galoševica), Ostrošince (mezre Gospodinci i Bućanovci), Radeljevci (mezre Maglotnica i Brešnica), Husarovci (mezre Ugar(ov)dol i Prečanica), Filipetinci, Duga Vas, Miholjanci, Draževci, Slatina, Martinci, Lipovac, Podgajci

Naselja su razvrstana u tri kategorije: kasaba Đakovo, varoši Gorjan i Nivna te 126 sela. Upisane su i 83 pustoseline ili mezre, sela koja su uništena u vrijeme turskih osvajanja. Lokacije i nazive nekih sela i pustoselina sada je teško utvrditi, pogotovu što zapisivač nije znao nazive adekvatno upisati, a možda je bilo netočnosti i u prijevodu na hrvatski jezik. Poseban su problem imena i prezimena kućedomaćina. Neka osobna imena u zapisanom obliku više ne postoje. Prezimena uglavnom nisu postojala, niti su bila obvezna. Popis je izvor dragocjenih podataka o tadašnjem pučanstvu i veličini sela, koja su imala u prosjeku desetak kuća. Za svako selo navedene su obveze kršćanskih stanovnika u novcu, proizvodima i radne obveze, među kojima porez na svinje s porezom na prodaju i božićno klanje, porez na udaju i na vinsku burad, radovi na gradnji mostova i održavanju cesta, itsl.

Šest nahija pripadalo je kadiluku Gorjan kao nadležnom sudu. Turci su Đakovo nazivali *Jakova*. Bosanski beglerbeg Ibrahim Merinbegović piše 1620. da u Jakovi ima 800 kuća muslimana i 80 kuća kršćana. Turski posjednici, age, begovi i paše stanovali su uglavnom u Đakovu. Muslimani su bili bosanski poturice, rjeđe pravi Turci (Jarm i Šuljak, 2008: 28). Znatan broj sela popisanih u Defteru 1579. godine više ne postoji. Sela i njihovo stanovništvo osobito su stradali u borbama za oslobođenje od Osmanlija, a Vlasi, useljeni za vrijeme Osmanlija, uglavnom su se s muslimanima povukli u Bosnu. Kršćani koji su živjeli u Đakovu nisu smjeli pokapati svoje mrtve na groblju u središtu kasabe jer je tu sagrađena Ibrahim-pašina džamija. Vjerojatno je tada nastalo groblje na lokaciji Ivandvor, otkriveno i istraženo 1991. godine (Bojčić, 1991: 85–86).

Bosansko-đakovačka biskupija u vrijeme Osmanlija bila je u vrlo teškom stanju. Biskupi nisu mogli živjeti u Đakovu, samostani su uništeni, crkve porušene ili su propadale. Župnici franjevci i kršćanska raja zlostavljani su svakoj prilici. Godine 1607. kršćani su se pobunili zbog uvođenja poreza za franjevce

(mezra Biškupci), Mali Cerić, Pavlovci (mezre Đurinci kod sela Ivanovci i Elekovci), Ivanovci, Markuševci (mezra Kušujevci), Junakovci (mezra Obrov?), Novoselce (mezra Lipovci), Bartolovci, Podkanija, Iločac (mezre Hermanci, Kešinci, Markovci, Ivanovci i Ladarovci), Krtolanci, Mikloševci, Gornja Galoševica (mezra Velika i Mala Bratuševac), Imrehovci, Potlehovo? (mezre Šimućin i Koritna, Seketac s Bak(a)nicom i Ivaniševci), Vrbanoševci (mezre Čulinovci, Kokoravac i Banoča?), Gorjanci, Dobroslavci (mezra Od(v)oranci), Puhovci (mezra Krstur), Ivanovci, Odvorišće (mezra Petruševci), Bračevci i Kučkovci. Ukupno 48 sela i 35 pustoselina.

XVI. Nahija Dragotin (str. 209–214). Dragotin (mezre Babina Vas i Dragašinci), Radinovci (mezra Kozinci), Svilanović, Donja Breznica, Svetoblažje, Perkovci (mezre: Deletinci, Letičinci i Živkovci), Kantorovci, Lapovci, Trnava, Markovci, Gornja Breznica, Čaplinci (mezra Krvavčić), Mikinci i Hlapje. Ukupno 14 sela i 7 pustoselina.

XVII. Nahija Poljana (str. 215–220). Kućanci, Povučje, Borovik (mezra Matijinševci), Preslatinci (mezre Ugrinović i Vat(a)nica), Veliko Nabrđe (dio mezre Kaz(a)novje), Stan(j)evac, Slobodčina, Krndija (mezre Donji Čanovci i Gornji Čanovci), Dobretinci (mezra Budiševac i dio mezre Kaz(a)novje), Obrov (mezra Draganci), Prvoševci i Drenje (mezra Bučje). Ukupno 12 sela i 10 pustoselina.

XVIII. Nahija Nivna (str. 221–232). Varoš Nivna i sela: Gornja Breznica, Markovci, Johovci, Diolač, Đurkovci, Porečje, Svilna (mezra Slobodična), Lužanci, Kondrić (mezra Šušnjevc), Lazanci, Hrkanovci, Slivnica, Slavkovci, Selci (mezra Tkalenić), Dimitrovci, Slobodna Vas, Lakija, Radkov Dol, Kovačevci (mezre Đurinci i Deževalci), Bakunovci, Vinkovci, Filip Dol (mezra Lipovci), Dubovci, Bradaševci, Orahovac, Majar, Malo Nabrđe, Mikovalci, Borovci i Banci. Ukupno 30 sela i 6 pustoselina.

Selo Piškorevci imalo je četiri kuće i pripadalo *Nahiji Prikraj* (str. 201–202).

zvanog *čuloš* (džulus) od 2 000 talira. Buna je ugušena, a oko 50 istaknutih ljudi zajedno s tri fratra nabijeno je na kolac pred pašinim dvorom u Đakovu (Bösendorfer, 1910: 326). Vjerske prilike katolika bile su teške i zbog useljenih muslimana i pravoslavnih Vlaha te prelaska katolika u reformiranu, kalvinističku crkvu. Crkveni povjesničar Josip Buturac procijenio je da je u Đakovštini oko 1680. godine bilo 20 000 katolika, 25 000 muslimana, 10 000 kalvina i 4 000 pravoslavnih, ukupno 59 000 osoba (Buturac, 1970: 54). Isti autor dao je mnogo podataka o stanju Bosansko-đakovačke biskupije, biskupima i biskupskim vizitacijama u teškom razdoblju turske okupacije. Potkraj osmanske vladavine na području Đakovštine postojale su samo četiri župe, u Selcima, Dragotinu, Gorjanima i Vrbici (Buturac, 1970: 39).

Osmansko Carstvo postupno je ulazilo u krizu. Golemu državu teško je bilo održati sređenu i ujedinjenu. Feudalci i janjičari postupno su se osilili i bunili, a kršćanski podanici teško su izdržavali sve veće namete državi i feudalcima. Ugovor o miru između Austrije i Osmanskog Carstva sklopljen 10. kolovoza 1664. u Vasváru na dvadeset godina bližio se kraju. Godine 1682. sultan Mehmed IV. spremio se na veliki rat protiv Beča, te je pokrenuo moćnu tursku vojsku. Godine 1683. Slavonijom je iz Bosne prošlo 60 000 konjanika i pješaka, a „ostale vojske i Tatara ima kao pijeska”. Za vojne potrebe Turci su iz Slavonije poslali u Beograd 1 000 kola zbog prijevoza ratnih potrepština i hrane za vojsku. Ogromna turska vojska od oko 150 tisuća vojnika i 300 topova prešla je u Osijeku Sulejmanov most. U toj vojsci bilo je nekoliko tisuća Turaka i Vlaha iz Slavonije. Stanovništvo je pred vojskom napuštalo naselja i sklanjalo se u šume. Znatan dio njih nikada se nije vratio. Turska vojska pod zapovjedništvom velikog vezira Kara Mustafa-paše doživjela je poraz 12. rujna 1683. pod zidinama Beča, a 8. listopada uništio ju je poljski kralj Jan Sobjeski. Turci koji su živjeli u Slavoniji u strahu su počeli potajno napuštati svoje kuće i imanja i bježati u Bosnu, a kršćani uništavati njihova dobra (Mažuran, 1991: 105–106). Pri povratku kroz Slavoniju poražena je vojska pljačkala, spaljivala naselja i stanovništvo odvodila u roblje. Đakovština je bila opustošena.

U proljeće 1684. austrijska vojska počela je ratne operacije protiv Osmanlija. Uspješno ratovanje nastavljeno je 1685. Oslobođeni su Budim, Pečuh, Šikloš i Siget te je spaljen Sulejmanov most u Osijeku. Tijekom svibnja 1687. okupljala se osmanlijska vojska u Beogradu i Osijeku s namjerom da povrati izgubljeno. Sulejman-paša sukobio se 12. kolovoza 1687. s austrijskom vojskom podno Harsánya u Mađarskoj i bio potpuno poražen. Na vijest o porazu osmanlijske vojske kršćansko stanovništvo počelo je goniti Turke i poturice iz Slavonije, koji su bježeći u Bosnu sami palili svoje kuće. Osijek je oslobođen 29. rujna 1687. Početkom listopada general Aspremont ušao je u Đakovo, koje su Turci već napustili i spalili (Mažuran, 1991: 112–116). Sredinom 1690. Slavonija je ponovno ugrožena turskim napadima. Turci su 29. listopada pod zapovjedništvom Husejn-paše opkolili Osijek, ali su branitelji odbili napad. Zajedno s tom vojskom vratili su se u istočnu Slavoniju turski age i spahije. Pri povratku u Bosnu uništavali su slavonska sela i mnogo stanovništva odveli u roblje. U proljeće 1691. počele su pripreme za veliki sukob, koji se zbio 18. kolovoza 1691. blizu Slankamena. Turska vojska strahovito je poražena. Preostale turske posade ubrzo su napustile svoje utvrde, te je Slavonija konačno bila oslobođena od osmanske vladavine (Mažuran, 1991: 119–121).

Zemljovid iz 1745.

Đakovština poslije oslobođenja od Osmanlija

Izbjegli pučanstvo Đakovštine tek se 1692. godine počelo vraćati u svoja uništena sela te podizati skromne kućice. Do tada su živjeli u šumama u nastambama od pruća. Zbog progona raje u Bosni u Đakovštinu prelaze katolici i pravoslavci, pogotovo što je u Bosnu ušlo mnogo muslimana izbjeglih iz Slavonije. Prilikom povlačenja vojske princa Eugena Savojskog iz Sarajeva 1697. organizirano je u Slavoniju prešlo 40 000 katolika, od kojih su mnogi silom odvedeni iz okolice Maglaja i

Doboja. Izbjeglicama su se pridružili pravoslavci koji su naselili Bračevce, Kućance, Breznicu, Hrkanovce, Svetoblažje, Vučevce, Beketince i druga napuštena pravoslavna sela.

U drugom austrijsko-turskom ratu koji je trajao od 1716. do 1718. general Petraš prodro je do Zvornika. Kada se s vojskom vraćao, odande su došli skoro svi starosjedioci Šokci. U trećem takvom ratu od 1736. do 1739. opet iz Bosne dolazi velik broj Šokaca. Procjenjuje se da je od 1675. do 1739. Bosnu napustilo više od 200 000 Šokaca, koji su naselili Slavoniju, Bačku i Baranju, sve do rumunjskoga Banata (Tkalac, 1971: 80). Pošto su Turci 1687. godine istjerani iz Slavonije, u Đakovo je 1692. došao bosanski biskup Nikola Ogramić Olovčić s brojnim narodom (Gašić, /1944/ 2000: 35).

Mir između Austrijske Carevine i Osmanskog Carstva zaključen je 21. siječnja 1699. u Srijemskim Karlovcima. Oslobođena Đakovština popisana je 1698., potom 1702. godine (Emerik Szadecski). Tade Smičiklas u knjizi *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije, II.* (1891.) objavio je prijevod popisa iz 1702. koji je učinio biskup Petar Bakić 1725. Biskup je prijevod prilagodio svojim potrebama te u njemu nema podataka o domaćinima, no posebno je opisao obveze svojih podložnika. O ratnim strahotama svjedoče podaci koje je zapisao:

Bračevci: „U vrime turaško ovo mjesto bi naseljeno od Šokaca aliti vam Slovinac katoliškoga zakona i vire, koji u vrime od rasuća svi simo tamo rastrkaše se, a mjesto pusto osta. Za time kada vojska svitlosti cesarove Sarajevo popali, tada sadašnji seoniki dođoše iz Bosne i ovo mjesto za sebe zauzeše i obraše ter osvojiše, koji jesu svi grškoga zakona rekući raškoga zakona...”

Popovci: „U vrime turaško u ovomen mjestu stahu Šokci... Sadanji seoniki svi jesu riščani grškoga zakona, koji prid trima godišti iz Bosne dođoše i mjesto uzeše.”

Slobodna Vlast: „Seoniki ovoga sela jesu riščani grčanskoga zakona, med kojima jesu četiri kuće katolika. (...) Jedna crkva nahodi se Svetoga Đurđa, koja jest katolička u kojem se i sada misa govori.” Selo se u srednjem vijeku nazivalo Slobodna Vas (Slobodno Selo).

Svetoblažje: „Seoniki ovoga mjesto jesu svi riščani grčanskoga zakona koji prid petima godišti iz Bosne jesu došli i osvojiše ovo mjesto. (...) Pustoseline jesu dvije, jedna Dragotin u kojem jest jedna crkva od cigle zidana, pokrivena, u kojem se i sada misa govori.”

Vrbica: „Pustoselina nahodi se jedna Mrzović zvana koja jest opuščena od dvadeset i osam godišta.”

Biskup prima izbjeglice i useljenike te u svojim *Zapovidima* određuje: „54. Ako bi se koji izdaleka naselio iz prik Save, Drave jali Temišvara, onomen se slobod bude dala za dva godišta porcije, bečiluka, kvartira, šaraluka i nimaškoga kvartira, i drvarine osiške, ali budu mogli od svašta desetinu plaćati Svetom Materi Crikvi” (Središnji nadbiskupijski arhiv u Đakovu. Transkribirao prof. dr. sc. Stjepan Damjanović).

Latinski izvornik Popisa Kotara Đakovo iz 1702. tek je 1966. objavio povjesničar Ive Mažuran. Popisano je 55 sela sa 796 domaćinstava.³

³ Osim *opiduma* Đakovo uvrštena su sela: Budrovci, Strizivojna, Piškorevci, Vrpolje, Perkovci, Čajkovci, Andrijevi, Topolje, Beketinci, Satnica, Užarevci, Ivanovci, Tomašanci, Gorjani, Bračevci, Slatinik, Popovci, Podgorje, Drenje, Potnjani, Kućanci,

Uz sela zapisano je oko 40 pustoselina, ruševne crkve i ruševine utvrda. Vidljiv je nacionalni i vjerski sastav stanovništva deset godina poslije ratova za oslobođenje. Neka sela uništena su prije dvadeset godina, tj. oko 1682. godine. Među njima su Dragotin, Pitinci, Ruševo i Mrzović (Mažuran, 1966: 93–136). Poslije su napušteni ili raseljeni: Radinovci, Lopušanci, Junakovci, Bižanija i neka druga sela. Povjesničar Ive Mažuran našao je kasnije u bečkim arhivima sve popise Slavonije iz 1698. godine te objavio u latinskom izvorniku. Kotar Đakovo nije uvrstio jer je ocijenio da nema velikih razlika u odnosu na popis iz 1702. U popisu je *Distrikt Brod* kao vojno područje uz Savu u koje su uvrštena sela izuzeta iz đakovačkog vlastelinstva. Bila je to priprema za osnivanje Vojne granice, koja je osnovana 1702. godine (Mažuran, 1988.). O posljedicama rata za oslobođenje Slavonije svjedoče dramatične izjave stanovnika Malog Antina i Velikog Antina zabilježene u Popisu 1698. u prijevodu dr. sc. Stjepana Sršana (Sršan, 2000: 26–27).⁴

Mnoge izbjeglice iz Đakovštine živjele su po šumama i močvarama te raspršene po naseljima na velikom području Slavonije i Ugarske. Nekima su prezimena nastala prema naselju iz kojega su izbjegli: Beketinac, Bižanac i Bižančević, Budrovac, Čajkovac, Dragutinac, Đakovac i Đaković, Gorjanac, Kolokušac, Lazanac, Lopušanac, Pitinac, Ručević, Satničanin, Slobodanac, Svetoblažac, Vrbičanin i Vrbički, Vučevac, itsl. Prezimena Gorjanac i Vučevac i sada postoje u okolici Vinkovaca. Prezime Gorjanac postoji čak u šokačkom Santovu u Mađarskoj. Novi useljenici u Đakovštinu dobivali su prezimena Bošnjak, Bosanac, Bosančić, Bošnjaković, zatim Srimac, Bačvan, Baranjac, Posavac, Prikodravac, itsl.

Tursku okupaciju neočekivano je zamijenila okupacija austrijske carske vojske, koja je preuzela upravu i zapovjedništvo nad većim dijelom Hrvatske. Bosansko-đakovački biskupi morali su carskoj Komori dokazivati pravo na povrat vlastelinstva. Biskupi su obnavljali Đakovo kao središte velike biskupije, uređivali vlastelinstvo, osnivali nove župe, naseljavali opustošenu Đakovštinu. Vlastelinstvo je ponovo popisano 1737. pri uvođenju Karlova urbara. U usporedbi s popisom iz 1702. broj sela, domaćinstava i stanovništva znatno se smanjio (Mažuran, 1993: 315–358).

Biskup Nikola Ogramić Olovčić (1669. – 1701.) došao je u uništeno i napušteno Đakovo s brojnim narodom. Sagradio je skromnu rezidenciju, Hadži-pašinu džamiju pretvorio u katedralnu crkvu i

Pridvorje, Nabrđe, Povučje, Čenkovo, Breznica, Preslatinci, Gašinci, Varoš, Slobodna Vlast, Ratkov Dol, Silonci, Musić, Dubovik, Majar, Hrkanovci, Lapovac, Dubravnik, Trnava, Svetoblažje, Lazanci (Kondrić), Selci, Radinovci, Viškovci, Lopušanci, Forkuševci, Vučevci, Junakovci, Semeljci, Koritna (predij), Kešinci, Vrbica, Mikanovci, Đurđanci i Bježanija.

⁴ Mali Antin: „16. Stanovnici su odgovorili da nisu rođeni za oružje, već da su bili seljaci i žele ostati na istome mjestu. Jedino mole, ako bi im se moglo pomoći davanjem stoke za jedan plug jer sada žive od motike, a toliko puta do sada bili su vatrom i mačem opustošeni od Turaka. Oplakujući pri tome žene, djecu i svoju obitelj u turskom ropstvu. Veliki Antin: „Na područje spomenutog sela Antin stanovnici su došli stanovati među močvare zbog sigurnosti. Narod se sabrao ovamo iz ranije napučenih sela uz Savu, kao iz Ivankova, Andrijaševaca, Paprežja, Retkovaca, Prkovaca, Vinkovaca i drugih mjesta smještenih uz Savu prema Bosni. Odatle su pobjegli od straha od Turaka, no još uvijek nisu spašeni od Turaka jer su ih dva puta i ovdje bezdušni Turci mačem i ognjem opustošili te je u teško tursko ropstvo odvedeno 78 duša. Tako su seljaci, žaleći i oplakujući svoju djecu, žene i rođake u ropstvu ovamo pobjegli iz šuma i privremeno se nastanili moleći se, kad bude Turčin istjeran, da se vrate na svoja prvotna ognjišta.”

gradio skromne drvene crkve po selima. Sporio se sa zagrebačkim biskupom oko zapadne granice biskupije. Biskupiji su oduzeta sela između Biđa i Save. Poslije biskupove pogibije vlastelinstvom je upravljala Komora i ono je bilo devastirano.

Juraj Patačić (1703. – 1716.) preuredio je Ibrahim-pašinu džamiju u crkvu sv. Jurja, izgradio biskupski dvor i katedralnu crkvu, doveo franjevce, obnovio ergelu s 18 arapskih kobila i 8 pastuha (1706.).

Petar Bakić (1716. – 1749.) obnovio je crkve u Selcima, Mikanovcima i Dragotinu, osnivaio župske škole, nastavio s obnovom vlastelinstva, napisao *Opis vlastelinstva* (1719.) i rukopisnu knjigu *Zapovidi* (1725.). Bio je žestoke naravi te se sukobljavao s carskom Komorom, građanima Đakova, seljacima i franjevcima, zbog čega je udaljen iz biskupije na 14 godina. Za to vrijeme vlastelinstvom je upravljala carska Komora i ono je ponovno bilo devastirano. U Bakićevo vrijeme vlastelinstvu je oduzeto sedam južnih sela i pripojeno Vojnoj granici.

Josip Antun Čolnić (1751. – 1773.) bio je veliki graditelj, sagradio novi biskupski dvor, iljetnikovac u Trnavi, uredio vlastelinstvo, gradio ceste prema Brodu i Vrpolju, od 1754. do 1758. naseljavao je Hrvate katolike iz Bosne (Plehan), osnovao sela Vuku i Široko Polje, ponovno naselio Semeljce, Punitovce, Beketince, Koritnu i Dragotin. Neki od useljenika prešli su u Viškovce, Vrbicu, Mrzović i druga sela. Utemeljio je prvu školu u Đakovu (1752.), osnovao župe Semeljci (1754.), Piškorevce i Trnavu (1758.) i Punitovce (1767.), uveo jedinstveno vođenje matica. Godine 1773. Bosansko-đakovačka biskupija ujedinjena je sa Srijemskom biskupijom.

Matija Franjo Krtica (1773. – 1805.) bio je prvi biskup Bosansko-đakovačke i Srijemske biskupije, kojoj su pripojeni Osijek i Petrovaradin (1776.), a 7. kolovoza 1780. još 10 župa izdvojenih od Zagrebačke i 17 župa od Pečuške biskupije. Osnovao je preko 20 novih župa, podigao nekoliko crkava i župnih stanova. Biskupija je tada imala oko 50 župa.

Antun Mandić (1805. – 1815.) osnovao je 1806. Bogoslovno sjemenište i škole u Semeljcima, Piškorevcima, Gorjanima, Vrbici i Trnavi, povećao posjed nasadima novih vinograda (Mandićevac), provodio vodnu melioraciju, u Đakovo useljavao obrtnike Nijemce.

Mirko Karlo Raffay (1816. – 1830.) dogradio je biskupski dvor i osnovao park. Dogradio je župnu crkvu u Vrbici (Gašić, 2000: 73–75).

U Osijeku je 8. prosinca 1745. godine osnovana Virovitička županija. Ustrojene su tri podžupanije, Osječka, Đakovačka i Virovitička. Te je godina carska komisija utvrdila među biskupijskog vlastelinstva i Vojne granice. Biskupiji je oduzeto sedam sela: Andrijevići, Topolje, Perkovci, Čajkovci, Vrpolje, Strizivojna i Mikanovci. Žitelji Đakovštine mogli su slobodno odlučiti žele li u buduće živjeti u Civilnoj Hrvatskoj kao podložnici vlastelina (kmetovi) ili prijeći u status graničara-vojnika. Tada je u Đakovštini došlo do znatnih preseljavanja iz jednog područja u drugo, a na vlastelinstvu osnovano je selo Novi Perkovci. Car Josip II. ukinuo je slavonske županije 1785. godine, ali ih je obnovio 1790. Hrvatski državni sabor tada se priklonio Ugarskoj, koja je zatim svojatala Slavoniju kao dio Ugarske. Slijedili su burni politički sukobi (1848.) te Austro-ugarska nagodba (1867.) i Hrvatsko-ugarska nagodba (1868.).

Ban Ivan Mažuranić provodi reforme i 1875. donosi *Zakon ob ustroju političke uprave*. Podžupanija đakovačka pripadala je Kraljevskom sudbenom stolu u Osijeku i imala je osam upravnih općina: Đakovo, Semeljci, Drenje, Vuka, Levanjska Varoš, Našice, Feričanci i Orahovica s ukupno 95 sela i 48 650 stanovnika. Poslije sjedinjenja Vojne granice s Civilnom Hrvatskom (1881.), donijet je 1886. *Zakon ob ustroju županija i uređenju uprave u županijah i kotarah* koji se primjenjivao do 1918. godine (Valentić, 2002: 41–59).

Biskup Josip Juraj Strossmayer (1850. – 1905.) bio je velikan vjerskog, političkog i kulturnog života u Hrvatskoj druge polovine 19. stoljeća. Naslijedio je biskupijsko vlastelinstvo nakon ukidanja feudalnih odnosa (1848.), unaprijedio ga i gospodarski podigao na uzornu razinu (reorganizirao u veleposjed, gradio gospodarske zgrade, vinske podrume, mlin, poboljšao ergelu, sadio vinograde, itsl.). Sjećom i prodajom starih hrastika stvorio je novčani kapital koji je darivao za osnivanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (1861.), Sveučilišta u Zagrebu (1874.), nabavljao je umjetnička djela i sagradio velebnu katedralu u Đakovu (1866. – 1882.). Novcem je potpomagao gimnazije, čitaonice i narodna društva u Hrvatskoj i drugim južnoslavenskim zemljama. Djelovao je pod motom: „Sve za vjeru i za domovinu!” Bio je vizionar na političkom polju. Branio je državotvornost Hrvatske i tražio priključenje Dalmacije, Rijeke i Međimurja matici zemlji. Predložio je federalističko uređenje Monarhije, tj. da Austrijanci, Mađari i Slaveni budu jednakopravni nositelji vlasti. Kao vođa Narodne stranke zastupao je južnoslavensko zajedništvo te sveslavensku uzajamnost temeljenu na duhovnoj baštini sv. Ćirila i Metoda i kršćanskom zajedništvu s Rimom. Kao preteča i pionir ekumenskog duha zalagao se za jedinstvo Crkava, što je potvrdio na posvetnoj ploči u katedrali: „Slavi Božjoj, jedinstvu Crkava, slogi i ljubavi naroda svoga”, te govorima na Prvom vatikanskom saboru 1869./70. Unutrašnjost đakovačke

katedrale blista u raskoši boja mnogobrojnih fresaka te dekoracije poda, zidova i stupova. Biskup je nastojao u katedralu ugraditi dio narodne kulture, bogate živopisnim vezovima i bojama ruha, sagova i drugih rukotvorina. U južnoj apsidi nalazi se velika freska „Poklon triju kraljeva” na kojoj su dvije osobe iz Đakovštine – starac i djevojka u narodnom ruhu (Jarm i Šuljak, 2008: 140).

J. J. Strossmayer pokrenuo je *Glasnik biskupije Đakovačko-Sriemske* (1873.), osnovao je biskupijsku tiskaru (1880.), izgradio samostan Milosrdnih sestara, konvikt sv. Bonaventure za bosanski franjevački pomladak i drugo. Osnovao je i naselio Slovacima sela Josipovac i Jurjevac i Nijemcima naselio Krndiju (1881.) (Jarm i Šuljak, 2008: 63–73). Biskup je pratio kako gospodare osamostaljeni seljaci. Pomagao ih je u vrijeme gospodarske krize i nastojao je zaustaviti iseljavanje.

Život i običaji Šokaca u Đakovštini

Staro stanovništvo stradalo je za vrijeme osmanlijskih prodora i okupacije. Opustjelu Đakovštinu naseljavali su Šokci iz Bosne i povratnici koji su se ranije raspršili po Ugarskoj, Bačkoj i Banatu, sve do Slovačke i Rumunjske. Tijekom tri stoljeća ti su naseljenici stvorili naš etnik *Šokac*, kojega

karakteriziraju govor, bogatstvo običaja, narodno ruho, pjesme i plesovi, graditeljstvo i mentalitet („Đakovo je srce Šokadije”). *Šokadija* je lokalni naziv za istočnu Slavoniju te ga nose razne udruge i klubovi. Starosjedioci Hrvati ponosno ističu svoju pripadnost šokaštvu. Etnik Šokac i lokalna pripadnost utkani su u narodne dvostihove deseterce i razne druge pjesme. Etnik Šokac zapisan je u Defteru Srijemskog sandžaka iz 1570.-ih godina u posavskim selima Strošinci, Jamena, Štitar i Gunja (McGowan, 1983: 488, 490, 494, 498) te u fermanima carigradske Porte. U Đakovštini je etnik Šokac prvi zapisao biskup Petar Bakić, koji je u opisu Đakova 1702. zapisao: „U ovomen varošu dijakovaškome stanovnici koji stoje svi jesu katolici, Šokci, jali Slovinci imenovani.” Šokce spominje i u okolnim selima. Od etnika nastala su slavonska prezimena Šokac, Šokčević i Šokičić.

Biskup Bakić ostavio nam je opširne podatke o životu naroda za vrijeme i nakon odlaska Osmanlija. To su dva rukopisa: *De vita populi et de cultura armentorum et pecorum Diacovae et eius districtus anno Domini 1719.* (rukopis zagubljen) i bilježnica iz 1725. godine u kojoj je svojeručno preveo na ikavicu Popis kotara Đakovo iz 1702. godine i zapisao svoje *Zapovidi*, zapravo lokalni urbar. Dr. Stjepan Romić obilno se koristio rukopisom iz 1719. te je objavio rad *O načinu života u Đakovštini prije 250 godina* (Romić, 1975). Podatke je koristio i Petar Lukić, kanonik i upravitelj biskupskih dobara, u *Izveštaju o stanju stočarstva spahiluka Biskupije djakovačke i njegove okolice od 1752. godine* (Središnji nadbiskupijski arhiv Đakovo; na hrvatski preveli Andrija Spiletak i Stjepan Romić).

Petar Lukić navodi da je prema zapisima biskupa Bakića u Đakovštini poslije odlaska Turaka ostalo oko 7 000 stanovnika u oko 750 domaćinstava, koji su živjeli u Đakovu i 55 sela. Kuće po selima bile su od drva, pokrivena daskom ili slamom, s malim prozorima, koji su više sličili na puškarnice nego li što su bili za dovod svjetla. Kuće su najčešće imale dvije prostorije: jednu veliku sobu u kojoj je bila velika zemljana peć, a služila je za stanovanje ukućana, i drugu manju prostoriju bez tavana u kojoj je bilo ognjište za kuhanje i pečenje jela s otvorenim ispustom na krov za dim i u toj se prostoriji sušilo meso. Pokoje bogatije kuće imaju i treću sobu u kojoj spava kućegospodar ili razni gosti. Svaki bračni par ima po jedan krevet te nekoliko manjih i većih škrinja za spremanje posteljine i odjeće. Djeca spavaju u kolijevkama i u manjim krevetićima. Na sredini sobe veliki je stol za kojim jedu odrasli ukućani. Oko stola su klupe za sjedenje, kao i oko peći. Djeca jedu na zemlji ili uz niske male stolove. Pokućstvo izrađuju sami seljaci, a ima u Đakovu i po selima takovih ljudi koji se bave izradom pokućstva.

Hrana za ljude prigotavlja se u velikim zemljanim loncima, koji stoje na posebno izrađenom kamenom postolju na ognjištu ili u kotlovima koji vise nad ognjištem. Najviše se za hranu troši kuhani grah, krumpir, kupus, začinjjen najčešće svinjskom mašću, rjeđe maslom, a još rjeđe ovčjim, kozjim i goveđim lojem. Dosta se troši meso u kuhanom i pečenom stanju i to najviše svinjetina, zatim ovčetina, kozetina i govedina. Na ražnju se peku svinje, ovce i koze, u rijetkim svečanim zgodama i volovi, a na širokim i plitkim zemljanim pladnjevima i mladi prasci. Bakić je naveo da se po stanovniku godišnje potroši oko 10 oka masti i oko 40 do 50 oka raznog mesa (oka = 1,283 kg, op. T. Š.).

Kolači se zaslađuju medom, a podmazuju mašću i maslom. Najčešći kolač je savijača od sira, oraha, lješnjaka, jabuka i krušaka te od pekmeza. Kruh se pravi od pšeničnog i kukuruznog brašna samljevenog u vodenici, a peče u velikim pećima.

Odjeću si seljaci sami prave od krzna, vune i lana. Žene vunu i lan predu na vretenu i tkaju na stanu. Same pletu i šiju svu mušku i žensku odjeću, a po koji muškarac vješto izrađuje mušku odjeću. Narod u Đakovu i okolnim selima ima svoju lijepu narodnu nošnju, koju sam izrađuje. Ženske imaju bijele košulje zlatom izvezene, a muškarci gaće, košulje i prsluke također zlatom izvezene. Muškarci i ženske nose oko pasa vunene tkanice zlatom urešene. Za obuću imaju opanke, koje muškarci sami prave od kože zaklane ili uginule stoke.

Zemlja se ore drvenim plugom, a kopa motikama. Od žitarica najviše se sije pšenica i kukuruz, manje ječam, zob, raž i proso. Zajedno s kukuruzom sadi se grah. Od povrća se najviše sadi krumpir, luk i kupus. Voćarstvo je dosta razvijeno, a najviše ima šljiva, od kojih se peče valjana rakija i pekmez. Vinograda nema mnogo. Zatim ima štošta jabuka, krušaka, trešanja, oskoruša, a manje ostalog voća. Nakon odlaska Turaka ostalo je oko 500 konja, 900 volova i bikova, 1 000 krava, 1 800 teladi i junadi, 2 700 ovaca i koza, oko 6 000 svinja te 2 500 košnica pčela. Stoka je bila sitna i slabo valjana jer se o njoj slabo vodilo računa.

U nastavku izvješća Lukić unosi podatke o stočarstvu koje je zapisao njegov prethodnik Andrija Kečkemeti 1737. godine. Opisuje uzgoj i pasmine konja, goveda, svinja, ovaca, koza i peradi kod seljaka te kako je za stočarstvo od velike važnosti domaći ovčarski pas. Slijedi opis stočarstva na biskupskom spahiluku, posebice o biskupovoj ergeli.

Nepismenost po selima je velika, no u svakom selu ima naroda koji zna čitati i pisati. Narod živi u većim obiteljima od nekoliko bračnih parova s djecom i svake godine si biraju kućnog starješinu, koji je glava kuće i zastupa cijelu njihovu imovinu i sve ukućane pred vlašću.

Odnosi između biskupa vlastelina i podložnika kmetova nakon oslobođenja od Osmanlija do ukidanja feudalnih odnosa 1848. dokumentirani su brojnim izvorima – od *Popisa kotara Đakovo 1702.*, do Bakićevih *Zapovidi* i popisa, Urbara carice Marije Terezije, izvješća o stanju vlastelinstva i drugim dokumentima. Ti odnosi bili su ponekad zategnuti, na rubu pobune, a nekada su predstavljali pravu suradnju i vlastelinovo nastojanje da podigne gospodarstvo sela. Segregacija nakon 1848. između veleposjeda i bivših vlastelinskih sela potrajala je tri desetljeća. Slobodni seljaci teško su se navikavali na samostalno gospodarenje. Seljačke zadruge su se raspadale, a samostalni gospodar siromašio. Gospodarska kriza u drugoj polovini 19. stoljeća uzrokovala je propadanje starosjedilaca Šokaca i privukla mnoge Nijemce, koji su kupovali jeftinu zemlju i cijela gospodarstva, često na dražbama. Useljeni Nijemci, *Podunavski Švabe*, došli su iz Bačke i Srijema, gdje je zemlja bila deseterostruko skuplja. U nekoliko sela istočne Đakovštine iz Bačke je uselilo više desetaka obitelji Šokaca i Bunjevaca (Šalić, 1990: 46-69). Biskupija je 1928. zbog agrarne reforme majur Arduševac kod Đurđanaca prodala Bunjevcima iz okolice Subotice (Šalić i Pavić, 2006: 66-67).

Stanovništvo Općine Đakovo prema službenim popisima

1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.
25010	29116	28373	35278	39400	43610	44123	49093	48248	49942	53007	54032

(Korenčić, 1979: 254)

Godine 1991. u Đakovštini je bilo 52 954, a 2011. 48 749 stanovnika, ili 8% manje.

Vladimir Geiger u radu *Nijemci Đakova i Đakovštine u Kraljevini SHS/Jugoslaviji* objavio je podatke o nacionalnoj strukturi stanovništva Đakovštine iz popisa 1921. godine (Kotar Đakovo). Hrvata i Srba bilo je 31 898 (67%), Nijemaca 21,4%, Mađara 6%, Čeha i Slovaka 3,6% i nekolicina drugih narodnosti (Geiger, 1997: 185).

Egzodus Nijemaca 1944./45. znatno je promijenio nacionalnu strukturu i gospodarstvo Đakovštine. Neki su 1944. izbjegli u Njemačku, a preostali otjerani u logore (Krndija). Manji broj preživjelih kasnije je iselio u Njemačku. Na njihova gospodarstva useljeni su *kolonisti*, siromašno pučanstvo iz Dalmacije i drugih krajeva, nenaviklo načinu života i gospodarenju na slavonskoj zemlji. Neprijateljski odnos vlasti socijalističke Jugoslavije prema selu i seljacima doveo je do propadanja sela. Osnivane su seljačke radne zadruge, oduzimana zemlja, stoka i gospodarski proizvodi, izvršeno je nekoliko komasacija čije su troškove seljaci plaćali zemljom.

Godine 1947. donijeta je Uredba o obveznom otkupu žitarica te su seljaci morali davati u Državni žitni fond žitarica i stoke više nego što su proizvodili. Ako bi tko što sakrio zbog prehrane obitelji i bio otkriven, kažnjavan je zatvorom ili višegodišnjim prisilnim radom. Seljaci nisu mogli kupovati traktore i drugo oruđe (Benašić, 2000, 23–24). Osnovana su velika državna gospodarstva – Poljoprivredno industrijski kombinat Đakovo i Poljoprivredno-industrijski kombinat Vinkovci. (*PIK Đakovo 1964 – 1984*). Znatno broj zemljoradnika prešao je u radnička zanimanja ili otišao na rad u inozemstvo. Neki su se vratili, ali su im djeca ostala u Njemačkoj i drugim europskim državama. Procijenjeno je da je od 1948. do 1981. hrvatsku poljoprivredu napustilo oko 1,9 milijuna ljudi.

Gospodarska politika Republike Hrvatske podrazumijeva nagao prijelaz na farmerski način proizvodnje, na štetu tradicijskog života. Nema postupnog prijelaza, pa sela i dalje propadaju. U Đakovštini ima mnogo staračkih domaćinstava, praznih i ruševnih kuća, a djece i mladeži sve je manje. Utješno je što osiromašeno i ostarjelo pučanstvo ima zdravstveno osiguranje, skromne mirovine ili socijalnu pomoć. Dodajmo da na depopulaciju utječe i odmak od tradicijskog načina života. Mladi žele viši životni standard. Uvjeti za ženidbu i udaju ponajviše su materijalna sigurnost i stalni posao uz redovita mjesečna primanja. Stoga je sve više mladih koji su nezaposleni i uzdržavaju ih roditelji.

Paorska sela u Đakovštini

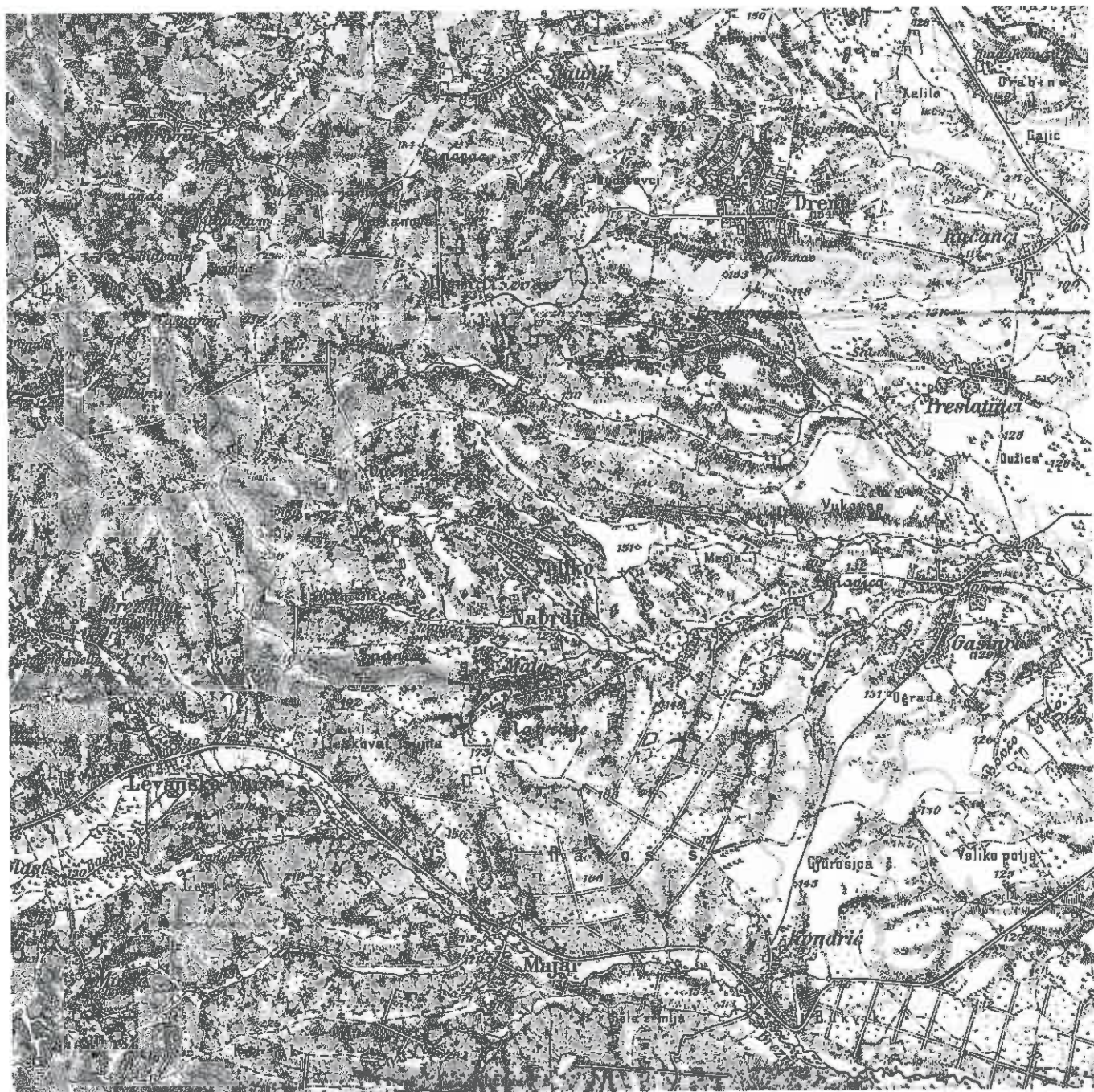
Pojam „paor” dolazi od njemačke riječi Bauer, seljak, ratar, zemljoradnik. Tako su se isprva zvali kmetovi na vlastelinstvu u Slavoniji, za razliku od graničara, tj. vojnika-seljaka u Vojnoj granici, i to od 18. do 19. st., tj. do ukinuća Vojne granice 1871. godine. Naziv Paorija kao lokalni zadržao se do danas. Provincijalom ili Paorijom nazivalo se civilno područje u Slavoniji poslije oslobođenja od Turaka, odnosno Osmanlija. Na tom području carica Marija Terezija osnovala je tri županije: Požešku, Virovitičku i Srijemsku. Istodobno je uz rijeku Savu postojala Vojna granica, kao osobita vojnička, gospodarska i društvena organizacija pod neposrednom upravom austrijskog Dvorskog ratnog vijeća. To je bilo pogranično područje Hrvatskoga kraljevstva, te je organizirano kao obrambeni pojas prema Osmanskom carstvu. Počeci osnivanja Vojne granice u istočnoj Slavoniji sežu u 1701. godinu. To područje oslobođeno je konačno godine 1687. – 1691.⁵

Đakovštinom se pak naziva kraj oko Đakova, istočno od Dilj-gore i Krndije, te između Vuke i Biđa, na ravnjaku na neznatnoj uzvisini od 111 m, gdje su se usjekli vijugavi potoci Breznica, Kaznica, Jošava i dr. Svojim prirodnim okruženjem Đakovština tvori jednu cjelinu. Zemljište je veoma plodno, pa ga među ostalim pokrivaju žitna polja. Hrastove šume tu i tamo još su se sačuvale. Starosjedioci Hrvati su u većini, a osobito poslije izгона Turaka naseljavali su se i drugi, kao Nijemci, Mađari i drugi. Kraj je dobro naseljen što mu omogućuje bogata okolina.

Glavno, a i najgušće naseljeno mjesto je Đakovo, koje leži u središtu ratarskoga i vinorodnog kraja. Svoju važnost zahvaljuje i činjenici što je tu sjedište đakovačkog biskupa i kaptola, uz koje se onda veže i bogoslovno sjemenište, bogoslovni fakultet, te druge osnovne i srednje škole kao i ostale važne ustanove, privredni objekti itd. Đakovo se spominje prvi put 1244. godine, kad Bela III. (IV.) potvrđuje darovnicu svoga brata Kolomana bosanskom biskupu iz 1239. godine. Biskup od 1252. trajno boravi na svojem đakovačkom imanju. Početkom 14. st. spominje se katedrala u gotičkom stilu u Đakovu, opkoljena jakim obrambenim zidom, i biskupski dvor. Tu je i kaptol koji vrši kao „ustanova vjerodostojnosti” različite pravne poslove. Oko katedrale i dvora razvijalo se trgovačko-obrtničko Đakovo (*oppidum*), a kasnije prerasta u veliko trgovište (*civitas*). Danas je to pravi grad sa svim obilježjima. Područje Đakovštine podijeljeno je u devet općina. Ovdje kanimo predstaviti neka njezina mjesta.

Desetak godina nakon Mohačke bitke učvrstila se turska vlast u Đakovu, od ljeta 1536. godine, definitivno pobjedom nad carskom vojskom kod Gorjana (1537.). Uočivši važnost položaja Đakova, Turci su ga učinili vojnim, gospodarskim, društvenimi upravnim središtem te je bilo pripojeno požeškom sandžaku. I kao takvo bilo je napredno muslimansko naselje na tlu između Save i Drave. U središtu malih i sitnih sela tursko je Đakovo imalo snagu za uspješan razvoj. U tu novu upravnu cjelinu Turci su uvrstili

⁵O vojnoj granici i paoriji – provincijalu v. Josip BÖSENDORFER, *Agrarni odnosi u Slavoniji*, Zagreb, 1950., str. 67–82

i sva sela oko Đakova. Ta upravna cjelina bila je tako spretno stvorena da se uz manje izmjene održala do danas. Znatno dio starosjedilaca prešao je na islam.

Turska vlast ubirala je goleme prihode iz bogate Đakovštine, a pred kraj njihove vladavine zemlja je bila iscrpljena i osiromašena, pa je tu preostalo samo 25 naseljenih sela uz 86 pustoselina. Stara je katedrala ležala u ruševinama, župska crkva pretvorena je u džamiju. A poslije izгона, odnosno nakon odlaska Turaka u jesen 1687. godine, a osobito poslije 1702. počinje jače naseljavanje Đakova. Ono se otad znatno razvija, pogotovo u 18. i 19. st. Prvi biskup slobodnog Đakova, Nikola Ogramić, pretvara jednu od triju džamija u svoju privremenu katedralu. Kasnije se gradi katedrala i biskupski dvor u baroknom stilu. Franjevci podižu novi samostan, a mošeja Ibrahima paše postaje župnom crkvom koja još i danas ovdje stoji kao jedan od rijetkih tragova turskoga gospodstva. Đakovo se sve više razvija i proširuje. Postaje osobito poznato u vrijeme biskupa Strossmayera, koji je tu podigao velebnu katedralu, bez sumnje najljepši ures grada. Tu su djelovali brojni kulturni i prosvjetni radnici.

U okolici Đakova razvijaju se snažnije stara, a nastaju i nova naselja na plodnoj i vrlo pogodnoj zemlji za obrađivanje. Zemljište južno od Đakova nekoć je patilo od poplava. Tek kad u 19. st. počinje melioracija tla, osobito gradnjom Lateralnog kanala u 20. st., i krčenje boljih zemljišta, bolje se iskorištavala niska zemlja, što unapređuje i razvoj svih općina i njihovih naselja.

Danas je cijela Đakovština, među ostalim, zanimljiva za turizam, i to prije svega zbog nezagađene zemlje, te zbog bogatstva etnografske baštine. U čitavome je ovome kraju kod Hrvata još sačuvana narodna nošnja i zlatovez, koja se danas nosi samo u svečanim danima. Prije je ona bila svakodnevna, ali se gotovo posve izgubila. Djevojke su išle gologlave, dok su se snaše povezivale. U svečanim se prigodama, a napose za „Đakovačke vezove”, brižno čuvana nošnja iznosi iz starih hrastovih škrinja. Đakovački su vezovi folklorno-turistička priredba, koja se održava početkom srpnja svake godine. Tad redovito gotovo svako kulturno-umjetničko društvo iz Đakovštine želi pokazati što slikovitije i osjećajnije barem malo od onoga što su njihovi preci nekada radili i kako su živjeli. Zahvaljujući radu kojim se bave kulturno-umjetnička društva i udruge u gotovo svim našim mjestima, zajamčeno je očuvanje narodne nošnje, starih plesova i pjesama, kao i ukupno hrvatsko kulturno stvaralaštvo i običaji uopće. Ta društva i udruge pokretači su i nositelji događanja i kulturnoga života u svojim mjestima, pa dok je njih i njihova rada u njegovanju i promicanju tradicije i kulture ovoga kraja, bit će lakše otrgnuto od zaborava sve što je vezano za Slavoniju, napose Đakovštinu, naše slavonske običaje, plesno i tamburaško umijeće. Kako ta ista društva često nastupaju i gostuju po Hrvatskoj i u inozemstvu na značajnim manifestacijama, ona predstavljaju osobitosti svoga kraja i ujedno se susreću s kulturnim naslijeđem drugih.

Ustrajan rad na tom polju jamči da će mladi po starom načelu poštovati svoga oca i majku, ali i njihovu kulturu i govor. Razvijat će smisao za lijepo, umjetnost i ljepotu pokreta, osjećati se lijepo i očuvati dobre običaje od zaborava.

Drenje

Na istočnim izdancima Krndije, u bregovitome valovitom kraju, na 15. kilometru ceste koja povezuje Đakovo s poznatim vinogorjem Mandićevac i izletištem Borovik, smjestilo se selo Drenje.⁶ Za povijest Drenja nema puno pisanih izvora. Jedna srednjovjekovna isprava iz 1406. godine spominje Drenjansko ili Drenjsko, odnosno Drenovačko brdo (lat. *Drenowchmons*), dok druga iz 1434. ubraja Drenje u posjed đakovačkog biskupa (*possesioepiscopalis*). Brdo u nazivu daje zaključiti da se radilo o vinogradima. A komorski upravitelj Emerik Sadecki u izvještaju iz 1702. spominje vinograde na brdu Pridvorac.⁷ U selu je još prije Turaka postojala crkva sv. Kuzme i Damjana.⁸ Pred kraj turske vlasti Drenjem je upravljao neki Ali-paša iz Đakova. Kroz to vrijeme turske vlasti selo se nije mnogo promijenilo, osim broja stanovnika. Nakon odlaska Turaka ostalo je šesnaest naseljenih kuća. Svi zatečeni Svi zatečeni stanovnici bili su starinom Hrvati. Selo se lijepo razvijalo tijekom 18. stoljeća zahvaljujući uzgoju vinove loze. Naime, obronci Krndije izloženi jugu i suncu veoma su pogodni za uzgoj vinograda. Biskupi Petar Bakić, Josip Antun Čolnić i Antun Mandić krčili su obližnje brdo, odnosno brijeg, koje je konačno u čast biskupu Mandiću (1805. – 1815.) dobilo svoje ime. Mandić, kao i biskupi prije njega, zasadio je lozu za potrebe vlastelinstva, i podigao prve kuće.⁹ Njegovom brigom

Obitelj na putu za Drenje, kod „Bijeze vile“

⁶Drenje je skupna imenica od *dren*, drijen, označuje drenovu šumu, drenovik. Dobio je dakle ime po šumi drijena.

⁷ Usp. Ive MAŽURAN, *Popis zapadne i srednje Slavonije 1698. i 1702.*, Osijek, 1966., str. 110–111.

⁸ Prema Sadeckijevu (E. Szadecsky) izvještaju. Turci su tu crkvu razorili prije 17. st., a njezino kamenje prevezli sebi u Đakovo. Drenjanci su na tom istom mjestu podigli drvenu kapelu. U to je vrijeme cijeli kraj bio pokriven šumom. Poznata je tako Poljanska šuma, koja je imala površinu od 3 000 jutara. U istom se izvještaju spominju i vinogradi na brdu Pridvorac, što se vjerojatno odnosi na današnje brdo Mandićevac.

⁹ Prvi spomen vinograda na području vlastelinstva nalazimo 1253. godine, kad je kralj Bela IV. potvrdio „Ivanu dodijeljena dobra i vinograde“ u Vukovskoj županiji. Usp. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, IV., str. 540.

počinje organizirano vinogradarstvo. Biskupija je tu imala 30 jutara vinograda. O vlastelinskim vinogradima brinuli su se drenjanski vinogradari, a nakon II. svjetskog rata vinogradi su dospjeli isprva u vlasništvo PIK-a u Đakovu, da bi sada bili u privatnim rukama. Sve u svemu, Drenje s okolicom danas je vinogradarsko središte ovog dijela Đakovštine, a vina su im vrlo poznata i cijenjena.

Katolička župa spominje se još u srednjem vijeku, kako se vidi iz popisa o ubiranju poreza papinske desetine 1333. godine, a 1785. ponovno je osnovana župa za Drenje i još drugih dvanaest sela, te je podignuta župska crkva sv. Mihaela (sagrađena u duhu kasnobarokne arhitekture).¹⁰ Podigao ju je svojim sredstvima biskup Josip Antun Čolnić. Župa je nastala odvajanjem od župa Đakova i Gorjana. Drenje s područnim selima dolazi pod skupnim nazivom Drenjanština. Tijekom 19. stoljeća Drenje se lijepo razvijalo.¹¹ Ono je bilo i jest općinsko središte Drenjanštine. Jezero Borovik od 1978. godine najveća je umjetna akumulacija u kontinentalnoj Hrvatskoj. To je jezero potopilo ostatke sela Borovik.

Župa Drenje s brojnim selima jedna je od rijetkih župa koja je kao takva ostala od osnutka do danas. *Opći Šematizam Katoličke Crkve u Jugoslaviji iz 1939.* navodi u njoj 7 057 vjernika, dok onaj iz 1974. navodi samo 3 839 stanovnika rimokatolika. Škola je osnovana 1845. godine.

Inače, demografski i etnički podaci govore da je Drenje neposredno pred II. svjetski rat imalo čak 30% njemačkog pučanstva. Naime, poznato je kako je između 1870. i 1890. godine doselio znatan broj Nijemaca i Madžara. Budući da su Nijemci otišli pred kraj II. svjetskog rata, protjerani ili su pak stradali u logorima (zbog kolektivne odmazde), Drenje je ostalo

¹⁰ O kanonskoj vizitaciji župne crkve Drenje 1813. godine v. Stjepan SRŠAN, *Kanonske vizitacije, knjiga X., Đakovačko područje 1751. – 1833.*, Osijek, 2011., str. 151–183.

¹¹ Za dalje poznavanje naselja i naseljavanja v. Mirko MARKOVIĆ, *Đakovo i Đakovština*, u: Marijan MATKOVIĆ (ured.), *Zbornik Đakovštine I*, Zagreb, 1976., str. 147–349, ovdje 299–301 s navedenim imenima poglavara domova. O povijesti i sadašnjosti naselja, osobito povijesti i sadašnjosti župe i crkvenih građevina u Drenju i okolici v. Anto PAVLOVIĆ, *Đakovačko-osječka nadbiskupija, nekada i danas*, Đakovo, 2013., str. 142–144.

sa smanjenim brojem pučanstva.¹² Ono je danas tipično slavonsko, ušoreno selo, uz glavnu cestu, s dvije ulice i dva sokaka. Prema popisu stanovništva iz 2011. općina Drenje imala je 2 625 stanovnika, raspoređenih u 12 naselja, i u 965 domaćinstava. Samo Drenje imalo je 586 stanovnika. Prema popisu stanovnika iz 2001. bio je 3 071 stanovnik. Po nacionalnom sastavu Hrvati su najbrojniji (93.59%). Žive uglavnom u malobrojnim i staračkim domaćinstvima. Na očuvanju seoske tradicije, izvornog folklora i narodne nošnje, djeluje KUD „Drenjanci”, osnovan 1979. godine.¹³ O samom Drenju osnovne podatke nalazimo i na drugim mjestima.¹⁴

Brojne vikendice uz vinograde i voćnjake pružaju mogućnost za dalji razvoj turizma u Drenju, a veoma je blizu i umjetno jezero s bistrom i nezagađenom vodom rječice Vuke, bogato ribom, zanimljivo i za sportaše. Da su bjelogorične šume oko jezera veoma zanimljive i lovcima, očituje državno lovište „Breznica”.

Gorjani

Sjeverno od Đakova spominje se mjesto Gorjani, na kontaktnom sjevernom dijelu đakovačkog ravnjaka te prostrane i vlažne doline rječice Vuke, Povučja. Mjesto je znamenito zbog svoje prošlosti. Današnja općina Gorjani odvojila se 1893. od Vuke, a obuhvaća još i naselje Tomašanci. U nju je, kao i u župu Gorjani, ulazilo nekoć i selo Đakovački Ivanovci. Prema raspoloživim podacima, Gorjani su najstarije i to veće naselje u cijeloj Đakovštini, skupa s Đakovom. I Gorjan-grad imao je slične prednosti položaja kao i Đakovo. Njegove ruševine nalaze se u selu još i danas. Uz grad Gorjan razvila se trgovačko-obrtnička varoš. Kao lokalitet Gorjani (*Terra Gora*) spominju se još 1244. godine,¹⁵ u međašnjem listu posjeda đakovačkog biskupa, otkada tu počinje pisana povijest, ali taj je lokalitet bio naseljen još u rimsko doba, što potvrđuje rimski novac pronađen kod današnjega groblja,¹⁶ kao i drugi arheološki fragmenti. U povijesnim se spisima spominje postojanje gradine, tj. utvrđenoga grada-tvrđave u 13. i 14. stoljeću (*oppidum Gara i Castrum Gara*), dominikanski pak samostan nalazimo u 1384. godini. Kralj Bela IV. 1269. godine poklanja županu Ivanu iz roda Doroszma, Drusma (feudalna obitelj Duružmića), praocu koljena gorjanskih, cijeli posjed Gorjan, pa su oni prema svojem posjedu Gorjan

¹² Usp. Vladimir GEIGER, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini*, Zagreb, 2001.

¹³ Društvo je u svom trajanju sudjelovalo na velikom broju smotri u Hrvatskoj, pet put nastupali su na međunarodnim smotrama, a u Češkoj su 2001. osvojili GRAND PRIX.

¹⁴ Vida BLAŽEVIĆ, *Spomenica kulturno-umjetničkog društva „Drenjanci”, izdana povodom 30. obljetnice rada 1979.–2009.*, Drenje, 2009; Nada VARŠAVA, *Drenje*, u: Turistička panoramska karta grada, Đakovština turistička panoramska karta, Đakovo, 1997.; Stjepan WERSHANSKY, *Osječko-baranjska županija*, Osijek, 2008., općina Drenje na str. 188–197; Božidar FELDBAUER, *Leksikon naselja Hrvatske, I.*, Zagreb, 2004., str. 180–181.

¹⁵ Prema teoriji Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Gorjani se prvi put spominju 1201. godine, usp. Ivan Kukuljević Sakcinski, *Natpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih zgradah, itd. u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb 1891., str. 44.

¹⁶ Jugoistočno od sela, na području zvanom Kremenjača, pronađeni su prehistorijski nalazi koji pokazuju da je ovaj kraj bio naseljen još u kameno doba.

Folklor Gorjana bogat je i zanimljiv, u svjetskim razmjerima, ponajviše kad je riječ o običaju „Ljelje”. Običaj potječe, priča se, iz turskog doba, ali on je kudikamo stariji, još iz praslavenskog doba.²³ Kod ovog se običaja, koji nema nikakvih crkvenih obilježja iako se održava na svetkovinu Duhova, obuku djevojke u ljelje, i to u posebne nošnje s raskošno urešenim muškim šeširima, a svaka djevojka nosi sablju.²⁴ Običaj ljelja osobito promiče i održava KUD „Gorjanac” od 1966. godine do danas. U Ivanovcima Đakovačkim već četrdeset godina postoji KUD „Petöfi Sándor” koji njeguje izvorne mađarske plesove i dječje igre.

No, valja istaknuti da su Gorjani nadaleko poznati po izradi narodnih nošnji, po svojem slavonskom zlatovezu, koje su nekoć bile dio svagdanjeg života, a sad se one oblače samo u najsvečanijim prigodama. Nošnja općenito očituje kulturno-povijesne utjecaje i ne prati modu. Narodne su nošnje, pa tako i gorjanske sa svojim zlatovezom, kolektivni umjetnički izričaj, vezan za estetsko shvaćanje prijašnjih generacija. Pohvalno je što se danas pojedini dijelovi takve nošnje preuzimaju i primjenjuju na dijelovima suvremenih odjevnih predmeta. Valja još znati da je mušku i žensku narodnu nošnju gradonačelnik Đakova poklonio papi Ivanu Pavlu II. prigodom njegova posjeta Đakovu 2003., a izradene su upravo u Gorjanima.

²³ Legenda kaže: „Turci su zarobili sve muškarce, žene su se prerušile i sabljama oslobodile svoje momke i muževe.”

²⁴ Taj godišnji proljetni ophod kraljice u Gorjanima, slavonske kraljice ili ljelje, kao narodni običaj upisan je 1966. godine kao hrvatska kulturna baština. 2007. godine prepoznat je kao nematerijalna svjetska baština, te je 2009. godine upisan na UNESCO-v popis nematerijalne svjetske baštine u Europi. O ljeljama v. Branimir GUŠIĆ (ured.), *Narodni običaj ljelje – kraljice (Gorjani – Đakovština) kao historijski spomenik*, Zagreb, 1967; Ivan LOVIĆ, *Gorjanske ljelje*, Gorjani, 2012.

Koritna

Koritna je smještena u mikroregiji đakovačke lesne zaravni, u nizinskom Povučju, u meandru bare Osatine, tri kilometra sjeverno od Semeljaca. U susjedstvu je sa Širokim Poljem. Nekoć je to bio vlažan šumski kraj. Inače, naselje je poznato od vremena prije provale Turaka u Đakovštinu. Spominju ga dvije stare isprave, jedna iz 1395., druga iz 1478. godine. Najprije je bio u posjedu feudalne obitelji Horvata, a kasnije Gorjanskih. U vrijeme turske vlasti u Koritni su živjeli starosjedioci Hrvati. Međutim, to je stanovništvo djelomično propalo, a dosta ih se i raselilo 1683.,

kad su Turci poduzeli vojni pohod na Beč. Poslije je Koritna ostala kao opustjelo selište, sve do 1701. godine, kad je ovamo pristiglo šest katoličkih obitelji iz Bosne, iz okolice Plehana.²⁵

Zbog istaknute privrženosti svome vlastelinskom gospodaru i prvome đakovačkom biskupu nakon oslobođenja od Turaka, Nikoli Ogramiću (biskup od 1669. do 1701.), koji se vratio u Đakovo, svi muškarci iz Koritne služili su biskupu kao njegovi „hajduci“. Zbog nekih pogodnosti, koje su kao takvi uživali, useljavanje u ovo selo bilo je uvelike primamljivo. Zato se 1758. godine u selu susreće 50 naseljenih domova.²⁶ No, početkom 19. stoljeća Koritna se smanjuje. Jačaju samo brojčane obiteljske ili kućne zadruge s preko trideset i više članova.²⁷ I tu je kao u drugim đakovačkim selima zavladao gospodarska kriza, koja nije ostala bez posljedica: Nijemci napuštaju Bačku kako bi povoljnije kupili kuće u Semeljcima i okolici, i uopće po cijeloj Đakovštini. U općini Semeljci stanovnici su većinom bili Hrvati, a manjina njih Nijemci sve tamo do kraja II. svjetskog rata, kad su bili protjerani zbog kolektivne

²⁵ O Plehanu vidi više: Andrija ZIRDUM i dr., *Plehan*, Ljubljana, 1987.

²⁶ Glavare kuća poimence navodi Mirko MARKOVIĆ, *Nav. dj.*, str. 311–312.

²⁷ O povijesno-teorijskom pregledu kućnih zadruga uopće v. Dragutin PAVLIČEVIĆ, *Hrvatske kućne zadruge I. (do 1881.)*, Zagreb, 1989., str. 19–122.

krivnje, a u njihove su se kuće naselili Hrvati iz drugih krajeva Hrvatske. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, Koritna je imala 934 stanovnika u 268 domaćinstava.

Nekoć je Koritna (Karanta, Karachna) također bila župa osječkoga arhidakonata, a spominje se 1332. godine, kad je bilo ubiranje papinske desetine. Prema svjedočenju starih Korićana, postojale su bare Veliki i Mali koritnjak, po kojima je prozvano naselje što je izniklo blizu njih.²⁸ U mjestu se nalazi crkva sv. Ane iz 1800. godine. Škola u Koritni otvorena je 1860., s dva razreda. Selo ima i svoj KUD „Vesela šokadija”. Upravo su oni primjer kako čuvati i njegovati folklornu baštinu svoga kraja. Sudjeluju i na smotrama dječjega folklora.

Levanjska Varoš

Općina i selo Levanjska Varoš smjestilo se na podnožju i obroncima Dilj-gore. Bilo je nekoć najpoznatije i ugledno naselje na zapadnome području Đakovštine. Općinu danas čini jedanaest naselja, na gorovitom i šumskom području. U narodnosnom sastavu prevladavaju Hrvati (79,46%), dok su ostalo Srbi (16,35%) i ostali.²⁹ U samom mjestu Levanjska Varoš prema popisu stanovništva iz 2011. godine bila su 304 stanovnika u 99 domaćinstava, a u općini je ukupno bilo 1 168 stanovnika u 375 domaćinstava. Selo Čenkovo sada je posve prazno, od nekoć brojnih sela ove općine i župe iz dana u dan ostaju samo napuštene kuće i stara groblja. Nestaju zbog izumiranja, ali i iz političkih, etničkih i gospodarskih razloga. Mladi odlaze. Prije to nije bilo tako. Poslije II. svjetskog rata slovila su kao obećana zemlja, u koju su kolonisti stizali vlakom bez voznog reda. Sad plaćaju danak nestajanju jer su sela – bolna je istina – na rubu Đakovštine i Požeštine, odnosno Osječko-baranjske i Požeško-slavonske županije.

U antičko vrijeme selo se zvalo Leuconum. Naime, pronađen je jedan natpis na području sela na miljokazu iz vremena Aleksandra Severa (228 godine). Međutim, u srednjem vijeku (1244. godine) naselje na tom istom mjestu nosilo je naziv Nevna. Ime je navedeno u darovnici kralja Bele IV. kao međaš posjeda bosanskog biskupa. Gospodari Nevne često se smjenjuju. Vlasnik mu ženidbom kroz neko vrijeme postaje Petar Čeh od Leva,³⁰ a po njemu se onda mijenja ime naselja Nevna u Levna, što kasnije dovodi i do imena Levanjska Varoš. Do turske provale oko nje se okupljala većina susjednih sela, jer su u njoj stanovali feudalci. Naziv *varoš* označuje naselje koje se razvilo ispod feudalnoga grada.

²⁸ Usp. Mate ŠIMUNDIĆ, *Nav. dj.*, str. 158–159.

²⁹ Usp. Božidar FELDBAUER, *Nav. dj.*, str. 416–417.

³⁰ Kad se Katarina Trentul udala za Petra Čeha de Leva, dospjela je Nevna u posjed obitelji de Leva. Od tog se vremena naziv Nevne gubi, a počinje se javljati noviji: Leva, Levna, Levanska ili Levanjska Varoš. Od one ranije Nevne preostao je samo na livadi ispod Varoši ruševni dvorac Trentul. Nevna se najranije bilježi 1261. godine. Spomenuta udaja, a s njome i početak novog imena, zbila se 1422. godine. Usp. Mirko MARKOVIĆ, *Nav. dj.*, 314–317, ovdje 315.

U turskim osvajanjima ovih krajeva, srednjovjekovna je tvrđava spaljena, a Turci su podigli naselje Varoš na brežuljku pokraj porušene Nevne. Ipak, nisu puno boravili na svom posjedu. To je upravo i razlog da se na tom području zadržalo starosjedilačko stanovništvo. Uspjelo je opstati i 1683. godine kad su Turci išli na Beč, i drugi put 1690. kad su Turci ponovno bili na kratko preoteli Đakovštinu iz vlasti carske vojske. Posljednji turski gospodar Varoši bio je Mahmud Čapit, koji je stalno živio u Đakovu. Sve zatečene kuće nakon izгона Turaka bile su nastanjene hrvatskim starosjedilačkim stanovništvom. Selo se tijekom 19. stoljeća povećavalo stalno, ali slabo.³¹

Župa pak Levanjska Varoš prvi put spominje se 1332. godine, a bila je posvećena sv. Galu. Nekoć je župa pripadala župi Vrhovina (danas Trnjani), a kraće vrijeme i župi Trnava. Tek 1783. godine biskup Josip Antun Čolnić izgradio je crkvu vlastitim sredstvima i posvetio ju je sv. Antunu Padovanskom, a iste godine je i župa obnovljena.³² Danas mjesto broji svega 330 stanovnika, cijela općina na 140 km² tek 1 030 stanovnika. Crkvena statistika donosi podatak da u župi sada živi 730 vjernika rimokatolika, dok ih je npr. 1974. bilo živjelo još 1 666 rimokatolika. Škola je otvorena 1843. godine i danas je to osnovna škola „Silvije Strahimir Kranjčević“. U selu djeluje i KUD „Nevna“ osnovan 1998. godine s ciljem da mu članovi budu nositelji i čuvari vjerskih i kulturnih vrijednosti njihova zavičaja.

Velike površine bjelogorične šume stanište su raznovrsnoj divljači. Poznato je tu i privlačno državno lovište „Breznica“ te lovište „Dilj-Bratiljevci“ kojim upravlja lovačko društvo „Vidra“ iz Levanjske Varoši.

U dolini potoka Breznica, u Đakovačkoj Breznici, izvor je hladne sumporne ljekovite vode, koja je i radioaktivna. Bilo je nekoliko objekata u lječilištu za koje se voda zagrijavala. Lječilište se bilo počelo dobro razvijati 1911. godine, no danas je sve propalo. Ne tako davno obavljena su geološka istraživanja, pa je u jednoj od bušotina pronađena i topla voda. U svakom slučaju, svježi zrak iz šume

³¹ Vidi više Mirko MARKOVIĆ, *Nav. dj.*, str. 314–317.

³² O dvjema kanonskim vizitacijama (1813. i 1833. godine) za Levanjsku Varoš v. Stjepan ŠRŠAN, *Kanonske vizitacije X.*, str. 183–207, i 641–657.

koja se spušta do samog izvora mogao bi opet pridonijeti zdravstvenom turizmu. Ljepota prirode privukla je i sestre karmelićanke iz Šarengrada da u Breznici podignu svoj samostan, Karmel sv. Josipa, s crkvom, koji je novijeg datuma. One su u vrijeme Domovinskog rata 1991. – 1995. bile prognane iz Šarengrada, privremeno su utočište našle u Zagrebu da bi konačno prešle u Đakovačku Breznicu.

Punitovci

Punitovci se nalaze u sjevernoj Đakovštini, u ravnici vlažnoga i šumovitog Povučja. U srednjem su vijeku pripadali različitim feudalcima. Po jednome od njih nosi i svoje ime.³³ Turci su selo za svoje vlasti bili ostavili na miru, ali su ih, na putu za osvajanje Beča 1683. bili zapalili, pa se stanovništvo kojekuda razbježalo.³⁴ Naseljeno je bilo istom 1758. i to s već ranije izbjeglih 16 katoličkih hrvatskih obitelji iz okolice Dervente i Plehana, s planine Vučjak, a kasnije su pridošle iz Bosne, iz istoga kraja, i iz Modriče i Tramošnice, još 373 osobe. Đakovački biskup Josip Antun Čolnić dio njih smjestio je na bivše selište.³⁵ Današnji Punitovčani uglavnom su potomci tih doseljenika, koji su najčešće bježali iz Bosne pred Turcima. Kasnije su dolazili i ljudi iz Bačke i drugih krajeva. Inače, Punitovci su prema predaji u 13. st. bili na mjestu koje se danas naziva Starim Punitovcima.³⁶ Neki od stanovnika došli su čak iz Dubrovačke republike.

Tri su naselja novijega datuma, koje je osnovao biskup J. J. Strossmayer na mjestima gdje su nekad bile same šume: Krndija, Josipovac i Jurjevac. Ova dva posljednja po njemu nose i imena. U Krndiju su nakon krčenja šuma doseljavali Nijemci, u Josipovcu i Jurjevcu i danas su većinom Slovaci, doseljeni od 17. siječnja 1881. pa na dalje.³⁷ Valja spomenuti da je Krndija bila jedno od najvećih sela u Đakovštini, s pretežno njemačkim stanovništvom, koje je 1944. godine iselilo ili je poslije II. svjetskog rata stradalo u koncentracijskom logoru Krndija, osnovanom upravo za Nijemce iz Đakovštine.³⁸

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, Punitovci su imali 635 stanovnika u 210 domaćinstava, Josipovac Punitovački bio je brojčano najjači sa 788 stanovnika u 255 domaćinstava, Jurjevac Punitovački imao je 315 stanovnika u 104 domaćinstva. Krndija je najmanja, s tek 62

³³ To ime, a možda i prezime, nosio je jedan mađarski plemić koji je živio u 13. st. Njemu je pripadao posjed na kojem leži selo. *Terra Ponith* spominje se 1263. godine.

³⁴ Austrijski popis iz 1736. ne spominje Punitovce, pa je moguće da je selo bilo napušteno, jer je to vrijeme osipanja stanovništva kad mnoga naselja nestaju. Uzrok tomu blizina je Vojne krajine, i stanovništvo koje želi ostati slobodno seli u druge krajeve.

³⁵ Imena glavara tih obitelji navodi Mirko MARKOVIĆ, *Nav. dj.*, str. 327.

³⁶ Prvi put se spominju u turskom teferu: Stjepan SRŠAN (ured.), *Popis sandžaka Požega 1579.*, Osijek, 2001., str. 164. s desetak, vjerojatno vlaških kuća.

³⁷ Vidi više Mirko MARKOVIĆ, *Nav. čl.*, 309. Oba sela osnovana su kao kolonija radnika koji su radili na krčenju vlastelinskih šuma. Vidi više: Andrija ŠULJAK i dr., *Josipovac Punitovački, slovačko selo u Đakovštini*, Đakovo, 2008.

³⁸ Usp. Vladimir GEIGER – Ivan JURKOVIĆ, *Pisma iz Krndije*, Zagreb, 1994., str. 9–22.

stanovnika u 26 domaćinstava. Ukupno dakle 1800 stanovnika u 595 domaćinstava. Broj stanovnika lagano opada. Inače, seoska su domaćinstva uzorna, još se susreću i starinske kuće sa starim gospodarskim zgradama, s krušnim pećima. Punitovčani čuvaju svoje šokačke običaje, izvorni folklor, a i nošnje im idu u red najbogatijih u Đakovštini. Vezene su svilom, zlatnom i srebrnom niti. Štoviše, Punitovčanke su poznate vezilje, koje same izrađuju nošnju. Slovaci Josipovca i Jurjevca također čuvaju svoj slovački folklor, i to brzog ritma. Poznate su i njihove pokladne maske „medvjedi” – ljudi obučeni u slamu. U Punitovcima su poznate svinjokolje na starinski, šokački način. Održali su se tu i neki stari zanati. Inače, u Punitovcima od 1967. godine djeluje KUD „Veseli šokci”, a u Josipovcu djeluje KUD „Braća Banas” također od 1967. Usmjereni su njegovanju vlastitih tradicija, a iz slovačke tradicije osobito običaja iz njihova staroga kraja Kysuca.

Već 1767. godine osnovana je u selu katolička župa s crkvom sv. Ladislava, ugarskoga kralja, odvojena od župe Gorjani.³⁹ Župna crkva sagrađena je 1795. godine, a zvonik i stara sakristija tek 1855. godine. Danas se u crkvi nalaze prekrasni hrastovi reljefi četiriju evanđelista u svetištu i četrnaest postaja križnoga puta u lađi crkve, umjetnički rad Petra Jarma iz Strizivojne. Župa kao takva broji 1770 vjernika rimokatolika. Škola u Punitovcima postoji od 1835. godine.

Satnica Đakovačka

Općina Satnica Đakovačka, kao i župa Đakovačka Satnica imaju dva naselja: Satnicu Đakovačku i Gašince. Sjedište je općine u Satnici. Ona je prema popisu iz 2011. godine imala 1 444 stanovnika u 446 domaćinstava, a u Gašincima je bilo 735 stanovnika u 219 domaćinstava, dakle ukupno 2 179 stanovnika u 665 domaćinstava. Prvi joj je spomen iz 1422. godine, kada se spominje Zatnicza kao posjed Petra Čeha

³⁹ O župi v. Ivan BERTI, *Župa Punitovci u prošlosti i sadašnjosti*, novine Narodna obrana god. 1930-1931; Povijest sela Vuke od Milka Cepelića, napisana god. 1914. u vučkoj školskoj spomenici, ne može se istrnuti iz životne cjeline ovoga kraja. Objavljena je u: *Đakovo i njegova okolica, sv. 1.*, Đakovo, 1878., str. 218–271; Današnja katolička župa Vuka bila je u sastavu župe Punitovci. Vidi više: Antun DEVIĆ – Frok ZEFIQ, *Župa Vuka*, Vuka, 2006., str. 25–132.; Petar MARKOVAC, *Župa Punitovci*, daktiloskript, Punitovci, 2000.

de Leva, gospodara Nevne, današnje Levanjske Varoši. Brojni su se feudalni rodovi otimali za nju, a sve su dokrajčili Turci 1536., kad su konačno deset godina nakon Mohačke bitke ovladali ovim krajem. Udaljena je od Đakova šest kilometara, tj. sat hoda, ali ime joj dolazi od vojničkog pojma satnik, što bi onda bilo mjesto gdje je stolovao satnik, zapovjednik stotine ljudi. Možda i od toga što su u srednjovjekovnim selima kuće bile raspoređene u obliku saća. U tursko je vrijeme imala status spahiluka đakovačkih begova, posljednji je bio Alaj-beg. Turci su stanovništvo Satnice puštali na miru, pa je tako ostalo petnaest starosjedilačkih rodova.⁴⁰ No, ljudi su stalno dolazili i odlazili. Od 1865. godine u Satnicu se naseljavaju vojvođanski Nijemci (od toga je 28 kuća Nijemaca bilo doseljeno iz Vukovara) i Mađari. Nakon II. svjetskog rata (počevši od 1944. godine) Nijemci su otišli u Austriju i Njemačku. Na njihova mjesta došli su Hrvati iz gospodarski pasivnih krajeva. Godine 1969. Đakovačka Satnica postaje župom sv. Roka hodočasnika. Župa je nekoć bila u Đakovu. Nastojanjem biskupa Strossmayera sagrađena je nova crkva u neogotičkom stilu 1900. godine. U to vrijeme Satnica je imala 200 naseljenih kuća. Domaćih starosjedilaca bilo je 80 kuća, Nijemaca je bilo 78 kuća, dok je Mađara bilo 40 kuća. KUD „Sloga” iz Satnice vodi brigu o čuvanju tradicijske kulture, kako to već biva u Slavoniji. U mjestu se svake godine krajem mjeseca siječnja organizira izložba starina.

Inače, veliku površinu katastarske općine Gašinci zauzimaju šume, u kojima je državno lovište „Breznica” s visokom i niskom divljači. Gašinci su postali poznati u Domovinskom ratu (1991. – 1995.) kao najveći izbjeglički centar u Hrvatskoj. Tu su bili smješteni brojni Hrvati, još brojniji muslimani iz Bosne i Hercegovine, Srbi povratnici, a posljednjih godina i Albanci s Kosova. Ponekad ih je u njemu bilo više od 6 000, a kroz logor ih je prošlo 35 000. Đakovačka Satnica ima školu od 1852. godine, a Gašinci od 1863. U Gašincima postoji KUD „Ledina”, a u Satnici KUD „Sloga”, osnovan 1996. Njeguje izvorni slavonski folklor, pjesmu, ples, običaje i štuje tradicijsku nošnju svoga kraja. Poznati su po Ivanjskim krijesovima prigodom Ivan-dana, 24. lipnja.

⁴⁰ Tko su prema različitim popisima u Satnici bili glavari rodova v. Mirko MARKOVIĆ, *Nav. čl.*, str. 328–330.

Selci Đakovački

Selci se po prvi put spominju 1324. godine, kao posjed bogate obitelji Trentul iz Levanjske Varoši, nalaze se na povišenom ravnjaku s desne strane potoka Kaznice, udaljeni su pet kilometara od grada Đakova. Naselje je nastalo od tri sela, Selaca, Lazanaca i Radanovaca. Godine 1372. osnovana je župa, pa se smije pretpostaviti da su bili oveće selo, s crkvom sv. Martina koja se nalazila na brežuljku gdje je danas seosko groblje. Dok su Turci vladali, bili su središtem prostrane župe u koju je ulazilo više susjednih sela. Selačka župa u to je doba spadala pod zagrebačku biskupiju, kao najistočnija župa pod upravom zagrebačkog biskupa. Budući da u to vrijeme Đakovo nije imalo crkve, selačka crkva služila je kao katedrala čitave Đakovštine. Kako su Selci veoma čest toponim, danas im se uz ime obično

dodaje pridjev đakovački, pa se zovu Đakovački Selci. Spominju se i u potvrđnici kralja Bele 1244. godine, kojom on jamči posjede bosanskoj biskupiji. Originalna isprava hrvatsko-slavonskog hercega Kolomana iz 1239. nije sačuvana, ali poznat je njezin sadržaj iz isprave kralja Bele IV., od 20. srpnja 1244. U predtursko vrijeme imali su Selci više različitih gospodara.

Prema popisu biskupa Petra Bakića iz 1702. godine, Selci su doista maleno selo. U njima je bilo tek devet kuća. No, za tursko vrijeme starosjedilački hrvatski rodovi dobro su se održavali. A stara je crkva preživjela Turke. Srušena je tek 1875. Razvoj Selaca nakon Turaka bio je povezan s njihovim uklapanjem u đakovačko vlastelinstvo. Godine 1758. u Selcima je bila već 51 kuća s 427 stanovnika. Krajem 18. stoljeća Selci zapadaju u krizu. Česte epidemije i raseljavanja smanjile su selo. Prije II. svjetskog rata u Selcima su živjeli većinom Hrvati, a jedna trećina stanovništva bili su Nijemci i Mađari. Kasnije se naselilo Hrvata iz Like i Bosne. Prema popisu

stanovnika iz 2011. godine, u Selcima je bilo 1 799 stanovnika u 601 domaćinstvu. Župa u Selcima ponovno je uspostavljena nakon 250 godina, to jest 1971. godine.⁴¹

Inače, narodna nošnja u Selcima je sačuvana. Imaju i svoj KUD „Hrvatska čitaonica”, utemeljen je 1969. s ciljem da se očuva narodna i kulturna baština sela i šire okolice. Škola u Đakovačkim Selcima osnovana je 1857. godine s tri razreda.

Semeljci

Semeljci su brojčano najveća općina u Đakovštini, i jedno od bogatijih sela Đakovštine, a nalaze se 13 km istočno od Đakova na području koje je bilo nastanjeno još u pretpovijesnom razdoblju.⁴² U srednjovjekovnim ispravama Semeljci se kao takvi ne spominju izrijeком, već vjerojatno dolaze pod drugim imenima, što je teško dokazati. Bili su u vlasti feudalaca Gorjanskih, i u 13. stoljeću u blizini je bilo Veliko Selo.⁴³ Znade se da su bili naseljeni i u vrijeme Turaka, i kasnije su bili njihov spahiluk. Za vrijeme turskoga prodora na Beč, selo je nestalo, a obnovljeno je 1698. godine, kad su u selo pristigli stanovnici iz različitih zbjegova, iz okolnih sela, i manji broj hrvatskih obitelji iz Bosne. Biskup Nikola Ogramić naseljenicima Semeljaca dao je posebne povlastice. A za uzvrat, svi su muškarci iz sela čuvali biskupa u njegovoj tjelesnoj straži kao „hajduci”. Prema popisu iz 1702. godine imali su 14 naseljenih kuća da bi već 1768. imali 95 kuća, kao naselje župe Vrbica. Neko vrijeme starosjedinci iseljavaju, a i epidemije su prorijedile stanovništvo. No, šezdesetih i sedamdesetih godina 19. stoljeća već Nijemci dolaze iz Bačke pa kupuju posjede u Semeljicima i okolnim selima, kao i po cijeloj Đakovštini. Poslije II. svjetskog rata Nijemci su bili protjerani, zbog kolektivne krivnje za strahote II. svjetskog rata, a na njihova su se mjesta naselili Hrvati iz hrvatskih krajeva. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, Semeljci su imali 1 294 stanovnika u 430 domaćinstava, gotovo 100% Hrvati, dok je cijela općina brojala 5 729 stanovnika u 1 819 domaćinstava tj. u osam sela.

Selo je opremljeno suvremenom infrastrukturom, nalazi se na raskrižju dobrih putova prema tri grada: Osijeku, Vinkovcima i Đakovu. U selu je župska crkva Rođenja Blažene Djevice Marije i pod zaštitom je kao spomenička baština nulte kategorije, sagrađena u kasnobaroknom slogu 1784. – 1788. Župa je osnovana 1754. godine. Tristo godina prije Vrbice, Semeljci su pripadali župi u Kaporni (Koprivna). Prije sadašnje crkve opstojala je daščara, crkva drvenjara, na čijem se oltaru nalazila stara slika u bizantskom slogu, a narod ju je zvao „Crna Gospa”.⁴⁴ Prema župskoj evidenciji, 2011. godine u župi je živjelo 3 080 vjernika rimokatolika. Vrijedi spomenuti da su iz stare đakovačke katedrale klupe,

⁴¹ Usp. Ivan ZIRDUM, *Moje selo Đakovački Selci*, Đakovo, 1995.

⁴² O imenu Semeljci v. Mate ŠIMUNDIĆ, *Đakovštinska toponimija*, Đakovo, 1995., str. 167–168.

⁴³ Vidi više: Tomo ŠALIĆ, *Hrvati i Veliko Selo*, u: Borislav BIJELIĆ (ured.), *Zbornik Muzeja Đakovštine* 10, str. 43–64.

⁴⁴ O slici Blažene Djevice Marije Čenstohovske, odnosno Jasnogorske – Semeljačke Gospe, v. Marko Kornelije GLOGOVIĆ – Polona JURINIĆ, *Tragom Crne Gospe*, Zagreb, 2014., str. 50–51.

napravljene za vrijeme baroka, nakon njezina rušenja bile darovane semeljačkoj crkvi, da bi kasnije opet dospjele u sadašnju katedralu u Đakovu. Dva oltara gradio je glasoviti đakovački majstor Tordinac, koji je s majstorom Turkovićem gradio sav namještaj za novu đakovačku katedralu, treći pak oltar od slavonske je hrastovine, njega je sagradila Akademija kršćanske znanosti i umjetnosti u Pragu.

Biskup Matej Krtica 1786. godine otvorio je školu u Semeljcima i podigao zgradu. Uz učitelja, u njoj je također kao učitelj djelovao i semeljački kapelan. Prvu školu zamijenila je druga građena 1833., pa zatim treća škola podignuta 1895.,⁴⁵ da bi konačno bila uzidana lijepa moderna škola 1976. godine, danas posve opremljena i koja prati trendove suvremenih škola. Ta je škola neko vrijeme služila i kao srednja škola usmjerenog obrazovanja tj. za prva dva razreda srednje škole. U Semeljcima se izrađuju narodne rukotvorine, posebno šokačke narodne nošnje, koje su među najraskošnijima u ovome kraju. KUD „Lipa” njeguje i čuva narodno blago: folklornu tradiciju, pjesmu, ples i osobito različite narodne nošnje. KUD je službeno osnovan 1966. godine, ali počeci sustavnoga amaterskog djelovanja sežu još u 1917. godinu.⁴⁶ U Semeljcima djeluje i Izvorna pjevačka skupina „Semeljačke snaše”, čuvarice starih običaja, a osnovana je 2004. godine.

⁴⁵ Usp. Bosiljka ZOVKIĆ i dr., *Osnovna škola Josipa Kozarca u Semeljcima, 1786. – 1961.*, Semeljci, 1961.; Matej PETROVIĆ (ured.), *Dvjesto godina osnovne škole u Semeljcima 1786. – 1986.*, Semeljci, 1986., s prilogima za upoznavanje povijesti Semeljaca i okolice, osobito povijesti zavičajnih škola

⁴⁶ O KUD-u „Lipa” v. *KUD „Lipa”*, u: 49. Đakovački vezovi, Revija 2015., str. 178–179.

Široko Polje

Kad su Turci bili protjerani iz Đakovštine, popis osječke dvorske inspekcije (popisivač E. Szadecki) iz 1702. godine našao je u đakovačkom biskupskom vlastelinstvu samo 54 slabo naseljena sela. Spominju se i Lopušanci koji su bili raseljeni 1730. godine. U njima je bilo samo devet kuća, a nalazili su se između današnjih Viškovaca i Forkuševaca, odnosno današnjeg Širokog Polja i Semeljaca. Po odlasku Turaka biskupi povratnici zatekli su zapuštene njive i pašnjake. Mnogo su truda uložili da stvore obradive površine, uredne pašnjake te ceste za korištenje šuma i da vlastelinstvo povežu sa starim prometnicama. Tako već od 1754. do 1758. godine biskup Josip Čolnić u Široko Polje i Vuku, po dogovoru s franjevcima koji su ovdje bili većinom rodom iz Bosne, naseljava katoličko stanovništvo iz okolice Dervente i Plehana.

Selo Vuka po biskupu dobiva ime Josipovac, a poslije njegove smrti ime Vuka. Popunio je hrvatskim življem iz Bosne još i Koritnu i Dragotin, te Punitovce. Tu su naime bile puste šume i zapuštena polja. Lopušančani su se raselili po Viškovicima, Forkuševcima i okolnim selima, ponajviše po novom Širokom Polju. Kao

što je biskup Petar Bakić gradio cestu Đakovo – Slavonski Brod preko Dragotina, Josip Čolnić poduzeo se graditi cestu od Đakova prema Osijeku, jer od Đakova do Čepina prije toga nije bilo nikakvog sela, a na putnike su nasrtali razbojnici koji su harali uokolo. I velikaši su morali ići pod oružanom pratnjom. Inače, sjećom nepreglednih i neprohodnih biskupskih šuma uz vlastelinstvo i nova sela dobivaju obradivu zemlju. Brži napredak i rast sela uslijedio je tek oko 1860. godine kad ovamo useljavaju bački Nijemci.⁴⁷

⁴⁷ O povijesnom naselju Ilok, o Turcima na prostoru današnjeg sela, o biskupu Josipu Antunu Čolniću – osnivaču sela, te prvim prezimenima u Širokom Polju vidi više: Miroslav ŠUŠAK, *Povijest Širokog Polja*, u: Uvratine, Glasilo udruge žena i mladih – Široko Polje 1(2004), br. 1, str. 8–9.

Budući da Široko Polje pripada župi Vuka, župa je osnovana 1942. godine odcjepljenjem od Punitovaca. Opširnije obavijesti o doseljavanju nalazimo u tekstu Milka Cepelića o mnoštvu zanimljivih podataka koji će poslužiti kao građa za buduća povijesna i etnološka istraživanja.⁴⁸ Doseljenike iz Bosne u Širokom Polju, na Vuki, u Punitovcima i Beketincima nazivali su Dripama, Dripe, što znači da oni ni u Bosni nisu bili od starine Bošnjaci, već su došli iz Dalmacije, *de riva*, tj. od morske obale. Crkva im je sagrađena 1844. godine. Škola je otvorena 1857. godine s dva razreda.

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, Široko Polje broji 1 011 stanovnika u 342 domaćinstva. U mjestu postoji KUD „Širokopoljac“, lovačko društvo „Kuna“, te nogometni klub „Hajduk“. Konjogojska udruga „Široko Polje“ osnovana je 1939. godine.⁴⁹

Viškovci

Viškovci se nalaze u središnjem prostoru đakovačkog ravnjaka. Prvi poznati spomen sela nalazi se u jednoj ispravi iz 1323. godine gdje se Viškovci spominju kao posjed feudalne obitelji Koroda, a malo kasnije, 1477. – 1478. godine, prelaze u ruke Gorjanskih. Kad su Turci 1536. godine ovladali Đakovštinom kroz sto pedeset godina, spadali su pod župu u Vrbici, a posljednji turski gospodar bio je Sadik spahija. Nakon što su se Turci povukli iz Đakovštine, ostalo je samo devet starosjedilačkih domaćinstava, prema popisu osječke dvorske inspekcije E. Szadeckoga iz 1702. godine, te se dodaje da su oni Slavonci, odnosno Hrvati katolici. To je prvi popis načinjen nakon oslobođenja od Turaka. Pokraj Viškovaca bilo je i selište Pitinci, opustjelo oko 1680. godine, a raselili se po cijeloj Đakovštini. Neki raseljenici iz tog sela i danas nose prezime Pitinac. Od 1870. starosjedioci, koji su živjeli u kućnim

⁴⁸ Usp. Milko CEPELIĆ, *Poviest sela Vuke*, u: Đakovo i njegova okolica, sv. 1., Đakovo, 1978., str. 215–271.

⁴⁹ Usp. Tomislav ĐAMBIĆ, *Konjogojska udruga Široko Polje, monografija*, Široko Polje, 2013.

obiteljskim zadrugama, u priličnom se broju raseljavaju, a na njihova mjesta dolaze bački Nijemci s izvjesnim brojem Mađara.⁵⁰ Poslije II. svjetskog rata, zbog nametnute kolektivne krivnje, Nijemci odlaze ili bivaju protjerani, a na njihova mjesta dolaze Hrvati iz nerazvijenih ili ratom opustošenih krajeva.

Inače, u srednjem vijeku pokraj Viškovaca, kao i u tursko vrijeme, išao je put od Đakova prema Osijeku.

U selu je sjedište općine, koja je prvi put osnovana 1907. godine, pa je poslije II. svjetskog rata dokinuta da bi početkom devedesetih godina prošlog stoljeća bila obnovljena. U selu također se nalazi i župna crkva sv. Mateja apostola, sagrađena 1779. godine u kasnobaroknom stilu. Danas je to župa, nekoć filijala Đakova, osnovana 1966. godine, u koju ulaze sela Forkuševci i Vučevci. Vučevci su opstojali i prije provale Turaka u Slavoniju, a pred kraj turske vladavine došlo je do smjene stanovništva: napustili su ih Hrvati starosjedioci, a u njih su Turci naselili desetak srpskih izbjeglih obitelji iz Bosne. Prema popisu iz 1702. godine, u njima je bilo jedanaest srpskih domaćinstava. Godine 1758., u vrijeme biskupa Čolnića, uselilo je nekoliko katoličkih obitelji iz Bosne. Tijekom 19. stoljeća u Vučevce je uselilo oko 50 njemačkih obitelji. Forkuševci su također iz 13. stoljeća, a ime im je od mađarskog osobnog imena, odnosno prezimena Farkas – vuk, ili od imena Forko. Danas je to lijepo i uredno, tipično drumsko selo, u koje su se također useljavale njemačke obitelji iz Bačke.

Prema popisu iz 2011. godine, u župi, odnosno općini Viškovec, živi ukupno 1902 stanovnika u 566 domaćinstava. Škola u Viškovecima osnovana je 1855. godine, s dva razreda, u Vučevcima pak 1862., a u Forkuševcima 1863. godine.

Viškovec su općina sa svim izvrsnim preduvjetima za razvoj turizma, tu je i akumulacijsko jezero Jošava. Pokretač kulturnih i zabavnih priredbi jest KUD

„Ivan Tišov”, hrvatski slikar rodnom iz Viškovaca. KUD čuva etnografsku baštinu u svim njezinim oblicima.

⁵⁰ Usp. Mirko MARKOVIĆ, *Nav. dj.*, str. 340–341.

Vuka

Na cesti što vodi iz Đakova u Osijek nalazi se selo Vuka, sjedište općine za sela Hrastovac i Lipovac Hrastinski, a sjedište je i župe. U župu se ubrajaju sela Vuka, Široko Polje i Beketinci. Široko Polje dio je općine Đakovo, a Beketinci idu zajedno s Čepinom. Mjesto svoje ime zahvaljuje rječici Vuki koja prolazi kroz njega. Prve pisane tragove o mjestu Vuka nalazimo od 1750. godine. Biskup Josip Čolnić osnovao je ovo selo kad je u njega naselio katolike iz Bosne. Na taj je način htio osigurati potrebnu radnu snagu na svome biskupskom vlastelinstvu. U to vrijeme on je gradio put od Đakova do Osijeka. Budući da između ta dva grada nije bilo naseljenog mjesta osim Čepina, on osniva naselje Josipovac, u koje su kao i u neka druga sela ušle pridošlice iz Bosne. Nakon biskupove smrti, Josipovac je preimenovan u Vuku. Taj isti biskup podigao im je i crkvu, koja je od 1942. godine stjecajem okolnosti postala župnom crkvom, a koja je nedavno značajno proširena i posve temeljito obnovljena.⁵¹

I ovdje je do demografskih promjena došlo početkom 19. stoljeća, kada ovamo doseljava značajna skupina Nijemaca iz Vojvodine. Pri kraju II. svjetskog rata oni napuštaju ove krajeve, a smjenjuju ih kolonisti iz Kupresa, Like i Dalmacije. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, Vuka ima 930 stanovnika u 342 domaćinstva. Kako se kretao broj stanovnika kroz povijest valja pogledati drugdje.⁵² Škola je utemeljena 1858. godine s dva razreda.

⁵¹ O razvoju mjesta i župe v. Antun DEVIĆ – Frok ZEFIQ, *Župa Vuka*, Vuka, 2006. Vidi još: Anto PAVLOVIĆ, *Nav. dj.*, str. 505–508. Milko CEPELIĆ, *Poviest sela Vuke*, u: Đakovo i njegova okolica, sv. 1., Đakovo, 1978.

⁵² Usp. Stjepan SRŠAN, *Kanonske vizitacije, knjiga X*, Osijek, 2011., str. 577; 615–627.

Ljelje – zaštitni znak Đakovštine i Gorjana

Život i običaji paorskih sela Đakovštine

Đakovština je smještena u dijelu istočne Hrvatske, uglavnom na ravničarskom području, u pobrđu Dilja i Krndije te u nizinskim ravnicama Save i Drave. U prošlosti pripadala je biskupijskom vlastelinstvu čije je središte bilo u Đakovu. Godine 1745. izvršeno je razgraničenje između vlastelinstva i Vojne krajine. Pri tome je oduzet južni dio vlastelinskog posjeda. Vlastelinstvo je u vrijeme biskupa Josipa Jurja Strossmayera, od 1849. do 1905. godine, ekonomski i kulturno doseglo svoj vrhunac, što se odrazilo i na život seljaka. Sela koja su bila u sastavu civilne Hrvatske ili Provincijala nazivaju se paorskim selima, dok se graničarskim selima naziva uski pojas sela koji se nalazio uz nekadašnju Vojnu krajinu.

U Đakovštini živi hrvatsko starosjedilačko stanovništvo zvano Šokci, koje govori štokavskim, jekavskim i ikavskim govorima. Sredinom 18. stoljeća stanovništvom iz područja Dervente, Plehana i Tolise u Bosni naseljena su tri nova sela: Vuka, Punitovci i Široko Polje te djelomično već postojeći Beketinci, Koritna i Dragotin. Stanovnike ovih sela u Đakovštini nazivaju Dripe. Od početka 19. stoljeća u ovaj kraj doseljava srpsko, njemačko i slovačko stanovništvo. Danas se na području Đakovštine prožimaju kulturne značajke starosjedilačkog i doseljenog stanovništva.

Seljaci su u Đakovštini do osamdesetih godina 19. stoljeća živjeli u velikim složenim obiteljima, poznatim pod nazivom zadruga. Najveći dio zadruga podijelio se u manje zadruge ili jednostavne obitelji, a dio zadružnih obitelji opstao je do svršetka Drugoga svjetskog rata.

Sela su se razlikovala i u načinu odijevanja, češljanja, povezivanja oglavlja te u ostalim etnografskim značajkama. Jako se držalo do brojnih pučkih običaja vezanih za zemlju, poput oranja, sjetve, ili žetve; do međusobnog pomaganja, na primjer pri svinjokolji, pečenju rakije, berbi grožđa; do životnih običaja kao što su rođenja, svadbe, ili smrt; te do godišnjih običaja vezanih za crkvene blagdane Badnjak, Božić, korizmu i Uskrs. U pučkoj kulturi značajno mjesto zauzimaju blagdan Duhova, Tijelovo, Velika Gospa, Svi sveti te mjesni crkveni godovi – kirbaji ili kirvaji.

Šokačka tradicijska kultura na đakovačkom području, kao i na cijelom prostoru istočne Hrvatske, u današnje vrijeme njeguje se i čuva kroz aktivnosti kulturno umjetničkih društava, preko brojnih priredaba i manifestacija.

Đakovačka ili paorska nošnja – žensko i muško temeljno ruho

Đakovačka ili paorska nošnja tipološki pripada tradicijskoj nošnji istočnoga nizinskog dijela Hrvatske, a u kroju muške i ženske odjeće nazire se baština slavenskog podrijetla. Temeljno ruho čini

primjeri
tradicijskog
odijevanja

Ženska košulja zvana rubina u Đakovštini je, za razliku od okolnih slavonskih nošnji, ostala cjelovita. Oplećak (košulja) i skuta ili krila (suknja) ostali su prišiveni i čine cjelinu. Ta tzv. paorska nošnja ili đakovačka nošnja stariji je tip nošnje karakterističan za sela koja su bila u sastavu građanske Hrvatske ili Provincijala. U graničarskim selima koja administrativno pripadaju Đakovštini (u sastavu Vojne krajine bila je samo Strizivojna) u drugoj polovini 19. stoljeća oplećak i krila razdvojeni su.

Vrste ženskih rubina u Đakovštini opisao je Milko Cepelić u zborniku Spomen-cvijeće 1900. godine, u uporabi su se zadržale do sredine 20. stoljeća. Detaljan opis i analizu ženskih rubina iz Gorjana načinila je Zdenka Lechner sedamdesetih godina prošloga stoljeća. U Gorjanima su se cjelovite rubine izrađivale još sredinom prošloga stoljeća, a prema tkanju, vezu ili funkciji dijele se na: bilke, vezenke, tanke rubine, svečane i najsvječanije. Na rubinama se ukrašavaju rukavi, koji mogu biti od najfinijih vrsta domaćega pamučnoga ili svilenoga tkanja, te stražnji dio krila. Rubine se ukrašavaju pamučnim, svilenim i zlatnim nitima, đendarkom (različitim staklenim zrnjem) i pulijama (metalnim pločicama), u raznim tehnikama veza. Rubine naziv dobivaju prema duljini ukrasa, materijalu kojim su ukrašene, tehnicima ukrasa, broju vezova ili stupova, i vrsti tkanja od kojih su načinjene. S prednje strane površ rubine žene su pripisavale odgovarajuću vrstu pregače, a gornji dio tijela ogrtale su različitim rupcima od domaćega ili kupovnoga tkanja. Djevojke u Gorjanima nekoliko su se godina pred udaju novile u razne rubine, ovisno o nedjelji ili blagdanu, pa su bogatije mogle imati i onoliko rubina koliko je nedjelja u godini.

Đakovačka muška rubina slična je po kroju ostalim slavonskim košuljama, a razlika je u tome što slobodno pada i ne opasuje se tkanicom. Vez je na prsima do pojaska, ispod kojega počinju sitni okomiti nabori. Ovdje rubine nisu ukrašene uokolo ili površ donjeg ruba. Spajanje pola izvodi se vrstom čipke na iglu, ovdje zvane spljet. Gaće su dugačke i široke i, kao na cijelom slavonskom području, nabiru se stezanjem upletene uzice, odnosno svitnjaka. Uz svečano ruho muškarci su oblačili crni frosluk (prsluk), ukrašen zlatovezom, a oko vrata stavljali su zlatom vezenu ogrlicu, pošu, odnosno karlatoš. Dodatnu žensku i mušku odjeću, obuću i pokrivala za glavu, uglavnom za hladnije dane, izrađivali su đakovački obrtnici.

Ako je tkivo poezija i životna potreba vriedne domaćice, to je vezivo najveća radost i skoro jedina zabava hrvatske djevojke. (Milko Cepelić: 1900)

Vezlo se na domaćem i kupovnom glatkom platnu bez uzorka. Vez se koristio za urešavanje rubaca za glavu i leđa, pregača, a najčešće se vezlo rubine (ženske i muške košulje). Vrsta veza ovisila je o tome urešavaju li se skuta, dio iznad poruba, ramena ili rukavi. Svaki dio rubine ukrašavao se određenom vrstom veza, određenim motivima i bojama, ovisno o namjeni. Najljepše i najbogatije urešeni bili su skuti i rukavi, a tehnike urešavanja na oba dijela bile su usklađene. Primjenjivale su se razne tehnike: vezovi po broju – podlakca, zabodački (polukrižići) i krstački vez (križići) pri kojima se broje

niti podloge po kojoj se veze. Podlakca se koriste na ženskim rubinama vezenkama i muškim košuljama. Vezenske su se vezle nitima u crnoj, plavoj, crvenoj i gasitoj (smeđoj) boji pređice. Motivi su kornjače, krive grane, listovi, zvizde, srceta. Krstački vez izvodi se na ženskim rubinama iznad raspljeta, a nit kojom se veze nije zategnuta. Motivi su mali i veliki tulipani, vijolice, frčci, leguci, velike grane, pužići, ružice. Vez po pismu ili potpisani vez izrađuje se prema prethodno nacrtanom motivu na platnu i veze bijelim svilencem ili bijelom pređicom. Tim su se vezom ukrašavale ženske rubine i muške košulje.

Za urešavanje koristili su se bijeli vezovi čipkastog izgleda spljet i raspljet. Spljet je vrsta čipkaste tvorevine koja nastaje spajanjem dviju pola platna. Radi se pomoću igle za šivanje i niti. Raspljet je vrsta čipke vezane za tkaninu. Nastaje izvlačenjem niti i oplitanjem iglom i koncem. Dijeli se na krupni i sitni. Od jednog, dva i tri konca jest krupni, a od više konaca sitni je raspljet. Način na koji su izvučene niti podloge zove se konac.

Zlatovez, vez zlatnom žicom, počeo se primjenjivati sredinom 19. stoljeća. Zlatom se naziva metalna nit, a razlikuje se žuto i bilo zlato. Razlikuje se vez zlatom naskroz (kada se zlatnom niti veze na platnu) i vez zlatom po papiru (veze se preko čvrstog papira izrezanog u obliku motiva pa se postiže reljefnost). Za ovu vrstu veza specijalizirale su se pojedine žene zvane vezilje, a vezle su na tkanini napetaj na drvenom okviru zvanom đerđe. Vez zlatnom niti mogao se dopuniti, nakтити ili iskititi živim zlatom i raznovrsnim zrcima ili biserima. Motivi zlatoveza najčešće su biljni, stilizirani i geometrijski; grana i loza. Zlatovez se prvotno primjenjivao za urešavanje rubaca za glavu, šamija ili zlatara, a kasnije i ostalih odjevnih predmeta. Đakovačka nošnja najpoznatija je po zlatovezu. Stilska cjelina zlatovezom urešenih odjevnih predmeta, oglavlja i obuće pridonijela je popularnosti ove odjevne suvrstice koja je postala sinonim za Đakovštinu.

Žensko tradicijsko češljanje i oglavlja u paorskim selima

Žensko dijete šišali su tri puta u prvoj godini života da kika, odnosno kosa, bude gusta. Nakon trećega šišanja više nisu rezali kosu sve do poslije udaje. Kroz 19. stoljeće i prvu polovicu 20. stoljeća frizure su češljane od prave kose, koja se puštala i njegovala. Taj proces bio je vrlo dugotrajan i zahtjevan. Danas je rijetkost da se frizura pravi od vlastite kose, nju su zamijenili razni umeci. Djevojčicama u Đakovštini kosu nikada nisu ostavljali raspuštenom. Već u drugoj godini, kako djetetu kosa ne bi išla u oči, majka je upliće pomoću crvene pređice da se brzo ne rasplete. Crvena boja pređice ima apotropejsko značenje zaštite od uroka, ali ona je i boja života, poleta, ljubavi. Po polasku u školu kosa se slagala u korpicu. Čeoni dio kose popravljao se svakoga tjedna, obično nedjeljom, a zadnji se uplitaio jedanput mjesečno. Za učvršćivanje kose i frizure koristili su svinjsku mast. U svečane dane korpica bi se ukasila biserom, odnosno đendarkom, i cvijećem: ljeti prirodnim, a zimi svilenim, koje su kupovali u Đakovu. Nakon korpice češljalo se u četiri skale, a sljedeća forma bila je dva stupa.

Posljednje djevojačko češljanje bila je knežla, koja se nosila do vjenčanja. Uplitanje u kneglu obično traje dva do tri sata i to ako je češljajla vrlo spretna. Ako djevojka nije imala dovoljno svoje kose, koristili su se umeci kao dvije pletenice, zvane cop, koje su se stavljale oko glave. Kosa se kupovala od udanih žena koje su povezale šamiju pa im je duga kosa samo smetala. Po sjećanju kazivačice, kosa je bila skupa.

Kako je djevojčica rasla, mijenjao se i način češljanja, pa se po uplitanju kose mogla približno odrediti starost. U dva stupa češljala se mlada djevojka, a prava djevojka češljala se u kneglu. Uz ovakvu frizuru češljali su se zulufo, koji su morali biti ravni i ukrašeni špangicama. Preko tjedna stražnji dio povezao bi se maramom da se ne raščupa, a u nedjelju se ponovno počesljao prednji dio – voravica.

Djevojka počesljana u kneglu, Gorjani

Ako je djevojka kajala i imala pokrivenu glavu (u vrijeme korizme), tada se češljala u prutak (u Gorjanima).

Snaša i djevojka, Gorjani

Oglavlje nevjeste, mlade, razlikovalo se od djevojačkoga ukrašavanja. Na kneglu se stavljao visoki voštani vijenac, a odostraga bio bi pričvršćen vjenčić, nekada pleten od cvijeća, ružmarina, rutvice, a sada voštani. Mladenkin vijenac ili kruna u starije je vrijeme bio domaće izrade, sastavljen od pravoga ili umjetnog cvijeća, a kupovni voštani vijenci i bijela boja utjecaj su gradske mode. Vijenac je važan zbog svojih simboličnih i magijskih značenja te poruka: po njemu se mladenka poznaje, ali on je i štiti, te iskazuje njezin prijelazni status između djevojaštva i statusa udane žene. Nakon ponoći nevjesta bi povezala glavu šamijom, što je bio izravni pokazatelj njezinoga novoga statusa – statusa udane žene.

Udana žena na glavu najprije stavlja kapicu, a preko nje povezuje maramu. Ta dva sloja, međutim, u svečanom ruhu predstavljaju ogavlje koje samo po sebi djeluje cjelovito. Preko nje, kao gornji sloj, dolazi marama trokutastoga oblika, obično izrađena od crnoga pliša ili svile i ukrašena vezom sa žutim ili bilim zlatom, srmom ili svilencem. Marama se na glavi slaže, povezuje uz pomoć iglica tako da od nje nastaje neka vrsta kapice, zvana šamija. Đakovštinu karakteriziraju šamije vezane na crnoj podlozi svilom, a svečane zlatom. One mogu biti ritke i guste. Starija je tehnika veza zlatom naskroz, a novija zlatom na papiru. U prvom slučaju zlatnom niti veze se direktno na podlogu od svile, pliša, glota, a u drugom ornamenta izrezani od papira apliciraju se na podlogu, i preko njih se veze zlatom pa su ornamenta reljefno istaknuti. Motivi zlatoveza na šamijama različiti su: hrastov list, žir, žitni klas, loza s groždem, cvjetna grana, tulipani, frčke, zvizda, srceta, tičice i drugi. Poznati etnograf Josip Lovretić u svojoj monografiji *Otok* uzima polovicu 19. stoljeća kao početak nošenja šamija vezanih zlatom.

Ljelje – ophodi djevojaka na Duhove

Među godišnjim običajima u Đakovštini ističe se djevojački ophod vezan uz katolički blagdan Duhove zvan *ljelje*, *kralji*, *kraljice*. Zabilježeni podaci potvrđuju da se taj običaj održavao u više sela Đakovštine i da se ugasio tridesetih godina 20. stoljeća. U Hrvatskoj je ovaj običaj bio raširen na području Slavonije, Srijema i Baranje.

Običaj i obredne pjesme privukle su pozornost etnografa i etnologa pa je običaj i njegove mijene moguće pratiti na području Đakovštine od polovice 19. stoljeća. Običaj kraljica u župi Drenje, u selu

Slatinik, detaljno je opisao i objavio već 1846. godine župnik i etnograf Luka Ilić Oriovčanin u knjizi *Narodni slavonski običaji*. Milko Cepelić zapisao je podatak iz kojeg je vidljivo da je običaj bio upriličen jedne lipanjske nedjelje 1883. godine u selima Široko Polje i Vuka, prilikom dolaska biskupa Josipa Jurja Strossmayera i njegova gosta Emila Laveleya, istraživača zadruga. Etnološka ispitivanja tog običaja u Đakovštini započela je etnologinja Zdenka Lechner 1961. godine. Pokazalo se da je običaj najbolje sačuvan u Gorjanima pa su istraživanja proširena uz pomoć stručne suradnice Lucije Karalić, učiteljice iz Gorjana, a istraživanjima se pridružila i etnologinja Marijana Gušić. Običaj je dokumentiran filmski i tonski u suradnji s televizijom i Radio Osijekom. Gorjanske su ljelje značajne stoga što su temeljito i stručno istražene, a rezultati istraživanja objavljeni su. Velike zasluge za obnavljanje ovog običaja, njegovo održavanje, kao i prilagodbu za scensko izvođenje u raznim prigodama, posebice na Đakovačkim vezovima i drugim smotrama folklor, imala je Lucija Karalić, koja je Muzeju Đakovštine darovala sređenu fotodokumentaciju o ljeljama od početka 20. stoljeća.

Običaj ljelja iz Gorjana izveden je u Zagrebu 21. prosinca 1966. godine u palači Akademije prigodom proslave 100. godišnjice bivše Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, današnje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Izvođenje običaja na sceni i danas plijeni pozornost publike, a ljelje su zapravo postale zaštitni znak Đakovštine i Gorjana.

Opis običaja: Broj sudionica, ljelja, u običaju nije bio određen. Dio sudionica preuzima ulogu kraljeva, a dio kraljica. Kostim ljelja sastoji od šarene svilene odjeće i dijelova tradicijske nošnje, u kombinaciji koja se inače ne nosi. Kraljevi na glavama imaju posebno urešene cvjetne kape, a kraljice voštane vjenčiće. U Gorjanima ljelje na prvi dan Duhova poslijepodne obilaze selo. Hodajući u povorci, djevojke (dva po dva kralja naprijed, kraljice iza njih pa gajdaš, odnosno tamburaši) izlaze iz dvorišta kuće gdje su se sastale i obilaze selo pjevajući pjesme propisane tradicijom. Ljelje hodaju stazom pokraj kuća jednom pa drugom stranom i tako prođu cijelo selo ulazeći u dvorišta kuća pred kojima ih čekaju domaćini. Ulazeći u dvorišta, ljelje se svrstaju u dva reda, licem okrenutim prema kući i pjevaju pjesmu koja odgovara situaciji u tom domu (s obzirom na to živi li u kući mladić, djevojka, brat i sestra, ukućani djevojke koja sudjeluje u ophodu, osoba po kojoj se ta kuća smatra gospodskom i sl.). U kućama s mladim bračnim parovima, bio je običaj da snaha, snaša, dočekuje ljelje. Tada bi se za kraljeve u dvorištu pred trijemom priredilo stolce s jastucima na koje su trebali sjesti. Poneke su domaćice stolce prekrivale domaćim vunanim prostirkama, ponjavicima, i na njih stavljale jastuke, vanjkuše. Ovisno o tome kako su dočekane, ljelje pjevaju pjesmu i započinju obrednu igru. Kraljice pjevaju, a kraljevi izvode ples uz križanje i udaranje mačevima. Obred završava pjesmom *Poklon'te se kralju, poklon'te se kralju, ljeljo*, pri kojoj se kraljevi lagano naklone prema ukućanima. Ukućani časte ljelje kolačima, voćem i vinom te darivaju jajima i šunkom. Sudionici običaja hranu će kasnije zajedno blagovati. Na drugi dan Duhova ljelje odlaze u susjedna sela svečano urešenim kolima s konjskom zapregom.

Djevojke stasale za udaju ovakvim obilaskom upoznavale su lokalnu zajednicu, kao i ona njih, a smatralo se da donose blagoslov kućama koje obilaze.

Uloga djeteta tj. djece u hrvatskim narodnim običajima osobito se ističe u dječjim ophodima povezanima različitim vjerovanjima.

Dječji ophodi na Spasovo (križarice, kijareže) značajan su običaj za plodnost polja. Običaj je bio raširen po Slavoniji tijekom 19. stoljeća pa sve do polovine 20. stoljeća. Zabilježene običaje nalazimo kod svećenika koji su radeći svoj posao nenamjerno postajali i prvi etnografi (biskup Petar Bakić, župnik Luka Ilić Oriovčanin, svećenik Josip Lovretić, kanonik Milko Cepelić i drugi).

Sela Đakovštine nazivaju se paorska i graničarska prema tipu nošnje koja se nosila, načinu češljanja, običajima, plesu i pjesmi. Nazivi potječu još iz 18. stoljeća kada je Đakovština bila podijeljena na Vojnu krajinu i Građansku Hrvatsku.

Na osnovu literature, terenskih istraživanja, kazivača i fotografija istražili smo ophode u Tomašancima, Selcima Đakovačkim i Gorjanima gdje se običaj najdulje sačuvao.

Na Spasovo, djevojčice nižih razreda pučke škole, spremljene u rubine išle su od kuće do kuće i pjevale prigodne pjesme. Ulazile su u dvorišta, a prva je nosila križ i na križu vijenac od poljskog cvijeća. S njima su išla i dva dječaka odjevena u gaće, rubinu i prsluk noseći korpu za darove koje će dobiti.

Križarice su se oblačile u svečano ruho po uzoru na odrasle djevojke. Najčešće su to bile svilom vezene rubine i oplećci, oko vrata posebne crvene marame te svileni plavi pregačevi. Obavezno su stavljale dukate. Kosa im je bila češljana primjereno starosnoj dobi, dakle, mlađima u košarice, a starijima u coce. Ovako dotjerane križarice s mjesta okupljanja kreću u obilazak sela, iz kuće u kuću, pjevajući.

Običaj u Gorjanima ispričao je did Blaž Karalić 1963. godine. U njegovu kuću često su navraćale kijareže nakon ophodnje selom. U kijareže su išla djeca, pučkoškolci. Okupili bi se u školi na dan Spasova poslijepodne. Išli bi od kuće do kuće pjevajući, kako bi izmolili kišu i rodna polja. Dva

dječaka odjevena u gaće, rubinu i frosluk predvode povorku. U rukama im je pletena košara od šiblja u koju će primiti darove koje će im darivati seljani. To su prosjaci. Za njima ide starija djevojčica – križarica. Na njoj je starovinska narodna nošnja i ona nosi križ. Križ je napravljen od raška koji se upotrebljava za motanje pređe s vretena u kanjуре. Rašak se umota u otarak koji je prešaran i ubjeran crvenom pređicom. Na sredinu se stavi ogledalce, a oko njega cvijeće: božur, ruža, perunika. Za križaricom idu djevojčice i dječaci odjeveni u narodnu nošnju. Svaki sokak u Gorjanima imao je nekada svoje kijareže. Kijareže prolaze selom od kuće do kuće putem pjevajući:

*Križarica križa nosi, kijarežo, kijarežo,
Križa nosi, Boga prosi, kijarežo, kijarežo,
Da nam dade rosne kiše, kijarežo, kijarežo,
Da urode naša polja, kijarežo, kijarežo,
Da urode, da prerode kijarežo, kijarežo.*

Dok prolaze šorom, seljani ih dočekuju pred svojim kućama, a domaćica ih dariva. Stavljajući prosjacima u košaru jaja, brašno, slaninu, kobasice, suho meso, sir, luk, a često i novac.

Navečer bi kijareže pošle u jednu kuću gdje bi im domaćica ispekla jaja koja su djeca dobila na dar. Na siniju bi iznijela i sve ono čime su kijareži bili darivani. Nakon večere, djeca bi razdijelila dobiveni novac i poslala svojim kućama!

U Gorjanima se ovaj običaj posljednji put izvodio 1979. godine zahvaljujući učiteljici Luciji Karalić, stručnoj suradnici mnogih ustanova u hrvatskoj kulturi. Na njezin poticaj djecu je okupljala i vodila Gorjanka Kata Pelcer.

Žetva i žetveni običaji

U žetvu se išlo u čistoj odjeći, u svagdanjim vezenkama i crvenim maramama. U zlatnom žitu šarenile su se žetelice, a bijelile se rubine i gaće muškaraca. Djevojke su pokrivalе glavu maramom koja je djelomično prekrivala lice i tako ga štitila od sunca.

Sigurno je najstariji oblik žetva u kojoj se radilo ručno. Ona odgovara i predodžbi o autentičnom obliku žetve u tradicijskoj kulturi hrvatskoga sela. Značajka takve žetve uporaba je srpa i kose. Srp je oruđe kojim ponajprije rukuju žene, bilo da žanju žito ili da ga pomoću srpa skupljaju i slažu u male kupove – rukoveti. Muškarci kose žito kosom, na koju stavljaju dodatak koji prikuplja i slaže požete stabljike.

Zbog izuzetne važnosti žetve, njezinom uspješnom dovršetku i dobrom urodu usmjereni su i mnogi postupci zasnovani na različitim vrstama vjerovanja, predodžbi i religijskih praksi. Uz molitve i

blagoslove koje predvodi svećenik, kao što su procesije i blagoslov žitnih polja (osobito na blagdan sv. Marka), molitvama i drugim izrazima pobožnosti utječu se obitelji i pojedinci gotovo kroz cijelu godinu, a posebice prije žetve. Manje je poznato da su postojale i posebne molitve za obilnu ljetinu, molitve u slučaju nevremena, molitve u vrijeme suše i slične, koje su tiskane u posebnim molitvenicima.

Zapisi Lucije Karalić o žetvi i žetvenim običajima u Gorjanima:

Kasnije su žito kosili kosom. Kosci kose otkos za otkosom, a rukovetalje rukoveću srpom i rukoveti nalažu na uzice. U prvom otkosu nalože po jednu rukovet na svaku uzicu. U drugom otkosu nalože drugu rukovet na prvu, a vezač stegne obje rukoveti i uzicom sveže snop. Da se ne zaprlja, rukovetalja obuče „košicu”. Košica ima duge rukave i sprijeda je dulja, a straga seže do polovice leđa. Vezač navuče na ruke „lačke” da ne izgrebe ruke do lakata.

Predvečer, kako su se snopovi ugorili na suncu, snašali su snoplje svi i slagali u petice. Svaka petica ima deset snopova, a slažu se u nakrst, pet po pet snopova da klasovi budu sakriveni, ako pada led (tuča) – da ne otuče. Posljednji dan završili su žeteoci žetvu posebnim žetvenim običajem. Na kraju njive, ostavili bi jedan komad nepokošenog žita. Uđu u to nepokošeno žito i traže trojstvo i jedinstvo. Tri klasa koja su nikla iz jednog zrna, zovu trojstvo, a jedan klas iz jednog zrna – jedinstvo. Kad ih nađu, iščupaju ih, te pokose i to žito te svežu snop s tri uzice. Taj snop zovu jezuš. Osove ga, da klas bude gore, i u njega zabodu kose i srpove. Svi stanu oko njega, mole „Anđeo Gospodnji”. Čupajući iz snopa najbolje klasove slažu ih u kiticu koju zovu „vinac”. U vinac su metnuli i trojstvo i jedinstvo. Vinac nosi doma najmlađi muškarac. Pred kućom ga dočeka reduša s rešetom i svetom vodom. Muškarac stavi vinac iznad glave, a reduša ga kroz rešeto poškropi svetom vodom. Onda preko rešeta stavi lijepi otarak i na otarak stavi

vinac. Muškarac vinac s otarkom unosi u kuću i na zid. Vinac tamo stoji do sjetve. Večera bude svečana, gibanica toga dana zove se „doženjača”.

Svadbeni običaji

Život pojedinca i zajednice, kako nekada tako i danas, snažno obilježava čin sklapanja braka. On je glavni preduvjet za stjecanje i odgoj potomstva. Svadbeni običaji dijele se na cjeline: propitivanje i dogovori, prošnja, darivanje poslije uspješne prošnje, zaruke, odnosno prstenovanje, i svadba. Svadba se sastoji od predsvadbenih i svadbenih običaja te od svečanog posjeta mladenkinim roditeljima nakon vjenčanja.

Djevojake i mladići upoznavali su se na godovima, proslavama seoskih svetaca zaštitnika, sajmovima, odlascima u crkve, zatim u kolima poslije mise te na zajedničkim poslovima zajednice, na prelama. Upoznavanje su obično dogovarali rođaci. Prakticiralo se i cijenilo sklapanje braka unutar sela, a još na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće brak su dogovarali roditelji.

Svadbe u Đakovštini nekada su se održavale isključivo u jesen, kada kuća može. Prošnji je prethodilo propitivanje i dogovaranje dviju obitelji. Subotom uvečer momak bi s pajdašem ili budućim kumom odlazio u prošnju djevojke. Nakon osam dana svekar i svekrva donose kolač i kaparu, novac umotan u maramu zetinarku. Tada se obje strane dogovaraju o količini hrane i pića potrebnih za

Prosidba, Ivanovci

svatovsku užinu zvanu čerek u mladenkinjoj kući, te koliko će iznositi novčana naknada koju treba platiti djever za mladu i stari svat za njezine cipele. Sljedeći dan mladenci odlaze na upis župniku župe kojoj mlada pripada. Navješćenje se obavlja na tri nedjeljne mise. Nekada se vjerovalo kako mladenci moraju prisustvovati svakom navješćenju ili će im djeca biti gluha (Drenjski Slatinik). Dan prije svadbe, utorak navečer, u djevojčinoj kući sastaju se pratilje koje pletu vinčac i kite ružmarine vunicom ili uskom trobojnicom uz prigodne pjesme. Djevojčina obitelj časti djevojke jelom i kolačima jer je to oproštaj djevojke od vršnjakinja i djevojačkoga života. Kitice ružmarina svaki će gost (svat) simbolično otkupiti novcem i time pripomoći budućoj ekonomskoj samostalnosti mladenaca.

Istaknutu ulogu u svadbi igra *čavo* koji pravi red i uveseljava svojim šalama i upadicama. Svečano odjeven, raspoznaje se po čuturi s rakijom koju nosi oko ramena, i čuli – štapu s kvrgom na jednoj strani na kojoj je privezan otarak, kojom udara o pod ili stol i naređuje.

Poseban ugled u svatovima ima kum koji daruje mladencima čast – korpu kolača s guskom u sredini i kumovu granu. To je grana s vijencem nanizanih pucavica (kokica), jabukom na vrhu i dvije lutke, muškom i ženskom u svečanoj odjeći (Gorjani).

Svatovi su se kretali u svečanim zapregama, bogato ukrašenim otarcima. Svadbe u Đakovštini održavale su se prvo u mladenkinjoj kući gdje su svi svatovi ručali, a nakon crkvenoga vjenčanja nastavljalo se kod mladoženje s večerom i darivanjem. Mladenka daruje bogato izrađene otarke, a svatovi novce ili dukate. Ples s mladenkom uveden je kasnije kao još jedan od običaja kako bi uzvanici darivali mladenku. Svadbe su uz gošćenje, glazbu, ples i različite igre trajale i po nekoliko dana, pa bi svatovi koji su počeli u srijedu ujutro nerijetko završavali u petak poslijepodne.

Bogatije su se mladenke u Đakovštini krajem 19. i početkom 20. stoljeća udavale u rubini zlatom i svilom ili sva u zlatu. U razdoblju od 1920. do 1960. u gorjanskoj se opremi pojavila roklja (suknja), a

Mladenci iz Tomašanaca

Barica i Martin Berg, L. Varoš, 1930.

Bračni par Pavić, Gorjani

Eva i Đuro Brođanac, Koritna, 1958.

žene počinju odijevati suknju, bluzu i pregaču vezenu svilom. Tu modu prihvaćaju i mladenke, pa tako u tom razdoblju kao svadbenu ruho odijevaju bijelu roklu ili svilenu suknju i bluze od raznobojne svile.

Božićni običaji

Božićni, kao i ostali običaji, stoljećima su se oblikovali utjecajem raznih naroda i kultura, pa su po tome zajednički čitavom kršćanskom svijetu, a opet, svaka im je sredina udahnula nešto svoga i tako ih učinila prepoznatljivima. Od svetog Andrije (30. studenoga) započinjalo je adventsko vrijeme i nisu se održavali svatovi i druga veselja te se to razdoblje nazivalo i zavezanija. Na svetog Andriju i svetu Luciju djevojke su gatale o svojoj udaji u sljedećoj godini, a na svetu Barbaru (4. prosinca) žene su pazile da ne rade ništa iglom jer inače kokoši neće nesti jaja. Božićni običaji u Đakovštini započinju sisanjem pšenice na dan sv. Barbare (4. prosinca) ili sv. Lucije (13. prosinca). Na svetu Luciju (13. prosinca) selo je obilazila baba Luca, prurušeni muškarac koji je na vatralju nosio žar i plašio djecu, a izrađivane su i Luce, bundeve s izrezanim očima i zubima u koje se stavljala svijeća.

Slavko Tomerlin, Božić

Razdoblje od Badnjaka do Sveta tri kralja prolazilo je u blagdanskom ozračju, a uz svaki dan bio je vezan pojedini običaj ili vjerovanje što se smije, a što ne smije činiti. Na dan Nevine dječice (28. prosinca) održavao se običaj šibanja. Momci su udarali djevojke šibama, a djeca obilazila kuće i udarala ukućane te stoku želeći im zdravlje.

Nekoliko dana prije Badnjaka, obično na svetog Tomu (21. prosinca) ukućani počinju spremati i čistiti kuću, dvorište, gospodarske zgrade, pripremati hranu za blago i drva za ogrjev.

Badnji dan ili Badnjak obilježen je običajima dolaska položaja, donošenja slame, obiteljske molitve i večere te bdijenja uz vatru. Osoba koja na Badnjak ujutro dolazi u kuću na području Đakovštine naziva se *položaj*. Istraživač Mirko Marković opisao je običaj u Tomašancima: „Bio je to mladić iz kuće ili susjedstva koji je dolazio čestitati Adama i Evu. Čim bi ušao u kuću, položaj bi čučnuo kraj vrata, počeo kvocati i govoriti kako želi kuću punu pilića, praščića, teladi, ždrebadi, sreće, zdravlja i djece. Reduša bi ga posula kukuruzom i žitom koje je već bilo spremno u situ... domaćini bi ga počastili medenom rakijom, a od svih svojih suhih kobasica za njega bi izabrali najdulju.” *Položaj* je dolazio u čestitanje najčešće po dogovoru. Pazilo se da bude prvi posjetitelj u kući. Ako bi prije njega došlo žensko, bio je to loš znak. Predvečer na Badnjak, kad bi svi poslovi bili završeni, starješina bi u pokrovcu donio slame u glavnu sobu. Dočekali bi ga ukućani ispred pripremljenoga stola crvenim prešarivanim stolnjakom ispod kojega bi bila slama složena u križ. Uz zrnje kukuruza, žita i zobi na stolu je i svijeća, iskljalo zeleno žito omotano trobojnicom i pripremljena hrana za večeru. Ispod stola stavljala se posuda sa žitom i kukuruzom te dijelovi pluga – lemeš i crtalo. Pri dolasku starješina pozdravlja ustaljenom formulom: „Faljen Isus! Čestitam vam Badnjak, Adama i Evu!” Ukućani odgovaraju: „Živ i zdrav bio!” te tako započinje slavlje božićnoga razdoblja.

U Selcima Đakovačkim domaćin je križno rezao kruh i lomio ga iznad glave muškog djeteta.

Opisujući Badnjak u rodnom selu Vuki, svećenik i etnograf Milko Cepelić (1900) bilježi: „Već na Badnju večer kada bi starješina kuće blagoslovio kruh i kućnu družinu, a prije negoli bi se priključilo večeri, vukle bi udate žene ispod stolnjaka s velike trpeze po stručak slame i veselile bi se, kada bi koja što dužu vlat izvukla, jer da će joj tako visok lan narasti.” Slijedila je posna, ali obilna večera, a zatim bi svi posjedali na slamu prostrtu na podu. Osobito se pazilo da se vatra u peći ne ugasi cijelu noć. Na misu ponoćku odlazili bi mlađi ukućani, dok su starci i djeca ostajali kod kuće.

Nešto o božićnim običajima iz Selaca Đakovačkih:

– za večeru je bio: grah, orasi, jabuke, suve šljive, posni kolači, poslije večere sjedilo se na slami i pjevalo do polnoćke božićne pjesme

– za božićno drvce donosilo se obično smreku, kitilo se ružicama od slame i papira, vijencima, orasima i jabukama.

Božićni običaji, Selci Đakovački

Na Badnjak se pekao kruh kružnog oblika, zvan badnjača, ukrašen raznim oblicima od tijesta koji simboliziraju klasje žita, domaće životinje, sunce i mjesec. Preko cijeloga kruha bio je križ, a u sredini ružica. Badnjača se jede na badnju večer i na Božić. Na Novu se godinu pekao sličan kruh, zvan novoljetnica ili ljetnjača, podijeljen križem od tijesta na četiri polja koja su ukrašena (krava, krmača s mnogo sisa, klas i u četvrtom polju grozd, a bilo je i drugih kombinacija). Ovaj kruh je se na blagdan Nove godine. Mrvice bi dali stoci i živini.

Na Sveta tri kralja završavao je božićni, zimski ciklus narodnih običaja i počinjao proljetni – pokladni.

Prema tradicijskome kalendaru, pokladno veselje i šale zamjenjuju korizmeno-uskršni običaji u kojima je svakidašnjica prožeta kršćanskim vjerovanjima i simbolima. Četrdesetodnevno razdoblje pripreve vjernika za proslavu najvećega kršćanskog blagdana Uskrsa smatra se prijelaznim razdobljem između poklada i Uskrsa. Korizma počinje Pepelnicom ili čistom srijedom, kada se jedu posna jela, a sve se posude nekada pralo od zaostale masnoće, i obredno čišćenje proširuje se na kuću, dvorište. U crkvu se odlazi na posipanje pepelom u znak pokajanja. To je razdoblje duhovne obnove kroz odricanja i

molitve, u kojem redovno izostaje pjesma, ples i veselje. U skladu sa spomenutom ozbiljnošću i odjeća je skromnija. Korotna, pokajnička odjeća koja se odijevala u korizmenome razdoblju bila je pretežno bijela s decentnim vezom u bijeloj boji, često u tehnici raspleta i pripleta. U ovom razdoblju i djevojke i žene prekrivaju glavu rupcima.

Uskrсни obiĉaji

Nedjelja prije Uskrsa naziva se Cvjetna nedjelja, Cvjetnica ili Velika nedilja i oznaĉava poĉetak uskrasnih obiĉaja. Proljetno cvijeće, posebice granĉice mlade vrbe, cica-mace ili drijenka, drinjka, nosilo se na blagoslov u crkvu. Blagoslovljenu granĉicu nosit će svojim kućama i tamo zataknuti za gredu, sliku sveca ili na neko drugo vidljivo mjesto. Ostalo je vjerovanje o zaštitnoj moći posvećenoga cvijeća.

Veliki tjedan pred Uskrs poĉinje u ĉetvrtak. Prema crkvenim propisima *vezuju se* zvona odnosno zvona se ne oglašavaju od Slave na misi Velikog ĉetvrtka (poĉetak žalosti) do Slave mise Uskrsnuća na Veliku subotu (poĉetak nove radosti i veselja). Kao zamjena za crkvena zvona u selima Āakovštine koristila su se drvena puĉka glazbala škrebetaljke, klepetala. Saĉuvao se i obiĉaj ĉuvanja BoŹjega groba kao sjećanje na muku i smrt Isusa Krista. U selu Koritni zabiljeŹeno je bdijenje uz grob na Veliki petak i subotu kada mole i pjevaju Gospin plaĉ. Oĉuvala se i tradicija nošenja jaja kao dara prilikom posjete BoŹjega groba, koji je u pravilu bio ukrašen domaćim tekstilnim predmetima i prekrivaĉima – ponjavama, ponjavicima.

Ukrašene šibe, rezbarene noŹićem (Semeljci) ili šarane nad vatrom, svjedoĉe o obiĉaju šibanja u Velikom tjednu. Urešenim šibama djeca i mladi oba spola pravila su buku i meĉusobno se tukla. Komadići šiba, vjerovalo se, imali su magijsko znaĉenje pa su se stavljali u vrt. Obiĉaj, kao sjećanje na šibanje Isusa Krista, išĉeznuo je nakon Drugoga vatikanskog koncila (1965.).

Jela na blagoslov, na svetenje, nosila su se u pletenim košarama prekrivenima ukrašenim pokrivalima – salvetama. U selima Āakovštine hranu na blagoslov nosila je snaja ili mlaĉa Źenska osoba. Kako bi pokazala da je vrijedna, nakon posvete Źurila je kući. Hrana u košarama ovisila je o imovinskim prilikama, ali nastojalo se da bude svega pomalo: kuhane šunke, debele i tanke kobasice, slanine, kulina, jaja, (h)rena, mladoga bijelog luka, kruha i soli. Rjeĉe je moglo biti i crnoga vina.

Bojenje i ukrašavanje jaja obiljeŹavaju uskrzne obiĉaje. Iako je tradicija pretkršćanskog podrijetla, simbolika novoga Źivota koju jaje nosi u sebi pomogla je u preslojavanju obiĉaja kršćanskim znaĉenjem. Milko Cepelić opisao je razne tehnike ukrašavanja jaja krajem 19. stoljeća, a posebnu je pozornost obratio tehnici ukrašavanja voskom, u Āakovštini poznatoj pod nazivom svilopis. Osim svilopisom jaja su ukrašavana i u raznim drugim tehnikama: apliciranjem biljaka na jaja i bojenjem u lukovini te tehnikom oplitanja (vezenja) vunicom pa otuda naziv krpana (vezena) jaja (u Levanjskoj Varoši, Kondriću).

Sveĉana i bogato ukrašena odjeća nosila se za Uskrs. Djevojke su se obiĉno novile za taj dan. Tko nije mogao priskrbiti novu, odijevao je veĉ nošenu, ali sveĉanu odjeću. Iz razgovora zakljuĉujemo da se nošenje rubina u korizmi postupno napušta u prvoj polovici 20. stoljeća.

Jaja šarana voskom
i jaje opleteno vunicom

Blagoslov jela na Uskrs, Selci Đakovački

Odijevanje na Veliki petak, Koritna

Cvjetnica, Selci Đakovački

U vrijeme korizmeno – vrijeme uskrsnog razdoblja, u okolici Drenja nosila se suknja i bluza tamnijih boja, češljanje je jednostavno, glave su pokrite maramama. Ako je bilo hladnije, nosio se prsluk (frosluk) pleteni, kratki ili dugački, kupljen kod obrtnika – štrikera. Kazivačica se sjeća iz priča starijih da se nekada do polovice korzime nosio kožušak. Na prvi dan Uskrsa nosile su se opet suknje i bluze, ali od pliša ili svile. Cure su bile gologlave, počešljane. Glava se kitila cvjetovima i biserom. Bila dvopolka, marama iz dvi pole otkana na stanu bijele boje. A na Veliku subotu poslijepodne, kada se posvećenje nosilo, sprimalo se u lipo.

Baka Franjka sjeća se kako je bilo dok su se još rubine nosile.

„Od početka korzime nosile su se vezenske male izadnjice, ne svečane; oko vrata su se stavljale kopitarke i zatajne marama, prida se meto satinski opreg, opreg na skale ili kaki tamniji opreg. Glavu su pokrivala mrke ili tamnoplave marama farbarice. Isto nikake kitnjen nije bilo. Na Cvjetnu nedilju sprimalo se u proste bilke ulu crnim dole radite rubine, meto se opreg na skale prida se, oko vrata velika marama farbarica, a na glavu dvopolka. Onda na Veliku subotu već se u bolje vezenke sprima, stavljaju se lipa lapaskinje, šareni opreg prida se, ali još uvijek pokrite glave. Sve vrime Korzime rukavi u rubine ne smiju biti podignuti, zasukani priko lakta, nego se rukavi dole spuste.”

Tako su se nosile do 2. svjetskog rata. Za sela oko Koritne karakteristično je da se na sam Uskrs spremalo u malo lošiju odjeću, a na drugi dan Uskrsa nosi se sve najbolje: ruvo od svile, zlata, roklje ubjerane zlatom, vežene zlatom, svilene bluze pucovane tj. ukrašene, cure su očešljane, nose se dukati i ostala kitnja.

Izvori i literatura:

Tomislav Šalić, prof.

Izvori:

- Acta urbarialia et conscriptiones bonorum. Prot. 2. i 3. Dominij Diackovar Anno 1720.
Mersovicz, fol. 61. Hrvatski državni arhiv. Zagreb.
- Fermendžin, Eusebius. 1892. *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica.* JAZU. Zagreb.
- Bruce W. McGowan, *Sirem sancaği mufassal tahrir defteri.* 1983. Ankara.
- Bakić, Petar. *Zapovidi. Popis kotara Đakovo 1702.* (rukopis)
Središnji nadbiskupijski arhiv u Đakovu
- Korenčić, Mirko. 1979. *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857 – 1971.*
Djela JAZU, knjiga 54. Zagreb. 255–258.
- Leksikon naselja Hrvatske, I.(2004.), II.(2005.).* Mozaik knjiga. Zagreb.
- Lukić, Petar. *Izveštaj o stanju stočarstva spahiluka Biskupije đakovačke i njegove okolice od 1752. godine.* S latinskog originala preveli dr. Andrija Spiletak i dr. Stjepan Romić.
(rukopis) Središnji nadbiskupijski arhiv u Đakovu.
- Mažuran, Ive. 1988. *Popis naselja i stanovništva u Slavoniji 1698. godine.*
JAZU. Zavod za znanstveni rad Osijek.
- Mažuran, Ive. 1991. *Turske provale i osvajanja u Slavoniji od kraja 14. do sredine 16. stoljeća.* Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje.
JAZU. Zavod za znanstveni rad Osijek. 17–66.
- Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991. po naseljima, 2.
Državni zavod za statistiku, Zagreb 1998.
- Popis Sandžaka Požega 1579. godine.* 2001. Prevela Fazileta Hafizović.
Državni arhiv u Osijeku. Osijek.
- Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Stanovništvo prema spolu i starosti (1468.).
Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. www.dsz.hr
- Virovitička županija.* 2002. Hrvatska na tajnim vojnim zemljovidima. Pripremile Ivana Horbec i Ivana Jukić. Hrvatski institut za povijest Zagreb i Podružnica Hrvatskog instituta za povijest u Slavanskom Brodu. Zagreb.
- Visitationes Canonicae – Kanonske vizitacije. Knjiga X. Đakovačko područje 1751. – 1833.
2011. Prepisao, preveo i priredio dr. sc. Stjepan Sršan.
Državni arhiv u Osijeku; Đakovačko-osječka nadbiskupija i metropolija. Osijek.

Literatura:

- Benašić, Zvonko. 2000. *Stanje u poljoprivredi poslije Drugog svjetskog rata*. Revija „Đakovački vezovi”, 23–24.
- Bojčić, Zvonko. 1991. *Ivandvor između prošlosti i budućnosti*. Revija „Đakovački vezovi”, 85–86.
- Bösendorfer, Josip. 1910. *Crtice iz slavonske povijesti*. Osijek.
- Brlošić, Stjepan. 1976. *Gradnja kuća u selima Đakovštine*. JAZU. Centar za znanstveni rad Vinkovci. Zagreb. 387–430.
- Buturac, Josip. 1970. *Katolička crkva u Slavoniji za turskoga vladanja*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb.
- Cviko, Fazileta. 1991. *O Požegi u XVI. stoljeću – na osnovi osmanskih katastarskih popisa*. Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje. JAZU. Zavod za znanstveni rad Osijek. 88–100.
- Damjanović, Stipo. 1998. *Zabilješke o govoru i imenu Strizivojne*. „Strizivojna”. Zbornik radova o 300. obljetnici prvog poznatog zapisa imena. Matica hrvatska Đakovo; Udruga za zaštitu prirodne i kulturne baštine „Različak” Strizivojna. Đakovo – Strizivojna. 11–24.
- Finka, Božidar. 1976. *Đakovo i Đakovština kao lingvistički i dijalektološki problem*. Zbornik Đakovštine I. JAZU. Centar za znanstveni rad Vinkovci. Zagreb. 431–435.
- Gašić, Emerik. 2000. *Kratki povijesni pregled biskupija Bosansko-đakovačke i Srijemske*. Prijevod na hrvatski jezik dr. sc. Stjepan Sršan. Državni arhiv Osijek. (latinski izvornik, Osijek 1944.)
- Geiger, Vladimir. 1997. *Nijemci Đakova i Đakovštine u Kraljevini SHS/Jugoslaviji*. *Kolo*, časopis Matice hrvatske, 4, 1997., 178–215.
- Jarm, Antun; Šuljak, Andrija. 2008. *Đakovo biskupski grad*. Biskupski ordinarijat Đakovo.
- Lukić, Milica. 2004. *O govoru Mrzovića. „Šokačka rič”*. Zbornik radova znanstvenog skupa *Slavonski dijalekt*. Zajednica kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije. Vinkovci. 51–63.
- Marković, Mirko. 1976. *Đakovo i Đakovština*. Zbornik Đakovštine I. JAZU. Centar za znanstveni rad Vinkovci. Zagreb. 147–349.
- Mažuran, Ive. 1966. *Popis zapadne i srednje Slavonije 1698. i 1702. godine*. Historijski arhiv u Osijeku. Osijek
- Mažuran, Ive. 1991. *Rat za oslobođenje Slavonije ispod osmanske vladavine od 1684. do 1691*. Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje. JAZU. Zavod za znanstveni rad Osijek. 101–131.
- Mažuran, Ive. 1993. *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga*. HAZU, Zavod za znanstveni rad Osijek, 315–358.

- Pavičić, Stjepan. 1940. *Vukovska župa*. JAZU. Zagreb.
- Pavičić, Stjepan. 1953. *Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji*. JAZU. Zagreb.
- Poljoprivredno industrijski kombinat Đakovo 1964. – 1984. Đakovo 1984.*
- Romić, Stjepan. 1975. *O načinu života u Đakovštini prije 250 godina*.
Revija „Đakovački vezovi”. Đakovo.
- Smičiklas, Tade. 1891. *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije. Prvi dio*.
Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.
- Smičiklas, Tade. 1891. *Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije. Drugi dio*.
Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.
- Srakić, Marin. 1991. *Ponovna uspostava i uređenje vlastelinstva Bosansko-đakovačke biskupije*. Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje.
JAZU. Zavod za znanstveni rad Osijek. 151–163.
- Sršan, Stjepan (prevoditelj). 2000. *Naselja u istočnoj Hrvatskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća*. Državni arhiv u Osijeku.
- Šalić, Tomo. 1984. *Prezimana turskoga podrijetla kod starosjedilaca u istočnoj Slavoniji*.
Revija „Đakovački vezovi”. Đakovo. 41–42.
- Šalić, Tomo. 1985. *Riječi i prezimana turskoga podrijetla kod starosjedilaca na području općina Đakovo, Vinkovci i Županja*. Županjski zbornik br. 9. Županja. 40–59.
- Šalić, Tomo. 1990. *Vrbica u Đakovštini, 1330. – 1990*. Kulturno informativni centar „Privlačica”. Privlaka.
- Šalić, Tomo. 1994. *Viteški redovi u sjeveroistočnoj Hrvatskoj*. Godišnjak Ogranak Matice hrvatske Vinkovci br. 11. za 1993. godinu. 83–102.
- Šalić, Tomo. 2011. *Hrvati i Veliko Selo. Srednjovjekovni posjedi istočno od Đakova*.
Zbornik Muzeja Đakovštine br. 10. Đakovo. 43–64.
- Šalić, Tomo; Pavić, Adam. 2006. *Đurđanci kod Đakova*. Matica hrvatska – Ogranak Đakovo.
- Šišić, Ferdo. 1962. *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*. Matica hrvatska. Zagreb.
- Tkalac, Krunoslav. 1971. *Porijeklo i kretanje Šokaca iz Bosne prema sjeveru preko Save i Dunava*. Županjski zbornik 3. Županja. 75–80.
- Valentić, Mirko. 2002. *Iz povijesti Virovitičke županije*. Hrvatska na tajnim vojnim zemljovidima. Virovitička županija. Hrvatski institut za povijest Zagreb i Podružnica Hrvatskog instituta za povijest u Slavanskom Brodu. Zagreb. 41–57.

Branka Uzelac, dipl. etnologinja

Literatura:

- Bušić, Katarina; Devetak, Renata; Forjan, Josip. 2005. *Kroz Korizmu do Uskrsa: hrvatske narodne tradicije i pučke pobožnosti*. Posudionica i radionica narodnih nošnji Zagreb. Gradski muzej Vukovar. Zagreb.
- Forjan, Josip; Moslovac, Slavica; Uzelac, Branka. 2008. *Izložba: Suvremeno u tradicijskom – građanski elementi u tradicijskom odijevanju*. Muzej Đakovštine Đakovo. Muzej Moslavine Kutina. Posudionica i radionica narodnih nošnji Zagreb. Đakovo.
- Lechner, Zdenka. 1981. *Rubine Šokica iz Gorjana u Slavoniji*. Etnološka istraživanja br.1. Etnografski muzej Zagreb. Zagreb.
- Lechner, Zdenka. 2000. *Tradicijaska kultura Slavonije, Baranje i Srijema*. Hrvatsko društvo folklorista. Zagreb.
- Lovretić, Josip. 1987. *Otok – Narodni život i običaji*. Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, sv. II. Zagreb.
- Marković, Mirko. 1976. *Đakovo i Đakovština, Zbornik Đakovštine 1*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Centar za znanstveni rad Vinkovci. Zagreb.
- Marković, Mirko. 1975. *Selo Gorjani kraj Đakova*. Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knjiga 46. Zagreb.
- Marković, Mirko. 1977. *Selo Tomašanci kraj Đakova, prilog poznavanju naseljavanja i narodne starine*. Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, knjiga 57. Zagreb.
- Njikoš, Julije. 1998. *Đakovo je srce Slavonije*. Đakovo.
- Šestan, Ivica. 1985. *Primjer ženske nošnje iz Viškovaca, Prijedlog za rekonstrukciju*. Đakovo i njegova okolica. Zbornik Muzeja Đakovštine, sv. 3. Đakovo.
- Toldi, Zvonimir. 1996. *Narodna nošnja Đakovštine, Gorjani*. Hrvatski sabor kulture. Zagreb.
- Uzelac, Branka. 2012. *Đakovo, obrtnički grad*. Obrtnička škola Antuna Horvata Đakovo. Đakovo.
- Uzelac, Branka. 2010. *Grožđe i vino – znak Božjeg blagoslova*. Muzej Đakovštine Đakovo. Đakovo.
- Uzelac, Branka. 2013. *Izložba: Obrtnički proizvod kao sastavni dio tradicijske odjeće u Đakovštini*. Muzej Đakovštine Đakovo. Đakovo.
- Uzelac, Branka. 2003. *Spremi majko devojku u svilu, nek' je lipa na nedilju bilu...* Đakovački vezovi br. 37, revija 2003. Đakovo.
- Uzelac Branka. 2000. *Tradicijiski obrti Đakova – tragom obrta koji nestaju*, Đakovački vezovi br. 34., revija 2000. Đakovo.
- Uzelac, Branka. 2006. *Vezovske etnografske izložbe*. Muzej Đakovštine Đakovo. Đakovo.
- Uzelac, Branka. 2011. *Vodič kroz stalni postav: Muzej Đakovštine Đakovo, Etnološki odjel*. Muzej Đakovštine Đakovo. Đakovo.

Uzelac, Branka. 2014. *Zapisi iz Đakovštine I, Tradicijska baština graničarskih sela Đakovštine*. Muzej Đakovštine Đakovo. Đakovo.

Uzelac, Branka. 2003. *Milko Cepelić, u povodu 150. obljetnice rođenja*. Muzej Đakovštine Đakovo. Đakovo.

Uzelac, Branka. 2004. *Žensko tradicijsko češljanje i oglavlja Đakovštine*. Muzej Đakovštine Đakovo. Đakovo.

Uzelac, Branka. 1981. Izložba: *Vezovi panonske Hrvatske*, Slavonski Brod.

Uzelac, Branka. 2012., 2013., 2014., 2015, 2016., bilješke s terenskih istraživanja.

Prijevod: Šalićev i Uzelac

Kazivači:

Marija Josipović, *Kneževa* (1938.), Koritna
Kata Blažević, *Andrčina* (1934.), Koritna
Staža Gradištanac, *Miškova* (1943.), Koritna
Lucija Brođanac, *Loparčeva* (1946.), Koritna
Katica Galović, *Nikina* (1933. – 2015.), Semeljci
Mirko Mihaljević, *Đurini* (1987.), Semeljci
Ana Radonić, *Andretića* (1935.), Semeljci
Katica Pačarić, *Paoševa*, Semeljci
Marko Bošković (1951.), Semeljci
Katica Brkić, *Draganovi*, Punitovci
Mila (Ivka) Tadijan, Punitovci
Marica Nikolić, *Đakovački Selci*
Evica Bogdanović, *Šimetini* (1938.), Gorjani
Ana Perić, (1944. – 2014.), Đakovo

Evica Bogdanović iz Gorjana

Marica Nikolić, Selci Đakovački

Kazivačice u Koritni

Katica Brkić i Mila (Ivka) Tadijan
Punitovci

Ana Perić
(1944. – 2014.)
Đakovo

Kazivači
u Semeljcima

Marija Burek, dipl. oec.

Kulturno umjetnička društva – nositelji tradicijske kulture Đakovštine

KUD „DRENJANCI” DRENJE

Društvo je osnovano 1979. godine sa željom da se sačuva tradicija Drenjanštine, da se na mlade generacije prenese sve ono vrijedno što se godinama stvaralo na ovom području. Počeli su skromno, no danas Društvo broji 151 člana svrstanih u 3 folklorne grupe, 2 pjevačke grupe (muška i ženska) te grupe tamburaša.

Društvo je u svom trajanju sudjelovalo na velikom broju smotri širom Republike Hrvatske, pet puta su predstavljali Republiku Hrvatsku na međunarodnim smotrama te su 2001. osvojili GRAND PRIX u Češkoj.

KUD „SLAVONAC” FORKUŠEVCI

Kulturno umjetničko društvo Slavonac iz Forkuševaca osnovano je 1974. godine. Djeluju u četiri sekcije: folklorna, pjevačka, tamburaška, dramska. Sudjelovali su na svim većim smotrama folkloru u zemlji i inozemstvu (Đakovački vezovi, Vinkovačke jeseni, Miholjačko sijelo, Valpovačko ljeto, smotra folkloru „Na Neretvu misečina pala”, smotra folklornih pjevačkih skupina Slavonije, Baranje i Srijema „Brodsko kolo”, smotra folkloru „Zlatna berba” u Rakitovici, smotre folkloru u Pitomači, Bektežu, V. Kopanici, Harkanovcima, Ernestinovu, Ferdinandovcu, Pleternici, Gorjanima, Belom Manastiru, Velikoj, Topolju – crkveno pjevanje, D. Motičini, zatim u Zagrebu na Međunarodnoj smotri folkloru i snimanju emisije „Šokadijo, dok ti ime traje” u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog i brojni su im drugi nastupi).

Brojne su i nagrade koje su dobili na mnogim folklornim natjecanjima, pogotovo na natjecanjima pjevačkih skupina. Također su sudjelovali u snimanju emisija HTV-a „Bećarac” i „Kruh naš svagdanji”, te niza radijskih emisija. Češka, Bugarska, Makedonija i Italija zemlje su u kojima su također nastupali i

pokazali dio svojih običaja, pjesama i plesova. Svake godine u svom mjestu organiziraju i smotru folkloru pod nazivom „Jesen stiže, dunjo moja” na kojoj rado ugošćuju KUD-ove iz Hrvatske i susjednih zemalja. Pred Božić, zajedno sa školskom djecom, svake godine održavaju i koncert pod nazivom „Svome selu za blagdane”. KUD broji oko 40 članova svih uzrasta i godišta.

KUD „LEDINA” GAŠINCI

Društvo je osnovano 1997. godine. U svom radu njeguju tradicijske običaje Đakovštine. U društvu djeluje 80-ak aktivnih članova podjeljenih u pet skupina: mala, srednja i odrasla folklorna skupina te mlađa i starija tamburaška sekcija.

Nastupali su na mnogim smotrama diljem Lijepe naše, a mogu se pohvaliti i inozemnim nastupima (Republika Češka, dva puta Republika Makedonija, te više od deset nastupa širom BiH). Osim nastupa organiziraju i mnoga događanja u selu: pinklbal, božićni koncert, a posebno su ponosni na organizaciju Kulturne manifestacije „Kolo na Ledini” koja će se u 2016. godini održati po deseti put.

KUD „GORJANAC GORJANI

Kulturno-umjetničko društvo „Gorjanac” Gorjani ove godine slavi obljetnicu svoga osnutka. Dugih 50 godina stanovnici sela, kao članovi društva, daju svoj doprinos izvornome folkloru i tradicijskome izričaju nastupajući na pozornicama diljem naše domovine i inozemstva.

Narodnim nošnjama, starinskim običajima, pjesmom i glazbom ostavljaju neizbrisiv trag u kulturnoj povijesti ovih prostora, počevši od prvih hrvatskih smotri folkloru (Međunarodna smotra folkloru u Zagrebu 1966., Vinkovačke jeseni 1966., Đakovački vezovi 1967.) do mnogih priredaba vezanih za hrvatski folklor i običaje (Šokačko sijelo TD Paje Kolarića iz Osijeka, Šokačka večera u Đakovu,

Susreti prijateljstva u Drenju). Sve je počelo davne 1966. godine kada je gorjanska učiteljica Lucija Karalić okupila skupinu zaljubljenika u folklor koja će izvesti stari običaj *ljelja* za potrebe hrvatskih etnologa i muzikologa (Marijana Gušić, Zdenka Lechner, Danica Pinterović, Zvonko Ljevaković, Julije Njikoš). Običaj se posljednji put uživo izvodio 1958. godine te ga je trebalo obnoviti kako bi se tonski i filmski ovjekovječio. Nakon uspješno obavljenog zadatka skupina je pozvana u tadašnji JAZU u Zagrebu na proslavu 100. obljetnice ove kulturne ustanove. Tada su *ljelje* iz Gorjana proglašene *kulturno-povijesnim* spomenikom. Iste su godine pozvane i na 1. Međunarodnu smotru folkloru u Zagreb te na 1. Vinkovačke jeseni. Isti su događaji neminovno selu pobudili interes za organiziranim bavljenjem folklorom. Gospodin Josip Vinkešević utemeljuje još iste godine Kulturno-umjetničko društvo, a na njegov prijedlog prihvaća se ime „Gorjanac”. Slijedeće, 1967. godine, društvo sudjeluje i na 1. Đakovačkim vezovima. Jedino je društvo koje se može pohvaliti sudjelovanjem na svim Đakovačkim vezovima.

U drugoj polovici 70-ih godina društvo se počinje snažno razvijati u svakom pogledu: kupuju se najljepše izvorne nošnje i najkvalitetniji instrumenti, uvježbavaju se programi za cjelovečernje koncerte. Na adresu društva stiže sve više poziva na nastupe. 1977. godine KUD „Gorjanac” zabilježio je 42 nastupa. Veliki izazov i motivacija za sve članove Društva bio je poziv na gostovanje u Njemačkoj, bila je to prva inozemna turneja u povijesti Društva i prvo društvo s područja Đakovštine koje je gostovalo u inozemstvu. Ondje su Gorjanci izveli više cjelovečernih programa i koncerata u nekoliko gradova pred prepunim dvoranama. *Prekrasne narodne nošnje, bogate zlatare, nizovi dukata oko vrata, skladno izvedeno svako kolo i osjećajno otpjevana pjesma koji nikoga nisu ostavili ravnodušnima...* zabilježeno je u novinama nakon nastupa Gorjanaca. Nakon iste turneje Društvo je još aktivnije uvježbavalo svoje programe te nižu nastup za nastupom (Koncertna dvorana „Vatroslav Lisinski” Zagreb; „Kristalna dvorana” Hotela Intercontinental, Zagreb; Našice, Drenje, Đakovo, Velika Kopanica, Baranjsko Petrovo Selo). Nezaboravni su i zapaženi uspjesi Gorjanaca na prvoj domaćoj turneji u Istri (Umag, Poreč, Vrsar, Rovinj). Turneja po istarskim gradovima ponovljena je i u nekoliko slijedećih godina. KUD postaje sve jači i gostuje u brojnim mjestima u domovini i izvan njenih granica, prikazuje najčešće cjelovečernje koncerte, gostuje na TV snimanjima i na brojnim drugim događanjima.

Početak 90-ih zbog Domovinskoga rata smanjuje se aktivnost Društva. Aktivnije počinje raditi od 1994. godine kada je u Gorjanima proslavljena 750. obljetnica od prvog pisanog spomena mjesta te je KUD "Gorjanac" gostovao u HTV-ovoj emisiji „Obiteljski zabavnik” gdje se predstavio običajem *ljelja*, pjesmama i plesovima Gorjana. 2002. godine, na inicijativu voditeljice KUD-a, gospe Marije Ilakovac, obnovljen je običaj *ljelja* za scenski prikaz i ophod selom. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske 2007. godine običaj *ljelja* proglasilo je kulturnim nematerijalnim dobrom, a 2009. *Proljetni ophod ljelja ili kraljica iz Gorjana* uvršten je na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.

Najznačajniji nastup društva izvan Republike Hrvatske bio je na 10. Festivalu nematerijalne kulturne baštine u Tokiju (Japan) 2008. godine gdje su se članovi društva predstavili japanskoj publici

običajem ljelja, gorjanskim kolima uz tamburaše, samicu i gajde i dostojno predstavili Republiku Hrvatsku. Nastup na ovakvom festivalu za sve je značilo izuzetnu čast i priznanje. 2012. godine članovi Kulturno-umjetničkog društva „Gorjanac” Gorjani gostovali su na CIOFF-ovoj Folklorijadi – folklornoj olimpijadi u Anseongu (Južna Koreja). Nastup KUD-a „Gorjanac” s programom *ljelja* i prisutna 4 kulturna fenomena s UNESCO-ve *Liste nematerijalne kulturne baštine* (ljelje, gajde, licitarsko srce, bećarac) ocijenjen je folklorno najsadržajnijim i najuspješnijim programom Folklorijade. Društvo je ondje izložilo mušku i žensku nošnju uz cijeli niz ručnih radova karakterističnih za Slavoniju, predstavilo licitarska srca, podučavalo plesni korak slavonskoga kola, pjevanje bećarca, organiziralo tradicijske narodne igre u kojima je sudjelovao velik broj publike. Uz sam običaj *Ljelja* i karakteristične kostime, posebnu je pozornost privukla i slavonska kuhinja.

KUD „Gorjanac” organizator je dvije folklorne manifestacije: smotre folklora „Legenda o ljeljama” uoči blagdana Duhova i smotre „Večer uz...” u studenome; *Radionice sviranja tradicijskih instrumenata*; samostalnih nastupa i nastupa gostujućih skupina, seminara, radionica, izložbi i sl. Svake je godine domaćin brojnim kulturno-umjetničkim i pjevačkim društvima. 1979. godine potpisana je Povelja o bratimljenju s KU „Seljačka sloga” iz Preloga. Svoje prijateljstvo njeguju do današnjih dana. Društvo je snimilo dvije gramofonske ploče: 1977. i 1982. godine, nekoliko nosača zvukova te sudjelovalo na brojnim promidžbenim manifestacijama i video snimanjima. Najnoviji tonski zapis snimljen je 2008. godine.

Danas društvo broji oko 100 članova u više folklornih i tamburaškoj skupini. Tijekom djelovanja izdalo je nekoliko knjiga. Monografija gospodina Adama Pavića, *Gorjani, povijesni i prosvjetno-kulturni razvoj* (Gorjani, 1986.) izdana je povodom 20. obljetnice osnutka Društva, a u njoj autor istražuje bogatu i burnu gorjansku prošlost, razvoj sela, razvoj školstva i 20 godina kulturnog stvaralaštva u Gorjanima kako bi za buduće generacije u pisanom tragu sačuvao dio prošlosti. Svoju je knjigu *Narodni plesovi Đakovštine* (Zagreb, 1989.) gospodin Josip Vinkešević, dugogodišnji koreograf i prvi predsjednik KUD-a, za 25. obljetnicu postojanja posvetio je upravo KUD-u „Gorjanac”. U knjizi je zabilježio sve što je prisutno u plesnom folkloru, a što je zamijetio baveći se njime preko 30 godina i rekonstruirao napušteno koristeći arhivske materijale i sjećanja svojih kazivača.

Društvo je ne tako davno izdalo i knjigu gospodina Ivana Lovića, *Gorjanske ljelje* (Gorjani, 2012.) povodom 45. obljetnice KUD-a „Gorjanac” Gorjani i 10. obljetnice obnovljenih ophoda ljelja.

Inicijativom KUD-a „Gorjanac“ i Općine Gorjani pokrenut je projekt obnove starog mlina i prenamjena za novu funkciju Kulturno-turističkog centra Lucije Karalić.

Objekt je obnovljen i uređen sredstvima Ministarstva turizma, Ministarstva regionalnog razvoja i fondova EU, Osječko-baranjske županije i Općine Gorjani.

U njemu je prostor za vježbu, arhivu, depo nošnji i muzejski postav.

Otvoren je i predan na upotrebu u svibnju 2016.

KUD „KONDRIĆANI” KONDRIĆ

KUD „Kondrićani” dolazi iz malog, prekrasnog, šokačko-slavonskog sela na brdašcu, Kondrića, koje je smješteno na obroncima Dilja, općine Trnava, Osječko-baranjske županije.

Društvo je osnovano 6. siječnja 2001., a djeluje u tri skupine; plesna skupina, pjevačka i tamburaška sekcija. KUD danas broji oko tridesetak aktivnih članova, koji su uvijek redovni i vrlo aktivni, kako na probama tako i na samim nastupima. Svaki član daje sve od sebe i na taj način pridonosi dobrobiti društva.

Njegujući pjesmu, plesove i običaje svog sela i zavičaja, nastupili su na svim većim smotrama Slavonije i Baranje (Brodsko kolo, Đakovački vezovi, Miholjačko sijelo, Ljeto Valpovačko, Vinkovačke jeseni), te diljem Jadrana. Osim u Republici Hrvatskoj, nastupali su i izvan granica Lijepe naše, kao što su prije svega nastupi u Srbiji, BiH, te Mađarskoj.

Godine 2011. po prvi put, pod pokroviteljstvom samih članova KUD-a, organizirali su svoju prvu veliku smotru folkloru u selu Kondriću, 9. i 10. lipnja, pod nazivom „Lipanjске večeri”, koja se tradicionalno nastavlja svake godine.

KUD „VESELA ŠOKADIJA” KORITNA

Sami počeci amaterskoga djelovanja vezanoga za folklor Koritne sežu u početke 20. stoljeća, kada su mještani Koritne nastupali pod ogrankom Seljačke Sloge. Kao udruga kulturno umjetničko društvo pod imenom „Vesela Šokadija” registrirano je 1950. godine i od tada uspješno djeluje, uz povremene prekide, do današnjeg dana. Njegujući pjesme i plesove sela Koritne, društvo je nastupalo diljem Lijepe naše, ali i izvan granica domovine. Nastupali su na smotrama folkloru od Vinkovaca do Metkovića te su stalni gosti Đakovačkih vezova.

Koritna je izvor bogate kulturne baštine, veliki broj običaja još uvijek živi u Koritni, neizrecivo je bogatstvo narodnoga ruha – svi članovi posjeduju vlastite narodne nošnje naslijeđene od predaka. Organizator je smotre „Poklade su milo janje moje” koja se održava zadnju pokladnu nedjelju. Djeluje u folklornoj, dječjoj i pjevačkoj sekciji.

KUD „KUŠEVAC” KUŠEVAC

Na inicijativu mjesnog odbora Kuševac, a uz podršku grada Đakova, dana 29. rujna 2007. godine održana je osnivačka skupština KUD-a „Kuševac”.

Prvi susret plesača i voditelja održan je 24. listopada 2007. godine. KUD tada nije imao ništa potrebno za rad KUD-a (nošnje, opanke, instrumente). Prvi nastupi izvedeni su u tuđim nošnjama koje su im posudili dobri i nesebični ljudi.

Danas se mogu pohvaliti dovoljnim brojem nošnji za srednju i odraslu skupinu koje su kupljene uz podršku Osječko-baranjske županije i grada Đakova te vlastitih sredstava.

Ponosni su organizatori manifestacije „Selo moje na brdašcu” koja se tradicionalno organizira svake godine s ciljem očuvanja tradicije i kulture ovoga kraja. Već nekoliko godina ovom manifestacijom službeno počinju i Đakovački vezovi.

KUD „Kuševac” broji šezdesetak članova, a podijeljeni su u četiri skupine: odrasli i mali folklor; muška pjevačka skupina i tamburaška škola. Sudjelovali su na brojnim manifestacijama diljem Hrvatske; gostovali u BiH i Turskoj.

KUD „VESELI ŠOKCI” PUNITOVCI

KUD „Veseli šokci” iz Punitovaca 1967. godine kreće s radom i održava se sve do ratnih godina kada se u nekoliko navrata ponovno osniva. Nakon dugogodišnje stanke je, na inicijativu gospođe Jasne Matković, osnovan u listopadu 2012. godine.

U svibnju 2013. KUD se dijeli na dvije dječje skupine: „Dukati”, za djecu od 6 do 12 godina, koja njeguje tradicijske igre te „Biseri”, za djecu i odrasle od 12. godina na dalje, koja njeguje tradicijske plasove i pjesme samih Punitovaca, ali i ostatka Đakovštine. Obje dječje skupine vodi Ivana Škegro, dugogodišnja članica KUD-a „Tena” iz Đakova. Vrlo brzo osnovana je i skromna sekcija tamburaša, koji su i prijašnjih godina sudjelovali u radu KUD-a, koja broji pet stalnih članova. Tamburašku školu vodi Adam Pavić. Kroz dosadašnje djelovanje KUD „Veseli šokci” sudjelovalo je na Đakovačkim bušarima, Smotri folkloru u Đakovu, Dječjoj smotri folkloru u Josipovcu Punitovačkom, Đakovačkim vezovima, Vinkovačkim jesenima, Smotri folkloru u Gabeli (BiH), Donjem Miholjcu te na nekoliko nastupa u Punitovcima.

KUD „SLOGA” SATNICA ĐAKOVAČKA

KUD „Sloga” iz Satnice Đakovačke osnovan je 1996. godine. Broji osamdesetak aktivnih članova koji rade i tri plesačke i tri tamburaške sekcije. Njeguje izvorni slavonski folklor, pjesmu, ples, običaje i štuje tradicijsku nošnju svoga kraja. Izvode običaje povodom Ivan dana, svatovske običaje, pjesme i plesove Posavine, starogradske pjesme i plesove te bunjevačke plesove. Svojim marljivim i upornim radom KUD je dosegao zavidnu kvalitetu i godinama se već ubraja među vodeće KUD-ove Đakovštine.

O kakvoj je kvaliteti riječ govore i brojne pohvalne te povratne informacije s gostovanja diljem Hrvatske, BiH te inozemstva. Izdvajaju neizostavno sudjelovanje na Đakovačkim vezovima, Vinkovačkim jesenima, nastupe u Litvi, Švicarskoj, Solinu, Ugljanu, na otoku Krku, u Zagrebu, Dubrovniku, Novskoj, Trogiru, Županji, Primoštenu, Širokom Brijegu. Organizatori su dječje smotre folkloru pod nazivom „Djeca u igri, pjesmi i plesu” i smotre folkloru za odrasle „Pjesmom i plesom kroz Satnicu”.

KUD „HRVATSKA ČITAONICA” SELCI ĐAKOVAČKI

KUD „Hrvatska čitaonica” utemeljen je 1969. godine s ciljem očuvanja narodne i kulturne baštine sela i šire okolice (Đakovštine). Hrvatska Čitaonica djeluje u tri sekcije, a to su: dječja folklorna skupina, folklorna skupina odraslih i tamburaška skupina. KUD je sudjelovao na brojnim nastupima u Slavoniji i Dalmaciji, Zagrebačkoj smotri folklora te međunarodnoj smotri u Mađarskoj, Grčkoj, Bosni i Hercegovini.

Članovi KUD-a svojim aktivnim djelovanjem nastoje očuvati tradiciju svoga kraja, izložiti bogatu narodnu nošnju svoga sela, pokazati stare narodne običaje, a pjesmom i plesom uveseliti sve zaljubljenike u narodno blago.

KUD „LIPA” SEMELJCI

Bogatstvo folklorne tradicije, pjesme, plesa i mnoštvo različitih nošnji pretočeno je u KUD „Lipa” iz Semeljaca, čija bogata povijest seže još u 1917. godinu kada su bili počeci folklornog amaterskog djelovanja u sklopu pjevačkog društva, iako je društvo službeno osnovano 18. 5. 1966. godine.

Na brojnim gostovanjima u zemlji i inozemstvu „Lipa” je privukla pozornost gledatelja izvornim folklorom, običajima i „lipim ruvom” svojih baka brižno čuanim u starim hrastovim škrinjama, otrgnutim od zuba vremena. Bitno je naglasiti da društvo i danas, poslije toliko vremena kontinuiranog rada posebnu pažnju pridaje tradicionalnom spremanju, jer je u Semeljcima neizrecivo bogatstvo narodnog ruha, pa ne čudi da se Semeljčanke predstavljaju na različitim smotrama tradicionalnog odijevanja i postižu zavidne rezultate.

Društvo organizira nekoliko manifestacija tijekom godine:
Pokladno jahanje – u mjesecu siječnju, kada se okupi stotinjak jahača iz Slavonije i održavaju pokladno jahanje ulicama sela.
„Kolo na Vrbaku” smotra je folkora koja se održava u lipnju, oko blagdana sv. Antuna, gdje okupljaju kulturno-umjetnička društva.

Semeljčani svake godine okite svoje kuće, prozore i kapije različitim rukotvorinama: ponjavicima, otarcima, rubinama i maramama, i tako makar jedanput godišnje iznesu na svjetlo dana sve bogatstvo koje su naslijedili od svojih baka i mama.

„Večer jabuka” u mjesecu listopadu, kada se održava cjelovečernji koncert društva.

Društvo broji stotinjak aktivnih članova podijeljenih u nekoliko sekcija: folklorna, muška pjevačka skupina, ženska pjevačka skupina i dječja folklorna sekcija.

Osim tradicionalnih pjesama i igara semeljačkog kraja, društvo se predstavlja s Bunjevačkim, Baranjskim, Slovačkim i Posavskim plesovima, na taj način njeguje veliki spektar tradicijskog života s različitih područja Hrvatske.

KUD „ŠIROKOPOLJAC” ŠIROKO POLJE

KUD „Širokopoljac” iz Širokog Polja osnovan je 1974. godine. Okupljaju 50 starijih članova i 50 mlađih članova. Ova Udruga okuplja ljubitelje folkloru djece, mladeži i starije uzrasti, njeguje folkloru baštinu Slavonije, odnosno cijele Hrvatske.

Cilj je KUD-a kulturno-umjetničko djelovanje na amaterskoj osnovi; bavljenje plesom, glazbom i pjevanjem. Kud ima ove sekcije: folklorna odrasla sekcija, folklorna dječja sekcija (mala i srednja), pjevačka sekcija i tamburaška sekcija.

Važniji nastupi su: redovito Đakovački vezovi, u Grabu kod Sinja, u Pitomači, Pleternici, Našicama, Donjem Miholjcu, Ludbregu, Zaprešiću, Svetoj Nedjelji, Požegi, Kaštelu, Solinu, Dubrovniku (2013.), Čitluku, Stolcu, Domaljevcu, Neumu, Čapljini (BiH), Austriji, Pragu (Češka), na Lido di Jeselo u Veneciji (Italija), Beogradu, Somboru (Srbija), Budmpešti (Mađarska), Grčkoj (2013.) i drugi. Organizirali su i dva humanitarna koncerta u Đakovu.

Organizatori su Međunarodne smotre izvornog folkloru „Tebi pjevam polje moje zlatno” u Širokom Polju. Organizatori su Dječje smotre grada Đakova u okviru SAKUD-a Grada Đakova. Redovito sudjeluju na pokladnoj manifestaciji „Đakovački bušari”.

Mirko Ćurić, prof.

Knjigovni prinos Branke Uzelac vezovskom imperativu – očuvanju izvornog hrvatskog folklora

Oj, Đakovo srce Slavonije, u tebi je živit najmilije, tvrdi znameniti bećarac, koji čitamo u naslovu poznate scenske slike *Đakovo je srce Slavonije* u kojoj su Julije Njikoš i Pavle Blažek pjesmom i plesom ispričali priču o Đakovu i Đakovštini, o njegovoj bogatoj baštini i folklornoj tradiciji. U toj scenskoj slici kojom su se od 1970. do 1998. otvarali Đakovački vezovi, stihovima bećarca okarakterizirana su sela, stanovnici tih sela, tipičnosti za ta sela. Tako saznajemo da „Nema konja što su lipicanci/ Ni bećara ko što j'su Gorjanci...” ili da u „Semeljci više blata nema/ sve švaleri na noge odnijeli...”, ili da su „Kešinci selo na uvojke / Lipi momci, još lipše divojke ...” Ti prekrasni, duhoviti i vedri pjesnički krokiji nastali su na dubokom poznavanju tradicije i mjesta koja su na taj način opisana, pa nije čudo da su i sami postali dio narodne tradicije. Ali, osim znanja i autorske upućenosti, potrebna je i velika doza ljubavi i poštovanja spram tradicije i prostora, ljudi koje opisuješ.

Promocija knjige Zapisi iz Đakovštine I

Na tim istim zasadama nastala je knjiga Branke Uzelac *Zapisi iz Đakovštine II – kulturna baština paorskih sela u Đakovštini*. U nju je utkano mnogo znanja, mnogo istraživačkog rada, bezbroj radnih sati, ali kao zlatna nit u đakovačkom narodnom vezu tako je ta ljubav za đakovštinski i đakovački kraj ona prepoznatljiva i jedinstvena odrednica rada Branke Uzelac.

Profesorica Branka Uzelac, kustosica Muzeja Đakovštine (neko vrijeme i ravnateljica ove ustanove), godinama gradi zapaženo mjesto na đakovačkoj kulturnoj sceni, ponajprije kao kustosica etnološke zbirke Muzeja Đakovštine, ali i kao autorica više projekata, knjiga, kataloga, različitih članaka u stručnim i popularnim tiskovinama, među kojima se izdvaja dugogodišnja suradnja u *Reviji Đakovačkih vezova*, ali i u nizu drugih publikacija. U Đakovačkim vezovima njezin je rad iznimno važan upravo segmentu koji je potencirao utemeljitelj Đakovačkih vezova, dr. Zvonimir Benčević, na utemeljiteljskoj sjednici ove manifestacije 3. veljače 1967. u Đakovu. Prigodom obilježavanja 30. obljetnice Đakovačkih vezova, jedan od osnivača ove manifestacije, Ivan Pavić, zapisao je kako je bilo važno ustrajanje dr. Benčevića na izvornosti koju su Vezovi sačuvali do današnjih dana. Nakon nekoliko prvih manifestacija *Vezova*, mi tada mlađi organizatori, u svojim htijenjima da bi se manifestacije učinile što atraktivnijima za publiku, znali smo ponekad posumnjati da bi svakogodišnje ponavljanje manje-više istih priredaba moglo dosaditi publici, pa smo bili skloni smišljanju eventualnih novina. No, on se takvim našim sumnjama nije dao pokolebati. Još mi danas zvuče u ušima njegovi savjeti: „Djeco moja, ova će se manifestacija održati i poživjeti samo ako budete čuvali i njegovali izvorni narodni folklor, a s kojim je ovaj naš kraj, ja to znam, veoma bogat, možda najbogatiji u našoj zemlji.” Kasnije smo i sami spoznali da je ljepota izvornog folkloru toliko vrijedna i velika da ne može biti dosadna. To, uostalom, iz godine u godinu potvrđuju i brojni posjetitelji *Vezova*.

Ružica i Marija Damjanović, Strizivojna

Da izvorni folklor, kao i njegovo proučavanje nisu i ne mogu biti dosadni pokazuje i nova knjiga Branke Uzelac, nastala dvije godine nakon knjige *Zapisi iz Đakovštine I, Tradicijska baština graničarskih sela u Đakovštini. Zapisi iz Đakovštine II – kulturna baština paorskih sela u Đakovštini*, u kojoj se bavi tradicijskom baštinom sela Đakovštine koja nisu obuhvaćena u prvoj knjizi. Riječ je o selima Semeljci, Koritna, Viškovci, Vuka, Široko Polje, Punitovci, Satnica Đakovačka, Gorjani, Drenje i Levanjska Varoš. Knjiga je nastala na bogatoj etnografskoj đakovačkoj tradiciji, čiji je Branka veliki poznavatelj, ali i na Benčevićevu imperativu o „njegovanju izvornosti” kao najvažnijem elementu Đakovačkih vezova. Zabavnih i kulturnih priredaba u Hrvatskoj ne nedostaje, ali ovako slojevitih i povezanih s dubinama narodnog života, kakvi su Đakovački vezovi, nema mnogo.

Budući da je neumitna modernizacija odavno već zahvatila i najmanje slavonsko selo, jasno je da „izvornost” nisu mogli očuvati sami sudionici ni organizatori Đakovačkih vezova bez stručnjaka i poznavatelja tradicije. Stoga su u ovu manifestaciju od početaka uvijek bili uključeni i oni koji se folklorom bave – profesionalno. U potonju skupinu spada i Branka Uzelac koja već desetljećima s brojnim suradnicima skrbi upravo o tom najvažnijem elementu očuvanja najvažnije đakovačke i đakovštinske manifestacije, koja je, kako tvrde poznavatelji, jedna od najvećih manifestacija ovakve vrste u Europi.

U godini kada obilježavamo pedesetu obljetnicu Đakovačkih vezova, knjiga Branke Uzelac jedan je od najvažnijih priloga ovoj manifestaciji. Ono što nam svake godine pokazuju Đakovački vezovi u svojim brojnim folklornim priredbama, ono što je zabilježeno i opisano u nizu publikacija, knjiga i video zapisa, na jednom mjestu skupljeno je u ovu iznimnu, vrijednu knjigu. Nastalu uz pomoć brojnih suradnika i suradnica, često i prijatelja i prijateljica, koje Branka Uzelac rado i ustrajno okuplja oko svojih projekata. Poželimo joj nastavak uspješnog rada i dugu karijeru kako bi nastavila ispunjavati svojevrni zavjet koji su Đakovčani dali kada su osnivali Đakovačke vezove: očuvati svoju tradiciju, dušu svoga naroda, očuvati vlastitu izvornost!

Ana Perić s mladima
koje je odjenula u
rekonstruiranu
tradijsku odjeću

Punitovčanke u zlatarama

Etno muzej u Koritni:
Dio postava koji
prikazuje naprave
za izradu prediva i tkanje.

Svečana ženska
nošnja zlatom,
rekonstrukcija:
Obrt Semeljac

Snaša i muškarac
u svečanoj odjeći,
rekonstrukcija
(Tomislav Tokić
i Ivana Balečetić)

SUMMARY

Life and customs of paorska (farming) villages of Đakovo region

The Region of Đakovo is situated in eastern part of Croatia, mostly in the lowlands, in the foothills of mountains Dilj and Krndija, and in the plains between the rivers Sava and Drava. In the past it was a part of the Episcopal manor which had its seat in Đakovo. In the year 1745 the Episcopal manor and the Military Border were demarcated. In the process, the southern part of the manor was taken away.

From 1849 to 1905, during the reign of bishop Josip Juraj Strossmayer, the manor reached its economic and cultural peak, which reflected on the lives of the farmers. The villages belonging to Civilian Croatia or Provincijal are referred to as paorska (farming) villages, while the narrow strip of villages located along the former Military Border are referred to as the border villages.

Šokci, native inhabitants of the Region of Đakovo, speak three dialects: štokavian, jekavian and ikavian. In the middle of the 18th century, people coming from the regions of Derventa, Plehan and Tolisa in Bosnia settled in three new villages: Vuka, Punitovci and Široko Polje, and partially in the already existing villages of Beketinci, Koritna and Dragotin. In the Region of Đakovo, the inhabitants of these villages are known as Dripe. Since the beginning of the 19th century, Serbian, German and Slovak inhabitants had been immigrating to these areas. In today's Region of Đakovo, the cultural features of indigenous and immigrant people are intertwined.

Till the middle of the 1880s farmers of the Region of Đakovo lived in large complex families known as cooperatives. The majority of cooperatives were divided into smaller cooperatives or simple families, and a part of family cooperatives survived till the end of the World War 2.

The villages differentiated regarding clothes, hairstyles, headpieces and also in terms of other ethnographic features. They placed great value on different folk customs related to the land, like ploughing, sowing or harvesting, also on mutual helping, for example during pig slaughter, making of schnapps, during vintage; great value was also placed on life customs such as birth, weddings or death and on the annual customs related to church holidays of Christmas Eve, Christmas, lent and Easter. In the folk culture great importance is given to various feasts like Whitsunday, Corpus Christy, Assumption of Mary, All Saints and local church celebrations – kirvaj or kirbaj.

In the Region of Đakovo, as well as in the whole part of eastern Croatia, traditional culture of Šokci is cherished and preserved through activities of folklore societies, numerous performances and manifestations.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Leben und Bräuche Der Paorska Dörfer (Bauerndörfer) In Der Region Đakovo

Die Đakovo Region befindet sich im östlichen Teil Kroatiens, größtenteils in Flachlandgebieten, im Vorgebirge der Bergen Dilj und Krndija und in Tiefebene zwischen den Flüssen Save und Drau. Früher gehörte die Region zum bischöflichen Besitz, dessen Sitz in Đakovo war. Im Jahr 1754 erfolgte eine Abgrenzung zwischen dem Besitz und der Militärgrenze, wobei der südliche Teil des bischöflichen Besitzes weggenommen wurde.

Der Besitz erreichte seinen wirtschaftlichen und kulturellen Höhepunkt zur Zeit des Bischofs Josip Juraj Strossmayer, von 1849 bis 1905, was sich auf das Leben der Bauer spiegelte. Die Dörfer, die zu zivile Kroatien oder Provinzial gehörten, wurden paorska (Bauerndörfer) genannt, während die Dörfer entlang der ehemaligen Militärgrenze graničarska (Militärdörfer) genannt wurden.

In der Đakovo Region leben die heimischen Bewohner, Šokci, die Stokavischen, Jekawischen und Ikawischen Dialekten sprechen. Mitte 18. Jahrhundert wurden drei neue Dörfer mit Bewohnern aus bosnischen Städten Derventa, Plehana und Tolisa bevölkert: Vuka, Punitovci und Široko Polje, aber teilweise auch die schon bestehenden Dörfer Beketinci, Koritna i Dragotin. Die Bewohner dieser Dörfer werden Dripe genannt. Seit dem Beginn des 19. Jahrhunderts wurde Serbische, Deutsche und Slowakische Bevölkerung in diese Gegend angesiedelt. Heute verflochten in der Đakovo Region die kulturellen Merkmale der heimischen und angesiedelten Bevölkerung.

Die Bauer der Đakovo Region lebten bis zum 80er Jahren der 19. Jahrhundert in großen komplexen Familien, als Genossenschaften bekannt. Der Großteil der Genossenschaften wurde auf kleinere oder einfache Familien aufgeteilt, und ein Teil der Familien-Genossenschaften hielt sich bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges an.

Die Dörfer unterschieden sich auch im Hinblick auf Kleidung, Frisuren, Kopfbedeckung sowie anderen ethnographischen Merkmalen. Großer Wert wurde auf zahlreiche mit dem Land verbundenen Volksbräuche gelegt, wie Pflügen, Saat oder Ernte, auch auf gegenseitiges Helfen, zum Beispiel bei der Schweinschlacht, Herstellung von Schnaps, Weinernte, aber auch auf Lebensbräuche wie Geburt, Hochzeit oder Tod, und auf die mit der kirchlichen Feiertagen Heiligabend, Weihnachten, Fastenzeit und Ostern verbundenen jährlichen Bräuche. In Volkskultur nehmen die Feiertage Pfingstfest, Fronleichnam, Maria Himmelfahrt, Allerheiligenfest und örtliche kirchliche Feste- kirbaji oder kirbaji ein wichtiger Platz.

Die traditionelle Kultur von Šokci wird in der Đakovo Region, aber auch im ganzen Gebiet des östlichen Kroatiens auch heute durch Aktivitäten der Folklorevereine, zahlreiche Aufführungen und Veranstaltungen gepflegt und bewahrt.

Sadržaj:

Tomo Šalić: Đakovština u prostoru i vremenu	5
Đakovo i Đakovština u srednjem vijeku	
Osmanlijska okupacija	
Đakovština poslije oslobođenja od Osmanlija	
Život i običaji Šokaca u Đakovštini	
Stanovništvo Općine Đakovo prema službenim popisima	
Luka Marijanović: Paorska sela u Đakovštini	23
Drenje.	
Gorjani	
Koritna	
Levanjska Varoš	
Punitovci	
Satnica Đakovačka	
Selci Đakovački	
Semeljci	
Široko Polje	
Viškovci	
Vuka	
Branka Uzelac: Život i običaji paorskih sela u Đakovštini	47
Đakovačka ili paorska nošnja, žensko i muško temeljno ruho	
Žensko tradicijsko češljanje i oglavlja u paorskim selima	
Ljelje u Gorjanima – djevojački ophodi na Duhove	
Križarice, Kijareže – dječiji ophodi na Spasovo	
Žetva i žetveni običaji	
Svadbene običaji	
Božićni običaji	
Uskrs	
Izvori i literatura	67
Marija Burek : Kulturno umjetnička društva – nositelji tradicijske kulture Đakovštine	73
Mirko Ćurić: Knjigovni prinos Branke Uzelac vezovskom imperativu	89
Summary / Zusammenfassung	93
Sadržaj	95